Aa Bb Cc Çç Dd Ee Ff Gg ğ Hh Iı İi Jj Kk

Ll Mm Nn Oo Öö Pp Rr Ss Şş Tt Uu Üü Vv Yy Zz

HARF İNKILABI

70. YIL

1928 - 1998

TÜRKİYE POSTALARI

6 Kuruş Harf inkılâbının 10uncu yıl dönümü hatırası 1928 - 1938 6 Kuruş

Bazıları güldü, diğerleri karşı çıktı. Yabancılar bile "15 yıl alır" dediler.

Mustafa Kemal, "Bu ya 3 ayda olur, ya da hiç olmaz" dedi

ve Türk halkı 3 ayda Türkçe alfabe ile okuma-yazmaya alıştı.

Koç

HARF İNKILABI

70. YIL

1928 - 1998

Cüneyt E. Koryürek

İçerik

Tarihi Bir Karar Günü 1
Bir Savaşı bitiren, diğer birini başlatan anlaşma 5
Kötü koşullara karşın, yepyeni bir gelecek için 10
Ne'yi, nasıl ve ne zaman
gerçekleştireceğini bilen inkılapçı 14
Türkler'de yazım türleri ve Arapça'nın etkisi 18
Savaş kazanmak kadar değerli bir inkılap 33
"Başöğretmen" Mustafa Kemal 39
Yeni kelimeler, toplum isterse yaşar,
istemezse ölür 48
1 Milyardan fazla Çinli konuşuyor ama
çok azı Çince okuyup yazıyor 50
Türk dili, Anadolu insanı gibi,
canlı ve dinamik bir mozaiktir...51
Türkçe'deki Yabancı Kelimeler...53
Harfler, kavramları sembolize eden
kelimeleri oluştururlar 54
Kaynak Kitaplar...64

Önsöz

Sevgili Arçelik Dostları,

Arçelik son iki yıldır **Toplam Kalite** yaklaşımının önemli bir kriteri olan **"Toplum Üzerinde Etki"** anlayışı çerçevesinde yeni yıla ilişkin masa takviminin ekinde önemli bir olayı inceliyor. **1998'de Cumhuriyetimizin kuruluşunun 75. ve Harf İnkılabı'nın da 70. yıldönümünü idrak edeceğiz.** Cumhuriyetin ilanından sonraki beş yıl içerisinde genç Türkiye Cumhuriyeti vizyon sahibi, kararlı, azimli ve son derece cesaretli büyük lider Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde bütün dünyanın hayranlıkla izlediği İnkılapları gerçekleştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden yarattığı Türkiye Cumhuriyeti onu yirminci yüzyılın en etkin lideri yapmıştır. Kendi ifadesine göre Devrimleri içerisinde en kıymetlisi **"Harf İnkılabı"**dır. Çünkü hedef olarak gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın tek yolu ülke insanlarının eğitim kalitesini yükseltmektir. Bu eğitimi gerçekleştirecek unsurların başında da okuma-yazma oranının yüksekliği yer almaktadır. Kendi konuştuğu dili o güne kadar Türkçe'ye uyumu olmayan Arapça sembollerle ifade etmeye çalışan Türk Halkı'nın Devrim'in yapıldığı tarihte okur-yazar sayısı yaklaşık bir milyon kişidir.

Latin Harfleri'ni kullanarak halkın çok daha kolay ve hızlı olarak öğrenme, ifade etme ve yazma imkanına kavuşacağına inanan Atatürk, en yakınındakilerini dahi şaşırtacak kadar kısa bir süre içerisinde bu devrimi gerçekleştirmiştir. Devrim 9 Ağustos 1928 gecesi Atatürk'ün Gülhane Parkı'nda yapmış olduğu bir konuşmayla başlar. Bu hareketin, o tarihten 89 yıl önce Batılılaşma yönünde atılan ilk adım olan Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği Gülhane Köşkü'ne yakın, aynı adı taşıyan bir yerde başlatılması ve Türk Ulusu'nun büyük zaferleri yaşadığı Ağustos ayında gerçekleşmesi bir tesadüf olmasa gerek. Sekiz yıllık mecburi eğitimin kabul edildiği günlerde bizim bu konuyu seçmemiz ise kıvanç duyduğumuz iyi bir rastlantı.

Bu eserin topluma kazandırılmasında büyük çaba sarfeden, ülke sevgisi ve derin kültürünü her zaman takdir ettiğim Cüneyt E. Koryürek'e kendim ve Arçelik çalışanları adına teşekkür ederim. Üzerinde binlerce kitap yazılmış, seminer ve sempozyum yapılmış ve gayet kapsamlı bir konu olan Harf İnkılabı'nı sadece temel unsurları ile ele alan kitabımızın, bu mutlu yıldönümünde çağdaşlaşma ve hızlı kalkınma yolunda çok ihtiyacımız olan Eğitim Devrimi tartışmalarına da yeni bir kıvılcım çakacağını umuyorum.

1998 yılının ülkemiz ve tüm insanlık için iyilik ve güzelliklerle dolu olmasını dilerim.

Saygılarımla,

Mehmet Ali Berkman
Genel Müdür
Arçelik A.Ş.

Tarihi Bir Karar Günü

Yıllardır kafasında kurduğu hayalleri gerçekleştiren bir adam ve bir milletin Çağdaş Uygarlığa ulaşma çabasının kısa bir öyküsü.

Sıcakların kuzey yarım küresinin üstüne çöktüğü 1928 yılının Temmuz ayı, Türkiye ve dünyadaki olaylar bakımından pek hareketli geçmemişti. Bir yıl önce yapılan ilk nüfus sayımında 13 milyon kişinin yaşadığı saptanan ülkede zaten okuma yazma oranı yüzde beşi geçmiyor ve gazetelerin tirajı da 30.000'e dahi ulaşamıyordu. Ama, gene de, Ankara Hukuk Fakültesi'nin ilk mezunlarını vermesi, istifa eden İstanbul Valisi Mithat Bey'in yerine Muhiddin Bey'in tayini ve Ağustos ayı içinde açılacak olan Taksim Abidesi haberleri gazetelerde yer dolduruyordu.

Dış dünyada ise, yıllar sonra hemen tüm dünyayı bir kutu karşısına oturtup, evin ve ailenin kaçınılmaz bir parçası olarak yer alacak televizyon denen bir aletin, Amerikalı üreticisi tarafından 75 dolar karşılığında satılması, belki de sadece Amerikan yerel basınında sessiz sedasız yer alan bir haberdi. Ama, iki İtalyan havacının Brezilya'dan kalkıp, 8.000 km uçtuktan sonra Roma'ya inmeleri, yeni bir dünya rekoru olarak dünya basınında epey ses çıkarabiliyordu.

Dünyada önemli olarak kabul edilebilecek başka haberler olarak, yıllar sonra dahi, timsahla simgelenen adını gömleklerin üzerinde görerek herkesin hatırlayacağı Rene Lacoste'un, Wimbledon Tenis Turnuvası Tek Erkekler Finali'nde birinciliği Fransa'ya kazandırması ve IX. Olimpiyad Oyunları'nın resmen Amsterdam'da başlaması, spor haberleri olarak gazetelerin sayfalarında yer alıyordu.

Türkiye'de ise, **Mustafa Kemal** veya kısaca **Gazi** diye adlandırılan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı'nın yaptığı her konuşma ve yurt içi yolculuklarının hepsi, gazeteler için manşet oluyordu.

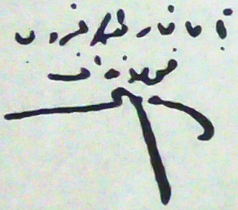
Mustafa Kemal'in 5 Haziran günü İstanbul'a gelmesi de haber olmuştu. **Gazi, 16 Mayıs 1919'da ayrıldığı İstanbul'a sekiz yıl gibi çok uzun bir aradan sonra, 1 Temmuz 1927'de ilk kez gelmiş** ve Dolmabahçe Sarayı'nda kalmaya başlamıştı. Bu seferki gelişinde de İstanbul ve civarında incelemede bulunmuş, yerli ve yabancı bazı kişilerle Dolmabahçe'de görüşmüştü.

Ama, 1 Ağustos günü Dolmabahçe'de Latin Harfleri Komisyonu'ndan gazeteci ve

milletvekili Falih Rıfkı, Ahmet Cevat ve Mehmet Emin Beylerle Mustafa Kemal'in yaptığı görüşme gazetelerde sadece ufak bir haber olarak yer aldı. Mustafa Kemal'in o gün Falih Rıfkı'ya verdiği cevap ve aldığı karar, dünyada şimdiye dek hiçbir ülkede uygulanması imkanı olmayan bir hareketi başlatacaktı.

Mustafa Kemal'in imzası, tüm hayatında keskin hatlardan oluşur.

Falih Rıfkı, daha 34 yaşında olmasına rağmen, 600 yıllık bir imparatorluğun çökmesini içi

sızlayarak görmüş, ama, kısa bir süre sonra, bu çöküntünün küllerinden fışkıran yepyeni bir devletin doğuşuna şahit olmuş ve bu oluşuma katkıda bulunduğundan dolayı da kendini mutlu hisseden bir Türk Aydını idi.

Mustafa Kemal ise, 47 yaşında, hayatının belki de en verimli devresini yaşıyordu. Birinci Dünya Savaşı sonunda, yenik devletlere zorla kabul ettirilen anlaşmaları bir tarafa iterek, ülkeyi işgal eden düşmanları üç yıl içinde kovmuş ve bir askeri deha olması yanında, zamanla, aklına koyduğu ve hemen herkesin **"yapılamaz"** dedikleri reformları gerçekleştirmiş bir liderdi.

Ama, Mustafa Kemal'in yapacağı daha başka inkılaplar da vardı.

Bir ulus'un, orta çağlardan sıyrılıp günümüzün uygarlığını yakalayabilmesi için yapılması gereken köklü reformlardan biri konusunda karar verilmesi amacıyla, 1 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayı'nda bir araya gelen bu dörtlünün konuşması gayet kısa sürdü.

Bolu Milletvekili ve gazeteci Falih Rıfkı (Atay), **Çankaya** kitabında, bu konuşmayı yarım sayfada anlatır:

"Atatürk bana sordu: **'Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?'** 'Bir, 15 yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var' dedim. **'Teklif sahiplerine göre, ilk önceleri iki yazı bir arada öğretilecektir. Gazeteler yeni yazıyı yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş artıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedrici bazı usüller düşünülmüştür.'**

"Yüzüme baktı: **'Bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz'** dedi.

Samsun'a çıktıktan sonra, tüm kötü koşullara rağmen, kendinden emin bir adamın ruhunu yansıtır.

"Hayli radikal bir inkılapçı iken ben bile yüzüne bakakalmıştım. **'Çocuğum'** dedi. **'Gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazı da Enver'in yazısına döner. Hemen terk olunuverir.' "(*)**

(*) Konu edilen yazı, Enver Paşa'nın I. Dünya Savaşı başlamadan önce Harbiye Nazırı (Milli Savunma Bakanı) olduğu bir dönemde orduda uygulamak istediği ve sadece Osmanlıca'nın daha kolay okunmasını sağlayacak bir denemesidir. Başarılı olmamıştır.

Harf İnkılabı'ndan sonra, Mustafa Kemal yeni yazıya çabuk alışmıştır.

Herhangi bir ülkede yaşananların tümünü etkisi altına alabilecek ve tüm alışkanlıklarını çok kısa bir sürede değiştirecek böyle bir kararı alabilecek kişi, tarihin hiçbir devrinde yaşamamıştı. Hazırlık ve zamanlama bakımından üstad bir stratejist olan Mustafa Kemal, uygulamada da bir dahi olduğunu, harf inkılabı konusunda da gösterdi. Falih Rıfkı, belki de bu nedenle, Mustafa Kemal için **"Ürkmeyen, bütün riskleri kabul eden bir liderdi"** diyebiliyor.

Mustafa Kemal'in tüm bu inkılapçı yapısına ilaveten, halkını çok iyi tanıyan ve onun davranışını gayet iyi bilen bir lider olduğunu da ilave etmek gerek. Yeni alfabe'nin uygulanmasının 5 veya 15 yıllık bir sürede gerçekleşmesi fikrine iki temel nedenle karşı çıkan Mustafa Kemal'in ne kadar haklı olduğunu, alınan sonuç ve 11 yıl sonra başlayan II. Dünya Savaşı da doğrulamıştı. Altı yıl süren ve katılmamamıza rağmen, bizleri büyük sıkıntı ve endişeye sokan bu savaşın getirdiği baskı ile harf inkılabının bu kadar uzun bir süre içinde nerelerde tıkanacağını dahi düşünmek insanı rahatsız ediyor.

Mustafa Kemal, bir karar vermeden önce çok düşünen, ama karar verdikten sonra da uygulamayı en kısa sürede gerçekleştirebilecek görüş, kararlılık ve güç sahibi bir liderdi. Onun ne kadar uzak görüşlü olduğunu da Falih Rıfkı'ya verdiği cevapta açıkça görebiliyoruz.

Harf İnkılabı konusunda hatırlanması gereken iki önemli temel unsurun altını çizmek gerekir. Bunlardan biri -- Mustafa Kemal'in başa geçtikten sonra gereken devrimleri yapan bir kişi değil, yapılması gerektiğine inandığı devrimleri uygulamak için başa geçen bir lider olmasıdır. İkincisi ise -- yeni Latin harflerinden kaynaklanmış bir alfabe değişimi konusu, zamanla kendiliğinden, Türkçe'nin ağdalı Arapça ve Farsça kelimelerden arınması, dil'in geliştirilmesi ve yeni kelimeler üretilmesi haline dönüşmesidir.

Mustafa Kemal'in, içinde harf inkılabı'nın da bulunduğu diğer reformları nasıl ortaya attığını ve uyguladığını incelemeden önce, bu muhteşem adam'ın ilk önce kafa yapısını ve onu rahatsız eden ve sonra da motive eden temel unsurları bilmek gerekir. Mustafa Kemal, daha okul sıralarından beri kendini **"lider"** olarak görmektedir. Kötü günler yaşayan ülke'nin gidişini konuştuğu arkadaşlarına, vatan'ın kurtulması için bir lider'e gerek olduğunu ve içlerinden herhangi birinin bu lider olabileceğini söylediği, olayı bilenler tarafından yazılmıştır. Arkadaşlarının böyle bir öneriye pek sıcak bakmadıklarını gördüğünde de, **"Bu lider, neden ben olmayayım!"** diyerek, gençlik çağlarında dahi kendini ileriye hazırladığı görülür.

Meşrutiyet ilan edilmeden iki yıl önce, daha 1906 yılında, Bulgar Türkolog Manolof'a, ilerde yazı devrimi yapacağını söylemesi de, Mustafa Kemal'in kafasından, daha o zamanlar dahi neler geçtiğini göstermesi bakımından hatırlanması gereken bir olaydır.

Mustafa Kemal, yeni yazı olgusunu sadece kafasında taşımamış, bunu türlü fırsatlarda da ortaya koymuş ve yurt dışında görevli iken Fransız harfleri ile Türkçe mektuplar yazmıştır.

Mustafa Kemal'in, başa geçtiğinde yapmayı kafasına koyduğu inkılaplar konusunda, birinci elden en ilginç ve önemli kaynak, Mazhar Müfit Kansu'nun ***"Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber"*** kitabının sayfalarında kendini gösterir.

Erzurum'da, 1919 yılının 7 Temmuz gecesinden başlayıp, ertesi günün erken saatlerine kadar geçen bir konuşmayı konu alan bu hatırayı, buraya aktarmadan önce, bazı tarihi gelişmeleri, kronolojik sırası ile bilmemiz gerekir.

Tarihte yaşanan büyük olaylar ve liderler tarafından alınan ve etkisi asırlara yayılan kararlar, anında ortaya çıkan olgular değildir. Bu olayların ve alınan kararların ardında, mutlaka yıllar süren ve türlü nedenlerle gelişen koşullar ve yaratılan ortam vardır.

Diğer taraftan, zafere ulaşmış bir lider'in, olumlu koşullar içinde aldığı kararların normal bir olgu olarak kabul edilmesi yanında, daha işin başında ve türlü olumsuzluklar içinde çırpınırken, Mustafa Kemal'in Mazhar Müfit Bey ve İbrahim Süreyya Bey'e 7/8 Temmuz 1919 akşamı söylediği sözlerin kıymeti daha da iyi anlaşılacaktır.

Tüm yaşam süresi içinde, söyledikleri ve yaptıkları ele alındığında, Mustafa Kemal'in yıllar sonra yapmak istediklerini, çok önceden kafasına koyduğu, büyük bir sabır ve irade ile beklemesini bilerek ve zamanı geldiğinde de en etken bir uygulama ile amacına ulaştığı görülmektedir.

Dolmabahçe Sarayı'nın serin bir köşesinde, 1 Ağustos 1928 sabahı yeni alfabenin uygulaması süreci konusunda aldığı karar, Mustafa Kemal'i bu kadar yakından tanıyan Falih Rıfkı'yı dahi şaşırtmıştır. Yalova ve Bursa'ya defalarca gelmesine rağmen, 1919'da ayrıldığı İstanbul'a dönmek için sekiz yıl bekleyen Mustafa Kemal'in, Falih Rıfkı'ya açıkladığı kısa süreç konusunda mutlaka ne kadar süredir hazırlıklı olduğunu, bu olaydan dokuz yıl önce Erzurum'da söylediği sözlerin hangi koşullarda söylendiğini anlamak ve değerlendirmek bakımından, tarihin yapraklarını 30 Ekim 1918'e çevirmek gerekecektir.

K. Atatürk

ABD Başkanı Roosevelt'e yazdığı 6 Haziran 1937 tarihli mektubunda, yeni yazıya hakim, kişilik sahibi ve kendinden emin bir lider olarak yer alır.

Bir Savaşı bitiren, diğer birini başlatan anlaşma

Mondros "Ateşkes" Anlaşması, galip devletler için yurdumuzun parçalanması ve yağmalanması devrini açar.

Tarafsız bir gözle bakıldığında, 1299'da kurulan Osmanlı Devleti, küçük bir beylikten koca bir imparatorluk haline gelmiş ve bir süre, yönetimdeki eriştiği yüksek düzey ve fetihler, üç kıtada hakimiyetini sürdürmesi ile altıyüzyılı aşan bir süre dünyanın belli başlı devletlerinden biri olarak tarihin sayfalarında yerini almasını sağlamıştır.

Bu arada, XVIII. yüzyıldan itibaren imparatorluk, yabancı devletler tarafından **"Avrupa'nın Hasta Adamı"** olarak tanımlanacak bir duruma gelmiş, Rus etkisinden çekinen diğer Avrupa devletleri tarafından, özellikle, XIX. yüzyılın başından itibaren adeta hayatta kalması için destek verilmesi gereken bir denge unsuru olarak görülmüştür. Bu nedenle de, 1853 Kırım Savaşı'nda Ruslar'a karşı İngiliz ve Fransızlar'ın desteğini alan Osmanlı Devleti, bu arada sürekli savaşlar yapmak durumunda kalmıştır.

İmparatorluk sınırları içindeki Sırp, Eflak-Boğdan ve Girit'de çıkan isyanlarla toprak kaybeden Osmanlı Devleti, İngilizler'in Mısır'ı işgal etmelerine ses çıkaramamış, savaş sonucu Kuzey Afrika'daki ve Balkanlar'daki topraklarını da kaybetmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almakla büyük bir hata yapan **Osmanlı Devleti**, bu mücadelede de yenilgiye uğramış ve **ancak 30 Ekim 1918 tarihinde, düşmanları ile yapılan Mondros "Ateşkes" Anlaşması ile, 65 yıldır süren devamlı bir savaş dönemini noktalamıştır.**

Ancak, Mondros Anlaşması, sıradan bir barış anlaşması değildi. Galip devletler, 1917 ihtilali'nin kanlı günlerini yaşayan Ruslar'ın sahneden çekilmesini fırsat bilerek, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak, kendi aralarında paylaşmak ve azınlıkların hakim olacağı küçük devletler kurmak kararını almışlardı.

Başka bir deyimle, Mondros Anlaşması bir savaşın bitimini simgelerken, yepyeni bir savaşın

da temellerini oluşturmuştu. Zira, galip devletler, bir an evvel ve birbirleri ile yarışırcasına, Türkiye'yi paylaşmak için çeşitli yöreleri işgale başlamışlardı.

Eski Osmanlı topraklarında Fransız ve İngilizler kendi kuklalarının başında bulunduğu yeni devletler yaratırken, anavatan topraklarında da bir çeşit **Balkanizasyon** uygulaması gerçekleşiyordu.

Mondros'dan hemen bir hafta sonra, bir İngiliz savaş gemisinin İzmir'e gelmesi ile Aya Fotini kilisesine Yunan bayrağı çekilirken, **İngilizler İskenderun'a asker çıkarmışlar ve savaş sırasında hakim olamadıkları Çanakkale Boğazı'nın iki yakasını, "Ateşkes" anlaşmasının mürekkepleri daha kurumadan, işgale başlamışlardı.**

Kasım ayı içinde bir Fransız taburunun İstanbul'a gelişinin ardından, 61 gemiden oluşan İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan **"Armadası"** da İstanbul'da demir atmış ve karaya asker çıkartmıştı. Antakya, Mersin, Tarsus ve Adana'nın Fransızlar tarafından işgalini, Yunanlılar'ın Hadımköy'den Kuleli-Burgaz'a kadar demiryolunu işgal etmesi takip etmiş ve Yunan gemilerinin İzmir'e gelip gitmeleri de artmıştı.

Bu arada, Fransızlar'ın Zonguldak'a asker çıkarmalarına bir cevap olarak İngilizler de Samsun'a kuvvet yığmışlar ve bunu, İtalyanlar'ın Antalya'yı işgal etmeleri takip etmişti. **Nisan ortasında Yunanlılar'ın meşhur Averof zırhlısı İzmir'de demir atmış ve Yunanlı devriyeler, Kordon'da gezmeye başlamıştı.**

Sahil kentlerine ilaveten, galip devletler Anadolu'nun içinde de işgallerini sürdürmüşler ve 500 kişilik bir İtalyan birliği Konya'yı sessiz sedasız ele geçirmişti.

Bu arada, 18 Ocak günü Paris'de başlayan **Barış Konferansı**'nda galip ülkeler Türk topraklarını kendi aralarında paylaştırma kararını alırken, bazıları, kendi taraflarında savaşı kazanmış müttefik devletlerin ardından oyunlar oynamaya başlamıştı. Böyle bir davranışla, **İngiliz Başbakanı Lloyd George, "Bir kere İzmir'e girerlerse, İtalyanlar'ı oradan çıkarmak zor olur" varsayımı ile, İzmir'in İtalyanlar'dan evvel Yunanlılar tarafından işgalini önermişti.**

Mayıs'ın 13'ünde İzmir'e yük gemileri ile gelen bir Yunanlı komutan, İzmir'deki Rumlar'a hitaben, kentin Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceği müjdesini(!) verirken, değişik devletlere ait pek çok savaş gemisi de İzmir limanında demir atmıştı. Galip devletler, büyük bir nezaket(!) göstererek İzmir Valisi'ni ve ardından da Babıali'yi durumdan haberdar etmeyi de unutmamışlar ve bir gün sonra da İzmir civarı İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan birlikleri tarafından işgal edilmişti.

Yunanlılar'ın 15 Mayıs'da İzmir'i işgal etmeleri çok önemli iki olayın başlangıcını ortaya çıkarmıştı. Bu önemli gün, bir bakıma Yunanlılar için sonun başlangıcı olurken, Türkiye için yepyeni bir hareketin meşalesini tutuşturmuştu.

İzmir'in işgali, Yunanlılar bakımından beşyüzyıllık bir rüyanın gerçekleşmesi olarak kabul edilmişti. İstanbul'un 1453'de

Türkler tarafından alınması ile ortaya çıkan ve Ortodoks Kilisesi tarafından körüklenen bir saplantıya inanan Yunanlılar, eski Yunan medeniyetinin topraklarına birgün gelip sahip olma rüyası ile yaşamışlardı. Bu fikrin XIX. yüzyıldaki en ateşli destekçisi olan **Yunan Başbakanı Kolettis** 1884 yılında yaptığı bir konuşmada bunu gayet açıklıkla dile getirerek, **"Yunan toprakları, şimdi yaşadığımız kısır ve fakir kara parçası olmayıp, Yunanlılar'ın yaşadığı Yanya, Selanik, Edirne, İstanbul ve Trabzon'u da içine alan bir alandır"** diyebilmişti.

Yunanlılar'ın, 500 yıllık rüyalarını gerçekleştirmek için, Batılılar tarafından öne sürülmeleri ile başlayan İzmir çıkarması, anavatanda yaşayan Türkler için bardağı taşıran son damla olmuş ve toplumun her kesiminden büyük tepki görmüştü.

Mondros Anlaşması'nın imzalanmasından üç gün sonra, bir Alman savaş gemisi ile İstanbul'dan kaçan Enver, Talat ve Cemal Paşalar'a engel olamayan Babıali, ancak bir hafta sonra Alman Hükümeti'ne başvurarak İttihat ve Terakki Partisi'nin bu üç liderinin geri verilmesini istemekle, Berlin'deki hükümetin böyle bir önlem alabilecek kudreti dahi kalmadığını bilmemezlikten gelmekteydi.

Osmanlı Devleti, tam anlamı ile, elleri ve kolları bağlanmış, iktidarsız ve kukla bir organizma olarak ortada kalmıştı. Takvim yapraklarının 10 Ocak 1919 tarihini gösterdiği bir gün, **Padişah**, İstanbul'daki İngiliz Kuvvetlerinin komutanı olan Amiral Calthorpe'a **"İngiliz taraftarı olduğunu ve tüm umudunu İngilizler'e bağladığını" söyleyecek duruma gelmişti.** Mart başında da, Osmanlı Harbiye Nazırı (Savunma Bakanı) Yusuf Franko Paşa, İngiliz Amiralı Webb'e giderek, Harbiye Nezaretine yazılan yazıların daha yumuşak bir dille kaleme almasını rica edecek kadar küçülebilmişti.

Bu arada, İşgal Kuvvetleri tarafından Hariciye Nezareti'ne (Dışişleri Bakanlığı) verilen bir notada ise, Türk savaş suçlularının(!) İtilaf Kuvvetleri tarafından tutuklanabilecekleri ve yurt dışına sürgün olarak gönderilecekleri bildirilmişti. İşgal Kuvvetleri, devletin hemen her kesimine el atmış olup, Harbiye Nezareti'ne de bir nota göndererek, bazı komutanların İstanbul'a çağrılmasını ve **"emirlerinizi daha ziyade itimatla yapacak"** başka subayların yollanmasını isteyecek kadar ileri gidebilmişlerdi.

Tüm bu kargaşa içinde, Padişah, Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe'a yollayarak, Osmanlı Devleti'nin İngiliz himayesini kabul ettiğini bildirmesi ile, İstanbul'da tam bir teslimiyet havası esmekteydi.

Bir taraftan, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilen vatan toprakları yağma edilir ve Babıali tüm iktidarı elinden alınmış bir kukla hükümet haline gelirken, diğer taraftan, işgal kuvvetleri tarafından desteklenip silahlandırılan bazı azınlıkların da harekete geçerek, onların da kendi

adlarına küçük devletler kurma hayallerini gerçekleştirme fırsatı ortaya çıkmıştı. Bu nedenle, Kars'da İngilizler'in himayesinde bir Ermeni yönetimi yöreyi ele geçirirken, İstanbul Patriği, Osmanlı Hükümeti ile olan ilişkilerini kestiğini ve kendisine bağlı bütün Rumlar'ın Türk tabiyetinden çıkmış olduğunu ilan edebilmekte ve Trabzon Metropoliti de, Paris Barış Konferansı'na bir muhtıra vererek, Pontus problemini ele almalarını istemek cesaretini açıkça ortaya koyabilmekteydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü resmen belgeleyen Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından, Yunanlılar'ın İzmir'e çıkışı arasında geçen yedi aylık bir süre içinde Mustafa Kemal de, o kendine has sabrı ile, zamanın kendisi için çalışmasını hızlandırıyordu. Mondros Anlaşması'nın imza edildiği gün, Alman Generali Liman von Sanders, Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'ndan, Sadrazam'ın emri ile İstanbul'a çağrıldı ve yerine Mustafa Kemal tayin edildi. Talih kuşunun kötü bir cilvesi olarak, Mustafa Kemal, kendinden çok kıdemli bir subay olan von Sanders'e **"Komutanlıktan istifa et, yerini ben doldururum"** demesinden hemen üç yıl sonra, Alman komutanın yerini aldı. Üç yıl önce, **"Anafartalar Kahramanı"** olarak tanınan Mustafa Kemal, ne yazık ki, şimdi yenik Osmanlı Devleti'nin bir generali idi.

Birliklerinin başında, Osmanlı Devleti'nin topraklarını savunmak amacıyla, cepheden cepheye koşan Mustafa Kemal için, Mondros Anlaşması belki de, harekete geçmek için bir fırsat oldu. Adana'ya çağırdığı sınıf arkadaşı Ali Fuat Paşa'ya **"Millet'in kendi hakkını kendinin araması ve müdafaa etmesi, bizlerin de bu yolu göstermemiz, bütün ordu ile yardım etmemiz gerekir"** derken, Sadrazam İzzet Paşa'ya da bir telgraf çekerek, İngilizler'in her dediğine boyun eğilmemesini önerdi ve emrindeki kuvvetlere de, İskender'una asker çıkartılması halinde, buna silahla karşı konulması emrini yolladı. Bu emir, yenik Osmanlı Devleti hududları içinde, düşman işgaline engel olunması konusunda bir komutan tarafından yayınlanan ilk duyuru oldu.

Bu emrin yayınlanmasından hemen iki gün sonra, Yıldırım Orduları, Padişah'ın iradesi ile kaldırıldı ve Mustafa Kemal de Harbiye Nezareti emrine alındı. Bu olayın ardında, belki de, Mustafa Kemal'in kişiliğini ve ataklığını bilen Padişah ve Ahmet İzzet Paşa'nın önlem alması yatıyordu, veya -- İstanbul'daki işgal kuvvetlerinden bir uyarı Babıali'ye ulaşmıştı. Hafta içinde, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa istifasını veriyor ve telgrafla, Mustafa Kemal'in de İstanbul'a gelmesinin iyi olacağını belirtiyordu.

Mustafa Kemal, 13 Kasım günü İstanbul'a döndüğünde kendisini İstanbul Boğazı'nın sularında 61 gemilik demirlemiş bir düşman **"Armadası"** karşılıyordu. Mustafa Kemal, İstanbul'a gelir gelmez, yakından tanıdığı Padişahla, iki hafta içinde, üç kez konuşma fırsatını bulmuş, Padişah'tan haber alırken, kendi fikirlerini de dile getirmişti.

Mustafa Kemal, İstanbul'da bulunduğu süre içinde boş durmuyor ve Anadolu'da bir görev için gereken temasları yapıyordu. Nihayet, **29 Nisan Günü Harbiye Nezareti'ne çağrılarak, "Türkler'in Rumlar'a yaptığı baskıyı yerinde incelemek ve önlemek üzere Karadeniz bölgesine askeri müfettiş olarak gönderilmesinin" kararlaştırıldığı bildirildi.** Karar, hemen ertesi gün Padişah tarafından onaylandı. Bilgili ve deneyimli bir kurmay subay olan Mustafa Kemal, Harbiye Nezareti'ne bir yazı göndererek, 9. Ordu Müfettişi olarak, karargahının **"Seferi Karargah"** olarak kabul edilmesini önerdi. Sadrazam Damat Ferit Paşa, 14 Mayıs akşamı Mustafa Kemal'i evine davet ederek, yeni görevi konusunda bilgi aldı. Birgün sonra hükümet üyelerine veda eden Mustafa Kemal, 16 Mayıs günü de Padişah'la son konuşmasını yaptı ve akşam üzeri, Bandırma vapuru ile İstanbul'dan ayrıldı.

Üç gün süren yolculuk sırasında, İnegöl veya Sinop'dan Samsun'a karadan gitmek istemesine rağmen bu imkanı bulamayan Mustafa Kemal, 19 Mayıs günü Samsun'a ayak bastı.

Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'daki Durumu Anlatıyor

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15-20 Ekim 1927 'de yapılan II. Kurultay'ı (Kongresi) süresince, günde altışar saatten az olmamak üzere, Mustafa Kemal, yakın geçmişin tüm ayrıntılarını, tarihsel bir belge olarak sunar.

Nutkun, 1938'de yayınlanan Türkçe baskısında, **"1919 senesi Mayısının 19 uncu günü Samsun'a çıktım. Vaziyet ve manzarai umumiye"** diye başlayan konuşmasında, Türk ulusunun içinde bulunduğu durumu gayet güzel anlatır. Ülke'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması, düşman kuvvetlerinin yurdu işgal etmesi, Padişah'ın büyük bir korkaklık içinde işgalci düşmanların korumalarına güvendiklerini anlatırken, ordu'nun silah ve cephanesinin kalmadığını, kalan kısmın da düşman tarafından toplandığını dile getirir.

Galip ülkelerin askerlerinin yurdun muhtelif yörelerini işgal etmesi yanında, bazı yerlerdeki azınlıkların kendi başlarına devlet kurma çabalarına da dikkat çeker.

Bu arada, yurdun çeşitli köşelerinde de, vatansever kişilerin biraraya gelerek, düşmanın dağıtma, parçalama ve istila etme emellerine karşı örgüt kurmaya başladıklarını söyler. Bu arada, genelde İstanbul'daki bir zümre, kurtuluşu Amerikan Mandası (güdümü) veya İngiliz Korumacılığında aramaktadır.

Ordu'nun, Mondros Ateşkes Anlaşması ile silahları bıraktığını ve birliklerin savaş gücünden yoksun kadrolar haline dönüştüğünü anlatan Mustafa Kemal, bu durumda dahi, kendisinin Anadolu'ya gönderimesi için hükümete başvurduğunu anlatır. Aslında, çok büyük yetkilerle Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal, kendisinin İstanbul'dan ayrılmasına izin verenlerin, bu işi bilerek ve anlayarak yapmadıklarını söyler.

Nutkun daha ilk başlarında, Mustafa Kemal, o günkü düşüncesini kısaca dile getirir ve bu durum karşısında, alınacak tek bir karar olduğunu ve onun da tam bağımsız bir Türk Devleti kurmak olduğunu söyler.

Mustafa Kemal'in aldığı karar, **"Ya İstiklal ya Ölüm"** olmuştur ve etrafına da bunu anlatır.

Kötü koşullara karşın, yepyeni bir gelecek için

Radikal fikirlerinin uygulanması için ileriyi düşünen, güçlü bir lider koşulların yönünü değiştirir.

Mustafa Kemal'in Samsun'a vardığı gün, olayı haber alan İşgal Kuvvetleri'nden General Milne, Harbiye Nezareti'ne bir yazı göndererek, Mustafa Kemal'in niçin Sivas'a gönderildiğini sormuştu. **Mustafa Kemal ise, daha Anadolu'ya ayak bastığının ertesi günü, Sadrazam'a bir telgraf çekerek İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgalinin ordu ve milleti çok rahatsız ve "dilhun** (içi kan ağlamak) **ettiğini" ve bu haksız tecavüzün "hazm ve kabul edilmeyeceğini" bildirdi.** Sadrazam Damat Ferit Paşa da Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafta kendisine başarılar diliyor ve gönderdiği rapor için teşekkür ediyordu.

Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 gününden, 8 Temmuz 1919 sabahına kadar geçen kısa süre, bir bakıma Mustafa Kemal ve Türkiye için, çok önemli kararların alındığı ve gelecek yıllara kadar sarkacak büyük bir hareketin başlagıcını oluşturacak hamlelerin yapıldığı bir zaman dilimi olarak tarih sayfalarına yerleşmiştir.

Zira, Mustafa Kemal, bu süre içinde, İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin kendisi hakkında devlet'in en üst kademelerine kadar ulaşan soru ve şikayetlerini yumuşatmak ve oyalamak amacıyla bir yazışma trafiğini başlatırken, diğer taraftan da, tanıdığı bazı komutanlarla gizli ve sıcak ilişkilerini devam ettirerek, etrafında kendine inananları toplama hareketine girişti. Bu süre sonunda da kendi hayatının en önemli kararını verecek ve Türkiye'nin geleceğini saptayacak radikal fikirlerini arkadaşlarına açıklayacaktı.

Mustafa Kemal, kafasında planladığı ve sadece yakın arkadaşlarına açtığı önemli bir konuyu, karargahını taşıdığı Havza'da yörenin eşrafı ile konuşurken, belki de herkesin duymasını istediği bir biçimde dile getirdi ve **"Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız, çalışacağız, memleketi kurtaracağız"** dedi. Kolordu komutanlıkları, valilikler ve mutasarrıflıklara (yöre mülki amirleri) gönderdiği telgraflarla da, ülkenin işgaline karşı olan tavrın büyük ve heyecanlı mitinglerle gösterilmesi ve Babıali ve yabancı yetkililere de telgraf çekilerek durumun anlatılmasını bildirdi. Bu arada, 24 Mayıs'da İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda 200.000'i aşkın vatandaşın katıldığı mitingde İzmir'in işgalini protesto eden halkın, bir hafta sonra gene aynı yerde toplanarak ülkenin yağma edilmesine karşı çıkmaları, vatandaşların da Mustafa Kemal gibi düşündüklerini ortaya koyuyordu.

Bu olaylara bir tepki olarak, İstanbul'daki işgalci kuvvetler de, belirli yerlere bir gözdağı vermek ve mesaj iletmek için, bir kısım Türk vatandaşını Malta'ya sürdüler. Mustafa Kemal'in Havza'daki sözlerinden ve Anadolu içindeki temaslarından rahatsızlık duyan işgal kuvvetleri, İngiliz Generali Milne imzası ile Harbiye Nezareti'ne bir yazı göndererek, Mustafa Kemal'in geri çağrılmasını istediler. Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa da, Mustafa Kemal'e **"Maiyetinizdeki istimbotlardan biriyle İstanbul'a teşrifleriniz rica olunur"** diye bir telgraf çekmek zorunda kaldı. İşgalci kuvvetler artık durumun farkına varmışlardı. Ama, deneyimli bir asker olan İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthrope, Paris Barış Konferansı'nda bulunan Lord Curzon'a bir gizli mesaj göndererek, bazı komutanların Yunan işgali üzerine İstanbul'dan ayrıldıklarını ve bunun da doğal ve önü alınamaz bir akım olduğunu bildirmişti.

Mustafa Kemal, emir yerine gayet nazik bir üslupla kaleme alınan yazılarla kendini İstanbul'a çağıran Babıali'yi oyalamak için yazışmayı sürdürmesini bildi ve resmi kanallardan geçmeyen bir yolla, Genel Kurmay Başkanı Cevdet Paşa'ya, kendisinin neden çağrıldığını sordu. Gizli bir telgrafla arkadaşı Kazım Karabekir'e durumu açıklayan Mustafa Kemal, **"Hükümet, aldatarak İstanbul'a getirmek planını izlediğinden ben de mümkün olduğu kadar zaman kazanmak ve karargahımı memleket içerisine sokmak için aynı usulle mukabele ve yazışma yapmaktayım"** diyordu.

Karargahını Amasya'ya taşıyan Mustafa Kemal, yörenin eşrafı ile de konuşup onları ikna etmesini bildi ve Müftü Abdurrahman Kamil Efendi de vaaz verirken **"Yegane kurtuluş çaresi halkın doğrudan doğruya hakimiyeti ele alması ve iradesini kullanmasıdır. Hep beraber Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında toplanarak vatanı kurtaracağız"** diyerek destek verdi.

Bir din adamının, normal koşullarda belki de suç sayılabilecek bu tavrı Mustafa Kemal'i etkilemiş olmalı ki, ertesi gün Padişah'a çektiği bir telgrafda, **"İstanbul'da iken, milletin bu kadar kuvvetli ve az vakitte felaketlerden bu derecede uyanık olduğunu tahayyül edemezdim... Eğer zorlanırsam görevimden istifa ederek evvelden olduğu gibi Anadolu'da ve milletin sinesinde kalacağım ve vatanı görevime bu kez daha açık adımlarla devam edeceğim"** diyebiliyordu.

Kendi inandığı fikirlere yatkın komutanlar kadar halkın da desteğini alacağından emin olması, Mustafa Kemal'i, İstanbul'dan ayrılışının daha ilk ayında, belki de artık geri dönülmez bir noktaya getirmişti.

Bu telgrafa İstanbul'un cevabı, hem de iki telgrafla geldi. Birinde

Harbiye Nazırı, Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelmesini İngilizler'in istediğini bildirirken, ikinci telgraf da, Mustafa Kemal'in İstanbul'a dönmesi kararının hükümet tarafından alındığını açıklıyordu. Bu arada, İngilizler bastırıyor ve Amiral Calthorpe imzası ile yazılan sert bir nota ile, Mustafa Kemal'in geri çağrılması konusunda Harbiye Nezareti'nin dikkatini çekiyorlardı.

Mustafa Kemal, artık açık oynuyordu. İstanbul'da bulunan bazı tanınmış kişilere yolladığı mesajlarla, onları Anadolu'ya çağırıyor ve Milli Mücadele'ye katılmalarını istiyordu. Her hareketin ardına mutlaka milli şuur, irade ve destek yığmasını bilen Mustafa Kemal, Amasya'ya gelen iki arkadaşı Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey'in de imzaladıkları Amasya Beyannamesi ile milli bir kongre'nin kurulacağını ve **"tekmil vilayetlerin"** temsilcilerinin Sivas'daki kongreye katılmalarını duyurdu.

Bütün bu olaylar karşısında, İstanbul'daki hükümet adeta isyan bayrağı çekmiş olan Mustafa Kemal'i azletmekten başka bir çare bulamıyor ve 23 Haziran günü gizli bir emirle, vilayetlere bundan böyle Mustafa Kemal'in azledildiğini ve onun hiçbir isteğinin yerine getirilmemesini bildiriyordu. Durumu gayet yakından izleyen Amiral Calthrope, Lord Curzon'a gizli bir mesaj yollayarak, Mustafa Kemal'in, Samsun'a çıkışından beri, kendisini **"milliyetçi akımın merkezi"** haline getirdiğini bildiriyordu.

Mustafa Kemal, gayet akıllı ve planlı bir tarzda oyalamayı sürdürüyor ve tüm ordu ve idari yetkililere yolladığı bir tamimle, **"azlime dair şu ana kadar hiçbir emir almadım"** diyerek, iplerin hala kendi elinde olduğunu vurguluyordu. Mustafa Kemal, Babıali'nin umduğundan da çetin ceviz çıkmıştı. Gizli bir kararla, Mustafa Kemal'i azleden hükümet, bir yandan Mustafa Kemal'e telgraf yolluyor ve Paris Barış Konferansı'na bir Osmanlı heyetinin katılmasına galip ülkeler tarafından izin verildiğini ve en kısa sürede İstanbul'a gelmesini istiyor ve Şevket Turgut Paşa imzalı yazı ile de Mustafa Kemal'in **"teşrifini rica ediyordu."**

İşin ilginç tarafı, Babıali'nin Mustafa Kemal'i aldatırcasına kaleme aldığı bu telgrafın çekildiği gün, Paris'deki Barış Konferansı'nda İngiltere'yi, Başbakan Llyod George ile temsil eden Dışişleri Bakanı Balfour, Damat Ferit Paşa'ya elden gönderdiği bir yazı ile, artık Paris'de kalmalarının gereksiz olduğunu ve dönmelerinin uygun olacağını bildiriyordu.

Mustafa Kemal, kendi teşkilatını kurmak için bu sefer Erzurum'a doğru yola çıkarken, İstanbul'daki hükümet ile bir yazışma trafiğine giren işgal kuvvetleri, Harbiye Nezareti'ne yeni tayin edilen Ali Ferit Paşa'ya bir nota vererek, Mustafa Kemal Paşa ile, Konya'da bulunan Cemal Paşa'nın derhal İstanbul'a çağrılmasını talep etti. Bu yazı üzerine, Ali Ferit Paşa Mustafa Kemal'e bir telgraf yollayarak, **"Padişah'ın kendisine hava değişimi almasını, arzu edeceği bir şehir veya kasabada istirahat etmesi tavsiyesini"** bildiren bir telgraf çekiyordu.

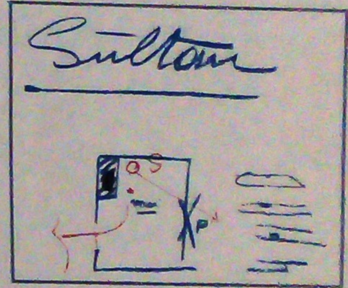
Konya'dan Cemal Paşa, bu emre uyarak, ertesi gün İstanbul'a gitmek üzere harekete geçerken, Mustafa Kemal Erzurum yönünde, yoluna devam ediyordu.

Mustafa Kemal ve Babıali arasında yapılan yazışmalar ve İngilizler'in amansız bastırmaları ile, ip artık kopma noktasına geliyordu. Amiral Calthrope, bu sefer Hariciye Nezareti'ne bir nota vererek, Mustafa Kemal'in kayıtsız şartsız ve süresiz olarak geri çağrılmasını istedi. Mustafa Kemal'e kimse diş geçiremiyordu. Bu nedenle, Harbiye Nazırı Ali Ferit Paşa, Mustafa Kemal'e bir telgraf çekerek, bu sefer Padişah adına İstanbul'a gelmesi çağrısında bulundu. Bu davete bir gün sonra cevap veren Mustafa Kemal, **"Yüksek tekliflerinizi yerine getirmede şahsi irademi kullanmaktan manen ve maddeten memnu bulunuyorum"** diyerek zamanı uzatmak yolunu seçti.

Bir taraftan İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin devamlı uyarmaları ve sert dille yazılmış notalarından bıkan ve İstanbul'a gelmesi için her türlü yolun denenmesine rağmen, bir türlü Mustafa Kemal'i ikna edemeyen Babıali de kesin bir karar verip bunu da açıklamak gereğini duydu ve hükümet olarak, Mustafa Kemal'in Ordu Müfettişliği'nden alınması ve resmi memuriyetine son verilmesi kararını, takvim sayfalarının 8 Temmuz'u gösterdiği gün aldı.

Aynı akşam, Mustafa Kemal de, Harbiye Nezareti ve Padişah'a birer telgraf yollayarak, resmi görevi ile birlikte, askerlik mesleğinden de istifa ettiğini bildirdi.

Mustafa Kemal'in, işgal kuvvetleri ve ülkedeki azınlıkların, birbirleri ile yarışırcasına paylaştıkları Türkiye'nin en karanlık günlerinde ve çok sevdiği askerlik mesleğinden ayrılmaya karar verdiği günün akşamı, yanından ayrılmayan arkadaşlarına söyledikleri sözler, akılları durduran bir azmin, kendine inanışın ve kararlılığın gayet belirgin görüntüleridir.

Türkiye'de, belki hiç yayınlanmamış yandaki kroki 1932-1933 yılları arasında ABD'nin Ankara Büyükelçisi olan Gen. Charles H. Sherrill ile yaptığı konuşmalar sırasında, bizzat Mustafa Kemal tarafından çizilmiştir. Mustafa Kemal, bu kroki ile, Samsun'a gitmeden önce Padişah Vahdettin'le olan son konuşmasını şekillendirmektedir.

Kırmızı renkteki (S), Sultan'ı temsil eder. Karşısındaki kırmızı nokta da (moi) diye, kendi oturduğu iskemleyi gösterir. Odanın (X) ile işaretli kısmındaki (F), Türkçe pencere anlamındadır. Pencere karşısındaki çizgiler de, düşman savaş gemileridir. Vahdettin'in gözünü gemilerden alamadığını gören Mustafa Kemal, kendi kafasındaki yeni Türkiye'nin başkentinin düşman donanmasının gelemeyeceği, Anadolu içinde bir yer olması kararını o anda verdiğini anlatır.

Ne'yi, nasıl ve ne zaman gerçekleştireceğini bilen inkılapçı

"Bir konuyu son senelerde düşündüğümü söylersem inanmayın. Ben, ta çocukluğumdan beri bu davayı düşünen bir adamım".

Mustafa Kemal

Bir lider'in, başarıya ulaştıktan sonra, yapacağı işleri açıklaması ve bunları uygulaması normal bir olgudur. Ama -- Türkiye için geleceğin hiç de aydınlık gözükmediği 7-8 Temmuz 1919 akşamı, tüm hayatı başarılarla dolu bir komutan'ın, şimdi orduları dahi emrinde olmayan sadece **"eski bir asker"** olarak, arkadaşlarına yazmaları için söylediği sözler hatırlanınca, Mustafa Kemal'in büyüklüğü ve ileri görüşlü dehası daha da iyi anlaşılabilir.

"Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber" kitabının yazarı Mazhar Müfit (Kansu), Mondros Anlaşması'nın getirdiği ağır koşullara direnen ve bu nedenle de Babıali tarafından Bitlis Valiliği'nden azledilip, Erzurum'da Mustafa Kemal'e katılıp, onun yanından ayrılmayan bir vatanseverdir. Mustafa Kemal'in Padişah tarafından resmi görevinden alınması ve Mustafa Kemal'in de askerlikten istifa etmesi olayını ve o günün akşamı olanları dile getiren satırları bu sayfalara aktararak, o günlerin elektrikli havasını, bütün bu olanları büyük bir soğukkanlılıkla karşılayan Mustafa Kemal'in tutumunu ve o günlerin ruhunu bizler de yaşayabiliriz.

Mustafa Kemal, Padişah tarafından, telgraf başında azledildiğini bildiren habere cevaben, ordudan istifa ettiğini bildirdikten sonra, yanındaki arkadaşlarına döner ve **"Onlar beni azlediyorlar. Fakat ben hem memuriyetimden, hem de canım kadar sevdiğim mesleğimden, askerlikten de çekiliyorum"** der.

Mazhar Müfit Bey olayı anlatır;

"Telgrafların çekilmesinden sonra, Paşa, en küçük bir tereddüt ve hatta teessür (üzülme) kaydetmeyerek, **'Aziz arkadaşlarım, bu andan itibaren hiçbir resmi sıfat ve memuriyetim yok, bir millet ferdi olarak ve milletten kuvvet ve kudret alarak vazifeye devam edeceğim'** dedi."

Mazhar Müfit Bey, kitabında, o akşamın gerisini de kaleme almıştır. Mustafa Kemal'in yanında, Mazhar Müfit'le birlikte İbrahim Süreyya (Yiğit) da vardır. Gazeteci Noyan Yiğit'in babası olan Süreyya Bey, Mustafa Kemal'in eski bir arkadaşıdır ve tanışmaları Süreyya Bey'in Trakya'da bir kazada Kaymakam ve Mustafa Kemal'in de Sofya'da askeri ateşe oldukları zamana dayanır.

Mustafa Kemal'in, İstanbul'a dönmeme inadı sonunda azledilmesi ve kendisinin de askerlikten istifa etmesiyle sonuçlanacak tarihten bir gün önce, akşam sonunda odasına çekilen Mazhar Müfit Bey'in kapısı çalınır ve Mustafa Kemal'in emireri Ali, **"Paşa Hazretleri ve Süreyya Bey oturuyorlar. Eğer uykunuz yoksa sizi de istiyorlar, kahve içeriz diyorlar"** haberi üzerine Mazhar Müfit hazırlanır ve kendi kendine, "Geceli gündüzlü bir faaliyet hayatı, durmadan sigara ve kahve. Buna can dayanmaz" diyerek, Mustafa Kemal ve Süreyya Bey'e katılır. Konuşma, günün olayları ve geleceğe hazırlıktır.

Süreyya Yiğit'in **"Muvaffak olduktan** (başarıya ulaştıktan) **sonra dahi iş bitmiyor Paşam, memleketin namütenahi** (sonsuz) **çalışmaya ve inkılaplar vücuda getirmeye ihtiyacı var"** demesi üzerine, vatanın kurtulmasından sonra Cumhuriyet ilanının şart olduğunu söyleyen Mustafa Kemal, **"Mazhar, not defterin yanında mı?"** diye sorar. Olmadığını öğrenince, **"Zahmet olacak ama, bir merdiveni inip çıkacaksın. Al gel"** der.

Mazhar Müfit kitabında olayı şöyle anlatır.

"Nerede ise sabah olacaktı. Fakat onun yanında iken dünya, gecesi gündüzü olmayan bir alemden ibaretti. Binaenaleyh, uyku ihtiyacı da yoktu. Hemen aşağıya indim. Not defterini alıp geldim. O, hatıra defterime ve günü gününe her hadiseyi not edişime hem memnun olur, hem de bazen latife etmekten kendisini alamazdı. **'Hafızalarımız zayıfladığı zaman Mazhar Müfit'in defteri çok işimize yarayacak'** derdi.

"Defteri getirdiğimi görünce, sigarasını birkaç nefes üst üste çektikten sonra, **'Ama, bu defterin bu sayfasını kimseye göstermeyeceksin. Sonuna kadar mahrem** (gizli) **kalacak. Bir ben, bir Süreyya bir de sen bileceksin, şartım bu'** dedi.

"Süreyya da ben de, **'Bundan emin olabilirsiniz Paşam'** dedik.

"Paşa, bundan sonra, **'Öyle ise önce tarih koy'** dedi. Koydum: 7-8 Temmuz 1919. Sabaha karşı.

"Tarihi, sayfanın üzerine yazdığımı görünce, **'Pekala, yaz'** diyerek devam etti.

'Zaferden sonra şekl-i hükümet Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz münasebetiyle söylemiştim. Bu bir.

'İki: Padişah ve Hanedan hakkında zamanı gelince icap eden muamele yapılacaktır.

'Üç: Tesettür (kadının örtünmesi) kalkacaktır.

'Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir.'

"Bu anda, gayri ihtiyari kalem elimden düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzüme baktı. Bu gözlerin bir takılışta birbirine çok şey anlatan konuşuşuydu.

"Paşa ile zaman zaman senli benli konuşmaktan çekinmezdim. **'Neden durakladın?'** deyince, **'Darılma amma Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var'** dedim.

"Gülerek, **'Bunu zaman tayin eder. Sen yaz'** dedi.

Eski yazımlı alfabe

– ١٠ – درس

بایراق   بەبەك

باش . بام . بوم . قاب . قابا .

بابا . آرابا . بەبەك . بایراق . باراقا .

بابا آرابا وېردی . بەبەك شاقا دیدی .

قابا آدام . قابا باراقا . آرابا .

دار آرابا . آق ماما بر قوشدر .

"Yazmaya devam ettim. **'Beş: Latin hurufu (harfleri) kabul edilecek.' 'Paşam, kafi, kafi'** dedim ve biraz da hayal ile uğraşmaktan bıkmış bir insan edası ile **'Cumhuriyet ilanına muvaffak olalım da üst tarafı yeter'** diyerek defterimi kapadım ve koltuğumun altına sıkıştırdım. İnanmayan bir adam tavrı ile **'Paşam, sabah oldu. Siz oturmaya devam edecekseniz, hoşça kalın'** diyerek yanlarından ayrıldım."

Mustafa Kemal, ilerisini düşünen ve yıllar sonra atacağı adımları çok evvelden hazırlayan bir lider olması yanında, geride kalan geçmişi de gayet iyi hatırlayan bir belleğe sahipti.

Mazhar Müfit, Mustafa Kemal'in bu özelliğini kitabında "Çankaya'da akşam yemeklerinde birkaç defa, **'Bu Mazhar Müfit yok mu, kendisine Erzurum'da tesettür kalkacak, şapka giyilecek, latin hurufu kabul edilecek dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman defterini koltuğunun altına almış ve bana hayalperest olduğumu söylemişti'** demekle kalmadı, birgün mühim bir ders de verdi" diyerek anlatır.

Mustafa Kemal'in Mazhar Müfit'e verdiği o ders olayı ise 1 Eylül 1925 tarihinde geçer. Mustafa Kemal 30 Ağustos günü Şapka İnkılabı'nı Kastamonu'da halka anlatmış ve 1 Eylül günü Ankara'ya dönmüştür. Olayı, Mazhar Müfit kitabında şöyle yazar.

"Şapka İnkılabı'nı ilan etmiş olarak Kastamonu'dan dönüyordu. Ankara'ya avdet ettiği anda otomobille eski Meclis binası

önünden geçiyor, ben de kapı önünde bulunuyordum. Manzarayı görünce gözlerime inanamadım. Kendisinin ve yanında oturan Diyanet İşleri Reisi'nin başında birer şapka vardı. Kendisi neyse ne? Fakat, kendisini karşılamaya gelenler arasında bulunan Diyanet İşleri Reisi'ne de şapkayı giydirmişti. Ben hayretle bu manzarayı seyrederken, otomobili durdurdu, beni yanına çağırdı ve birden **'Azizim Mazhar Müfit Bey, kaçıncı maddedeyiz? Notlarına bakıyor musun?'** deyiverdi. Bu bir latifeydi, fakat mahçup eden bir latife."

Mustafa Kemal, altı yıl önceki olayı hatırlamış ve Mazhar Müfit'e de kendinden emin bir tavırla yaptıklarını ve yapacaklarını hatırlatmıştı.

Mustafa Kemal, en yakın arkadaşlarının dahi bazı durumlarda akıllarından geçirdikleri ve hatta kendisine söylediklerinin aksine, kesinlikle hayal kuran biri değildi. İmparatorluğun bazı kesimlerinde ara sıra konuşulan bir harf değişimi konusunda fikir yürütenlerin hiçbirinin aklına gelmeyen bir hızla olayın üstüne giden ve bu müthiş adamı çok iyi tanıdığını sanan Falih Rıfkı'yı dahi şaşırtan bir kararla alfabe'nin değişimi ve toplum'un bunu öğrenmesi için sadece üç ay tanıyan Mustafa Kemal, hayalperest olmadığını bir kez daha ispat edecekti.

Yeni Türk Alfabesi

یکی الفبا تابلوسی

Aa	Bb	Cc	Çç	Dd	Ee
Ff	Gg	Ğğ	Hh	Iı	İi
Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo
Öö	Pp	Rr	Ss	Şş	Tt
Uu	Üü	Vv	Yy	Zz	٩٨–

TÜRK NEŞRİYYÂT YURDU ŞARK ve MA'ARİF KÜTÜPHANELERİ

Türkler'de yazım türleri ve Arapça'nın etkisi

Türkler, çeşitli yazım biçimlerini denedikten sonra, 1.000 yıl kadar Arapça'yı kullandılar.

Latin harfleri ile Türk Alfabesi olayını daha iyi anlayabilmek için, Türkler'in tarih sayfalarında görülmeye başladığı zamanlara dönmek, yazım konusunda geçirdikleri değişiklikleri kısaca görmek ve Arapça ve Farsça'nın Türk Toplumu üstündeki egemenliğini ve etkisini kısa da olsa ele alarak, egemen grupların büyük halk toplulukları ile olan kopukluğuna parmak basmak gerekecektir.

Latin harfleri ile yazılan Türk Alfabesi olayını sadece bir değişim, yenilenme, inkılap ve Batılılaşma davranışı veya taklitçiliği olarak görmemek gerekir. Aslında bu olay, bin yıldır Türkler tarafından yazı ve okuma tarzı olarak kullanılan Arapça yazımın Türk diline uymaması ve dildeki seslerin Arapça'daki yazılımlarla uyuşamamasından kaynaklanmaktaydı. Buna ilaveten, Arapça yazımın öğrenilmesinin de zor olması ve ülkede okuma-yazma oranının bu nedenle düşük düzeyde kalması özellikle imparatorluğun son yüzyılı içinde kendini belli eden önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştı.

Harf İnkılabı'nın getirdiği başka bir olgu ise, Türk Alfabesi'nin kabul edilmesi ile, sadece bir inkılaplar zinciri olarak görülen bu kesin değişimin, çok kısa bir süre sonra, doğal bir sıçrama ile, Türkçe'nin işlenmesi ve günlük yaşamda yer alan Arapça ve Farsça kelimeler yerine, çoğu tarihsel geçmişleri olan Türkçe kelimelerin bulunup kullanılmasına kadar giden bir çalışmaya dönüşmesidir.

Mustafa Kemal'den önce, XIX. yüzyılın ortasından başlayıp, Harf İnkılabı'nın kabul edildiği 1928 yılına kadar geçen süre içinde, yazı tarzında çeşitli reform önerileri ile ortaya atılanlar ve bunlara karşı çıkanların tutum ve düşüncelerini incelemeden önce, Türklerin tarihin değişik dönemlerinde kullandıkları alfabeler ve yazım tarzlarına kısaca bir göz atmak yerinde olacaktır.

Köktürk veya Göktürk olarak bilinen Türkler'in ataları M.S. IV. yüzyılda kurdukları topluluklarla tarihde ilk kez görünmeye başlamışlardır. Kullandıkları dil Köktürkçedir ve Ural-Altay dil grubu içinde yer alır. En eski Türk yazılı belgesi, M.S. 688-692 yılları arasında yazıldığı sanılan Doğu Gobi yöresindeki Çöyren yazıtı ve M.S. 732-733 yıllarında yazıldığı bilinen meşhur Orhun Anıtlarıdır. Bu yazıtlar üstündeki Köktürk yazısı, eldeki bilgilere göre, yazım konusunda Türkler'in kullandıkları en eski örnek olarak kabul edilir. Bu anıtların üstündeki Köktürkçe yazılar ancak 1893 yılında çözülebilmiştir. Bazı bilim adamları bu yazıların Arami kökenli olduklarını kabul ederken, diğerleri ise bu yazının Hitit, Likya ve Finike etkisinden kaynaklandığını ileri sürerler. Bu tip yazı, **"runik"** diye bilinir, kaya veya taşa yazıldığından dolayı yuvarlak değil, dik çizgilerden oluşmuştur.

Köktürkler, M.S. VII. yüzyılda Uygur yazısını denemişler ve zamanla Sogut, Mani ve Hind kökenli Brahmi yazılarını da kullanmışlardır. Türkler'in Müslümanlığı kabul etmelerinden önce geçen beşyüzyıl içinde dokuz tarz yazı denedikleri kabul edilmektedir. Bu değişme ve arayış dönemlerinde kullandıkları yazıların kendi dillerini tam temsil edememesi nedeniyle de, konuştukları kelimeleri yazıya çevirecek imkana pek kavuşamamışlardır.

Türkler, M.S. IX. yüzyılda Müslümanlığın ve doğal olarak da Arap yazısının etkisi sonucu Arapça yazımını günlük hayatları içine alırlar. Araplar için İslam sadece bir felsefe veya din olmayıp, bunun da ötesinde yeni bir sosyal düzen ve devlet sistemidir. Müslümanlık kılıç zoruyla yayılır ve bir Arap hegemonyası halinde gelişir. Müslümanlığı kabul eden toplumların Araplaştırılması amacıyla din yanında Arap kültürü ve yazısı da uygulanır.

Araplar, Müslümanlığı bir siyasi ve askeri güce döndürüp Orta Doğu'da başarılı olmuşlar, Kuzey Afrika üzerinden İspanya'ya kadar hüküm sürmüşler ve zamanında Hindistan'da dahi kendilerini kabul ettirmişlerdir. Bu arada, küçük kümeler halinde Orta Asya'dan gelen Türk grupları, Arap ordularının kudreti karşısında Müslümanlığı kabul ederler.

Ele geçirdikleri topraklarda yaşayan halkı Araplaştırma yöntemini uygulayan Arap ordularına rağmen Türkler kendi dillerini devam ettirirler. Bir süre sonra, bölgedeki siyasal güç Araplar'dan Türkler'e geçer. Ama, Arap ve Fars kültürlerinin etkisi altına giren Türkler, din dili olarak camide ve bilim dili olarak da medresede Arapça kullanmaya başlarlar. Bunun sonucu olarak Arapça yazım tarzı Türkler tarafından benimsenir. Kur'an yazısı olduğu için Arapça, Osmanlı'nın doğuşundan batışına kadar kullanılan yazım tarzını oluşturur.

Türk dilinde olan seslerin Arapça ile yazılamaması, Semitik dillerden gelen Arapça ile Ural-Altay dilleri kökünden gelen Türkçe arasında temel uyuşmazlık yaratmış, Türk Toplumu, Türkçe kelimeleri kullanmakta güçlük çekmiş ve çok büyük oranda Arapça kelimeyi kullanmak zorunda kalmıştır. Kur'an dilinin Arapça olması ve gayet zengin bir dil olan Farsça'nın da etkisi zamanla Osmanlı yönetimine

Akşam gazetesinin 1926'da okurları arasında açtığı, *"Latin Alfabesi kabul edilmeli mi, edilmemeli mi?"* anketine cevap veren 16 "Aydın"dan sadece üç tanesi olumlu cevap vermiş ve zamanın çok tanınmış roman yazarlarından Halid Ziya Uşaklıgil *"Memleketin resmi ve ilmi hayatında Latin harflerinin yeri yoktur"* diyebilmişti.

hakim olmuş ve Türkçe bir kenara itilmiştir.

Mısır'ın Osmanlı hakimiyetine geçmesi ile Halifelik de Padişah'ın kişiliğinde yer bulmuş ve sonunda Osmanlı Devleti bir İslam İmparatorluğu haline dönüşmüştür. Bu nedenle de, yapılan bir araştırmaya göre, bu yüzyılın başında Osmanlı topraklarında kullanılan yazı dilinde Türkçe sözcükler %38'de kalırken Arapça ve Farsça kelimeler %58'e ulaşmıştır.

Türkçe'nin bir kenara itilerek Arapça'nın kullanılması XIX. yüzyıla kadar sürmüş ve Tanzimat'la birlikte, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması ile, Batılılaşma tartışmaları sırasında eğitim konusu ile tekrar gündeme gelmiştir. Batı'nın uygarlıkta aldığı yol ve gelişme karşısında, Osmanlı'nın geri kalışı ortaya çıkmış ve bu farkı kapatmanın da eğitim yoluyla olabileceği fikri, hemen kabul edilmese dahi hiç olmazsa konuşulmaya başlanmıştır.

Batı'nın eğitim yoluyla gelişmesine bakan bazı kişiler, Osmanlı toprakları içinde yaşayan hemen tüm azınlıkların, Batı'dan hiç de geri kalmayan bir biçimde eğitildiklerini ve dış dünya ile çok yakın bir ilişki kurduklarını görürler. Arapça'nın öğrenilmesinin zorluğu yanında, okullarda okutulan konularda da bir değişiklik yapılması fikri yeşermeye başlar.

İşin ilginç tarafı, Osmanlı Aydınları, bir taraftan Batı'dan geri kalmışlığı kabul ederken, bunun nedeni olarak Arapça'nın güçlüğünü değil, okullarda uygulanan eğitim sistemini gösterirler. Gazeteci Şinasi, Ali Suavi ve Namık Kemal, Arapça'nın kusurları olduğunu kabul etmekle birlikte, hiçbir zaman, alfabe'nin değiştirilmesini savunmamışlar ve buna karşı çıkmışlardır.

Osmanlı Aydını'nın Latin Alfabesi'ne karşı olan tutumu, Türk basın tarihinde önemli bir yeri olan Ebüzziya Tevfik'in **Terakki** gazetesine yolladığı bir mektupta kendini göstermiştir. Ebüzziya Tevfik, genelde fikirlerini kısaca şöyle sıralar:

"Eğitimin geliştirilmesi, harflerin değiştirilmesi ile gerçekleşmez. Eğitim yöntemlerini düzeltmekle olur. Keramet (ermişlik), **Frenkler'in** (Batılılar'ın) **harflerinde değil, yönetimin iyi olmasındadır.**

"Harfler değişirse, şimdiye kadar yazılan kitapları anlayan kalmaz. Bin yıllık yapıtları yeni yazıya çevirmek gerekir, bu da olanaksızdır. Kur'an için başka, öteki bilimler için başka harf kullanılır mı? Bu, bir dili beceremeyen adama iki dil öğretmeye benzer."

Tanzimat devrinde, eğitimde bir değişim yapılmasına inanan Osmanlı Aydını Latin harflerinin kullanılmasını savunmamıştır. Onlar, Arap yazısını sadece biraz düzeltmeyi düşünmüşlerdir.

Başka yazarlar, konuyu tamamen bir din çerçevesi içinde görürler ve **"İslamlar arasında birleşme nişanesi olmak gibi büyük bir faydası olan şu harfleri değiştirmeye kalkışmak hiçbir zaman işimize gelmez"** derler.

Aslında, Latin Alfabesi türlü yollardan Osmanlı'nın günlük yaşamına sızmıştır. İngiltere ve Fransa'nın, Osmanlı Devleti yanında Ruslar'la savaştığı, Kırım Savaşı sonrası toplanan Paris Konferansı'nda Batı, Osmanlı'yı Avrupa'nın içine almıştır ve Osmanlı İmparatorluğu resmen ve hukuken Avrupa devletleri arasında sayılmaktadır. Bu nedenle, Osmanlı devlet adamları, zaman zaman yapılan uluslararası toplantılarda yabancı devlet yetkilileri ile karşılaşmakta, konuşmakta ve birbirlerine resmi yazılar göndermektedirler. Öğrenciler, eğitim için Avrupa'ya gönderilirken, yabancı teknisyenler de Türkiye'ye gelmektedirler. Bu arada, Fransa, Batı ülkeleri arasında Osmanlı ile en yakın bir ilişki içine girerken, Fransızca da, Osmanlı sınırları içinde ikinci bir dil veya tek yabancı dil olarak kendini göstermeye başlar.

Tüm ticari yazışmaların Latin harfleri ile yapılması, ithal ve ihraç malları üstündeki yazıların Latin harfleri ile olması yanında 1874 yılında kurulan Dünya Postalar Birliği'ne, kısa bir süre sonra katılan Osmanlı Posta İdaresi de, tüm yazışmalarında Latin harfleri kullanmaya başlar. Elçiliklerden Saray'a gönderilen telgraflar zorunlu olarak Latin harfleri ile yazılır ve Saray da bunlara gene aynı tarzda cevap verir.

Bir toplumun kültürden teknolojiye kadar uzanan tüm sahalarda gelişmesi için gereken unsurların başında eğitim gelmektedir. Bu eğitimi gerçekleştirecek unsurların en önemlisi de okuma-yazmadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk devrelerindeki yükselişin, XVII. yüzyılın başlarından itibaren bir duraklamaya girmesi ve sonraları da büyük bir düşüş göstermesinin ve bunun karşısında Avrupa'nın her bakımdan büyük bir gelişme devresine girmesinin ardındaki tüm unsurlar içinde, matbaa denen o müthiş makinanın yeni bir kullanılışını bulan Gutenberg adlı bir adamın katkısı büyüktür.

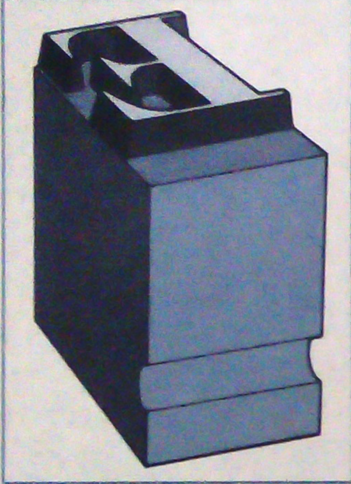
Yanlış bir algı ile matbaayı bulan adam olarak tanınan Gutenberg, aslında asırlardır kullanılan matbaaya sadece yepyeni bir unsur getirmiş ve harflerin tek tek ve yanyana sıralanarak kelimeler yapılması ve bunları matbaa makinasında basmayı gerçekleştirmiştir. Gutenberg'in bu

Johann Gutenberg'in tahtadan yapılmış matbaa makinası, şarap imalathanelerinde kullanılan presler gibi, üstten döndürülen bir kolla, aşağıda duran ve üzeri mürekkeplenmiş harfler üzerine, üstüne konan kağıda ağırlık veriyor ve baskı yapılıyordu.

yeni buluşu ile 1455 yılında basılan ilk kitap **"42 Satırlık İncil"** diye anılır. Bunun nedeni, Gutenberg'in her sayfada 42 satırlık bir yeri kullanmasından kaynaklanır.

Arapça'da, eski adı ile (harf), günümüzdeki adı ile (karakter), teknik daha ilerleyince, kurşun olarak makinada dökülür ve bunlar da, teker teker ve yanyana dizilerek kelimeler oluşturulurdu. Günümüzde ise, artık herşey elektronik olarak kağıt, film veya diskete yazılıyor ve baskı da buna uyan bir sistemle gerçekleşiyor.

Aslında, Gutenberg'den dörtyüzyıl önce Çinliler, hemen her anlam ve kavram olarak kullandıkları şekilleri ayrı ayrı yapıp, istedikleri karışımı yapmayı ve basmayı öğrenmelerine rağmen, Çince'deki kavramların çokluğu nedeniyle böyle bir çalışmanın, o zamanlar için, çok zor ve zahmetli olduğunu görerek vazgeçmişlerdir.

Altın işleyicisi ve darphane ustası olarak çalışan Gutenberg, yüzyıllardır resim, şekil ve hatta oyun kağıtlarının basıldığı matbaa'nın kullanım alanını değiştirmekle kalmamış, dünyaya yepyeni bir ufuk, bilgi ve kültür yayılması imkanını vermiştir.

Okuma ve yazmanın sanki sadece din ve devlet adamları ve orduları yönetecek askerler tarafından öğrenilmesi ile sınırlandığı Osmanlı İdaresinde, bu gençleri eğiten medrese ve okulların sayılarının azlığı yanında, Arapça'nın zorluğu ve baskılı eserin azlığı da yer alınca, Batı ile aramızdaki uçurumun nasıl gittikçe açıldığı anlaşılır.

Kullanılan yazım tarzının Arapça olması ve Kur'an'ın da Arapça yazılması nedeniyle, Arap harfleri, Osmanlı'da gerektiğinden de fazla bir itibar ve hatta saygı görmüş ve belki de **"dokunulmazlık"** niteliğine bürünmüştür. Zamanımızda aklımızın dahi alamadığı bu gibi nedenlerle Gutenberg'in keşfi, Osmanlı'ya ancak 274 yıl sonra, 1729'da ulaşmıştır!

Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalar sonunda ilk matbaanın devreye girmesinden Latin harflerine dayalı Türk Alfabesinin kullanılmaya başlandığı 1928 yılına dek geçen ikiyüzyıllık süre içinde ülkemizde basılan eserler konusunda pek sağlıklı bilgiler, maalesef, yoktur. Bu devre içinde basılan kitapların toplamı 27 bini geçmemektedir. Bu arada, 1729-1875 yılları arasında 3.066 kitap basılmasına karşın 1908-1917 arası 6.827 ve 1918-1928 devresinde ise 6.450 kitap basıldığı saptanmıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra, yayın hayatındaki artış dikkati çekmekle birlikte, Osmanlı'da okuma-yazma oranının sadece elit bir zümre olan din-asker-yönetici kadrosu dışında ufak bir aydın azınlığa sınırlı olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir.

Meşrutiyet'ten sonra, İmparatorluk sınırları içinde,

genelde büyük kentlerde bir okuma-yazma artışı olduğunu kabul etmekle birlikte, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı sıralarında çok iyi yetişmiş, en azından iki kuşak okur-yazar kitlenin savaş meydanlarında şehid olmaları da, kıpırdanma gösteren okuma-yazma oranına gayet olumsuz bir etki yapmıştır. Belki de bu nedenle, 24 Şubat 1924 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Milli Eğitim bütçesi görüşmeleri sırasında söz alan İzmir Mebusu (milletvekili) Saraçoğlu Şükrü Bey, tüm harcamalara ve gayretlere rağmen halkın hala okuma-yazma bilmediğini söyler ve ilave ederek **"Benim kanaatimce bu büyük derdin en vahim** (tehlikeli, korkunç) **noktası harflerdir. Eğer ben Arap harfi diyecek olursam burada benim fikrime tuğyan** (karşı çıkacak) **ve isyan edecek var mı? Efendiler, bunun yegane kabahati harflerdir"** der.

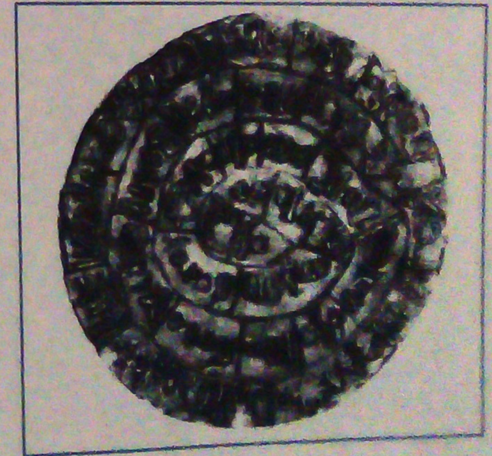
Saraçoğlu Şükrü Bey'in, o gün Meclis'de kıyamet koparan sözleri, bu konuşmanın en son cümlesidir: **"Hacımızın, hocamızın, amirimizin, memurumuzun gayretine, yıllardan, asırlardan beri yapılan bunca fedakarlığa rağmen halkımızın ancak yüzde ikisi veya üçü okumuştur!"** Şükrü Bey, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın ne düşündüğünü ve nasıl bir zaman dilimi içinde neler yapabileceğini sorar ve kürsüden iner.

Bazı araştırmacıların yazdıklarına göre, Meclis'in bu oturumunda, Şükrü Bey'in kürsüden inmesiyle, konuşmacıya saldıranlar olur, Bakan Vasıf Çınar araya girer ve Meclis'in havası normale döner. Ama, Bakan dahi bu konuda bir cevap veremez ve soru cevapsız kalır.

Aydın veya "Aydın" geçinen bazı gruplar içinde, yazımda reform ve Arapça yerine Latin alfabesi konularının yandaş ve karşıt olarak konuşulduğu günlerde, Saraçoğlu Şükrü Bey'in Meclis'deki bu konuşması ve gerici bazı milletvekillerinin gösterdikleri tepki, anında basın'a da yansır. Latin harflerinin uygulanmasına taraftar olanlar bir umut ışığı görüp kaleme asılırken, Arap harflerinin savunucuları da hemen karşı atağa geçerler.

Latin harflerinin kullanılmasında taraf olduğunu her fırsatta dile getiren yazar Hüseyin Cahit (Yalçın), ***Tanin*** gazetesindeki "Necat Yolu" başlıklı bir yazı ile ortaya atılır ve Latin harflerinin uygulamasının **"bizim için bir necat** (kurtuluş) **yolu olduğunu"** söyleyerek, asırlara dayanan cehaletimizden kurtulmanın bir yolu olduğunu savunur.

M.Ö. 1700'lerde yazıldığı sanılan ve hangi yazım tarzı olduğu saptanamayan bu diskette kavramlar resimlerle ifade edilmiş.

Arapça'dan bir türlü vazgeçemeyen bazı yazarlar da boş durmazlar. ***Resimli gazete***de İbrahim Alaettin (Gövsa) hemen Hüseyin Cahit'e bir cevap vererek, **"Acaba Latin harflerini kabul etmekle Hüseyin Cahit Bey'in iddiaları veçhile hakikaten Türkiye tılsımlı bir asanın tesiriyle ân-ı vahidde** (bir anda) **esasından değişecek midir?"** diye sorgular.

Bu yandaş ve karşıt akımların dengeli bir tarzda okuyucuya aktarılması amacıyla yazdığını söylediği **"Latin Hurufu** (harfleri) **Lisanımıza Kabil-i tatbik midir? (uygulanabilir mi?)"** adını taşıyan 32 sayfalık bir kitabı yayınlayan Ali Seydi, aslında satırlar arasında gayet akıllı polemik yapar ve Arapça'yı da bir güzel savunur.

M.Ö. 4000'lerde yazıldığı saptanan bu Sümer yazısında da resimler, kavramları sembolize etmiş.

Dil ve tarih konusunda çok sayıda ve çok kıymetli eserler vermiş olan Bilâl N. Şimşir, **"Türk Yazı Devrimi"** adlı kitabında, kişiliğinde ve yazılarında, Latin Alfabesine karşı çıkan **"O günlerde sık sık görülen bulanık Osmanlı kafasının örneklerinden biri"** olan Ali Seydi'ye geniş yer vermiştir.

Ali Seydi'nin 1924 yılında İstanbul'da yayınlanan kitabında özetlenen ve Şimşir'in yeni Türkçe ile aktardığı şu kısımlar, "Aydın" geçinen ufak bir kitlenin tutumunu açıklığa çıkarır: **"Diyelim ki, Latin yazısı resmen alındı. Hükümet, eski yazıyı yasaklayacak mı? Özgür bir ülkede böyle şey olur mu?"** Ali Seydi, kendisinin sorduğu bu soruya cevap verir: **"Buna hiç ihtimal veremem. Yasaklandı diyelim. Yürür mü? Eskiden Avrupa saati alınmıştı. Yürümemişti. Latin yazısının alınması daha kötü sonuçlar doğurur. Türkiye iki yazılı, iki dilli olur çıkar. Latinci *Tanin, İleri* gazeteleri okuyucu yitirir. Okuyucular, eski yazıyla çıkan *İkdam, Tevhid, Vatan* gibi gazetelere kayarlar."**

Ali Seydi, işi daha derinlemesine götürerek, milli gururu da işin içine sokar: **"Latin yazısını almak ulusal gururla da bağdaşmaz. Birkaç kişinin yanılgısı yüzünden eski kültür yapıtları kurban edilir mi? Bu arada birkaç bin 'bedbaht'** (talihsiz) **Türk çocuğu, kitapsız, öndersiz, bilgisiz 'kör cahil' yetişir. Eski yapıtları okuyamaz. Latin yazısıyla yazılmış kitap da bulamazlar. Tarihimizde böyle bir boşluk, böyle bir kopukluk yaratmaya ulusal vicdan nasıl izin verir?"**

Ali Seydi, kitabında işi alay etmeye kadar vardırır ve yazı değiştirme fikrinin bir kapris'ten mi yoksa filolojik bir gereksinmeden mi doğduğunu sorar. Ali Seydi'nin buna da cevabı hazırdır: **"Filolojik gereksinmeden kaynaklanıyorsa, neden Ermeni Alfabesi değil de Latin Alfabesi alınmak istenmektedir. Öyle ya, 38 harfli Ermeni Alfabesi hayvan seslerini bile taklide müsaittir"** der!

Saraçoğlu Şükrü Bey'in Meclis'de sorduğu soru, o gün toplantının ortasına bir bomba gibi düşmesine rağmen, cevaplandırılamamıştır. Gerçek cevabını kimsenin bilemediği bu konu üzerinde, yetkili bir kişi olarak ufak bir araştırma yaptıran Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar, öğretmenlerin yüzde 96'sının Latin yazısına karşı olduklarını saptar.

Latin harfleri olayının kamuoyu'nda uyandırdığı ilgi "Aydın" kesimde ve basının bir bölümünde ateşli taraftar ve karşıtların yazıları ile sürerken, Mustafa Kemal'den hiç bir yankı gelmemektedir. Gazi, kendi kafasındaki programı, zamanı ve yeri gelince uygulamaya sokacaktır.

Bu arada, İnkılap süresi devam etmektedir ve 1517'den beri Osmanlı Padişahları'nın kişilikleri ile simgelenen Halifelik de, 3 Mart 1924 günü, Meclis'de alınan bir kararla kaldırılır. Aynı gün kabul edilen başka bir kanunla da Tevhid-i Tedrisat adlı bir yasa ile tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanır. Böylece, dini öğretim yapan medreseler de kaldırılmış olur. Bu arada, 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye'nin (Anayasa) ufak değişiklikler görmüş bir şekli de 20 Nisan 1924'de Meclis tarafından onaylanır.

Cumhuriyet Türkiyesi, birbiri ardına yapılmış savaşlar ve egemenlik için verilmiş kanlı çarpışmaların sonunda yaralarını sarmaya çalışmaktadır. Mustafa Kemal, Mazhar Müfit'e verdiği listedeki maddeleri, yeri ve zamanı geldiğinde yapmak üzere mutlaka kafasında sıralamıştır.

Ama, 1925 yılının Şubat ortasında ortaya çıkan Şeyh Sait ayaklanması, tüm program ve çalışmalara ara verdiren büyük etken olur. İki ay içinde isyan bastırılır ve Haziran sonunda Şeyh Sait ve 46 yandaşı idam edilir.

Bu arada Mustafa Kemal boş durmamıştır. Kastamonu'ya

Bronz üzerine ve Yarı-Hiyeroglif yazı ile kazınmış bu yazım biçimi, M.Ö. 1800-1500 devrine ait bir belge.

Tarihin karanlık devrelerinden bize kalan bazı belgeler, değişik, sistem ve yazım biçimleri ile, insanoğlunun geçirdiği evrimi de anlatıyor. İbranice'nin başlangıç devrine ait yazılar, 32 harflik Uygur yazısı ve Filistin'de bir zamanlar kullanılan yazım tarzları bunlar arasında yer almış.

giderek, toplum'a şapka giyilmesinin bir uygarlık örneği olduğunu anlatır. Ankara'da Hukuk Mektebi adı ile savcı, yargıç ve avukat yetiştirecek yüksek okul açılır. Kasım sonunda tekke ve türbelerin kapatılması ve tarikatların kaldırılması kanunları kabul edilir. Aralık ayının sonunda da uluslararası takvim ve saat konularındaki kanunlarla inkılaplar zincirine bir halka daha ilave edilir.

Ülke biraz barış yüzü görünce, alfabe tartışmaları tekrar başlar. Latin harfleri ile yapılacak bir Türk Alfabesi konusunda karşıt taraflar yerlerini alırlar. Köprülüzade Fuat, *Milli Mecmua*'da **"Latin harflerinin kabulüne taraftar olanlar, zannediyorlar ki garp** (batı) **medeniyetine bu suretle daha çabuk ve daha kolay temessül** (girmek) **edebiliriz. Halbuki garp medeniyetine temessül harflerimizin tebdili** (değişimi) **ve Latin harflerinin kabuliyle kabil olmaz"** diyerek 1926 yılındaki tavrını açıklar. Aynı Köprülüzade Fuat, bu sefer Fuat Köprülü olarak, 1938'de, harf inkılabının 10. yıldönümünde ***Ülkü*** dergisinde ise 12 yıl önceki fikirlerinin tam tersini savunacak ve **"Türkler'in kültür tarihinde bu kadar azametli, bu kadar şümullü** (geniş) **bir dönüm noktası var mıdır, bilemeyiz. Bir milletin alfabesini bırakıp yeni bir alfabe kabul etmesi, eski bir kültür dairesinden çıkıp yeni bir kültür çevresine girmesi demektir. Arap Alfabesi'ni bırakmakla, Ortazaman Şark** (doğu) **kültüründen silkinip muasır** (çağdaş) **Garp kültürüne girmek iradesini göstermiş oluyorduk... Bu yeni Türk Alfabesi sayesinde o zamana kadar kendi hususi hüviyetlerini** (kimliklerini) **saklatan Arap ve Fars kelimeleri artık dilimizde tutunamayacaklardır"** sözlerinin altına imzasını atabilecektir.

Türkiye içinde, kendi düşüncelerini dile getirerek karşıt fikirlerle çatışan yazarlar yanında, Latin harfleri ile bağdaşacak bir Türk Alfabesi'nin ortaya çıkmasından korkan başka gruplar da vardır. İlginçtir, Latin harflerinin kullanılması tartışmalarının Türkiye'de devam ettiği süre içinde, Kafkas Türkleri de olayı büyük bir merak ve dikkatle izlemektedirler. Tiflis'de 1924 yılında yayına başlayan ***Işık Yol*** gazetesi, yarı yarıya Latin Alfabesi'ni kullanmaya başlamıştır ve Türkiye'deki, birbiri ardına yapılan yenilikçi hareketleri öven yazılar yayınlamaktadır. Latin harflerinin kullanılmasına karşı çıkan gazetelere değinen bir yazı ile ***Akşam, Tevhid-i Efkar*** ve ***İkdam*** gazetelerinin anti-Latin Alfabesi tutumunu yeren ***Işık Yol*** yazarı, Şimşir'in ***"Türk Yazı Devrimi"*** kitabındaki alıntısında, durumu tüm açıklığı ile anlatır: **"Bu gazeteler yazarlar ki köhne Arap elifbası** (Alfabesi) **Arab'ın değil, asıl Türk milletinin elifbasıdır. Fasihtir** (düzgün ve açıktır). **Gözeldir ve Latin hurufatından** (harflerinden) **her cihetçe yahşidir** (güzeldir). **Bu tarifin baştan ayağa yalan olduğunu ispat eylemek, artıktır, çünkü Türkler işlettiği** (kullandığı) **elifbanın Arap elifbası olduğu hamıya** (herkesçe) **malumdur. Burada görünür ki köhne kafalı gazeteler bile bile gözümüzün içine yalan diyirler."**

Türkiye'deki bu olumlu çalışmalar Kafkaslar'da dahi büyük bir umut ışığı olarak karşılanırken, bazı çevreler, bu olaya bambaşka bir açıdan bakmakta ve kuşku duymaktadırlar. Latin harflerinin kullanılma olanağı, Türkiye'deki Türkçü-Turancı kesim kadar Rusya Türkleri arasında da büyük tepkiler yaratır. Bu konuyu ele alan yazarlar, Latin harflerinin kullanılması ile Anadolu Türkleri ve Rusya Türkleri arasında bir uçurum yaratılacağını ve iki kesim arasında **"medeni ve iktisadi münasebetlerde müşkülat** (zorluk)**"** çıkacağını savunurlar.

Türkçü-Turancı liderlerden Zeki Velidi (Togan), Latin harflerinin kullanılmasına kesinlikle karşıdır. Fikirlerini ***"Türk Yurdu"*** dergisinde şöyle dile getirir: **"Sureti katiyyede bilmeliyiz ki Latin hurufatının lisanımıza tatbiki imkansızdır ve muzurdur** (zararlıdır). **Hurufat meselesi Latin harflerini kabul etmek suretiyle halledilecek olursa bu yolun bir devlet içerisinde dört-beş aydan fazla ömrü olmaz."**

Türkçü-Turancılar, Türkiye'de Latin yazısının kullanılması ile dış Türklerle kültürel bağların kopacağına ve Türk dünyası'nın dağılacağına inanırlar. Ama, 1926 yılında Sovyet Türkleri'nin Latin yazımını kabul edecekleri kararlaştırılınca, bu çevreler direnmeyi bırakarak yeni Türk yazım devrimini desteklemeye karar verirler.

Latin harfleri konusunun devam eden tartışmaları bir ara durulur. Zira, ülkede beklenmedik bir anda, Mustafa Kemal'e İzmir'de yapılacak bir suikast haberi tüm dikkatleri bu olay üstüne toplar. Haziran ortasında yapılması planlanan bu hareketin içindekiler toplanır, İstiklal Mahkemeleri sanıkları

Napolyon'un 1799'daki Mısır Seferi sırasında bulunan bu taş parçası, Yunanca, Hiyeroglif ve M.Ö. 1000'li yıllarda kullanılan yazım biçimlerini bir araya getiren ve bizler için tercümanlık yapan bir belge olmuş.

yargılar ve bir ay içinde verilen kararla 10 kişi idam edilir.

Ülke böyle bir çalkantı içinde sarsılırken, Mustafa Kemal boş durmaz ve Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu'nun Meclis tarafından onaylanmasını da sağlar.

Mustafa Kemal, kafasına koyduğu inkılapların gerçekleşmesinde mutlaka kendi programını uygulamakta, zamanı ve yerini kendi seçmektedir. Latin harfleri konusunda, yandaş ve karşıt olan grupların çatışmalarını görüp, alabileceği destek ve gelebilecek olumsuz tepkiyi de rahatlıkla sezebilmektedir.

Geriye baktığımızda, Mustafa Kemal'in Latin harfleri konusunda neden 1928 yılına dek bir bekleyişe girdiğini anlamak güç olabilir. Ama, tarihin sayfalarını açtığımızda, Şeyh Sait isyanı ve kendisine yapılması planlanan suikast nedeniyle, bu konuyu biraz daha

M.Ö. 440 yılına ait, Girit Adası'nda bulunan bu kanun yazımı da, alfabenin temel bir örneği olarak müzeleri süslüyor.

ileriye bırakmasının nedenleri ortaya çıkar.

Büyük bir düşünürün, mecazî anlamdaki **"Büyük adamlar tarih yapmaz, tarih yazarlar"** sözüne uyarcasına Mustafa Kemal 1927 yılını, Cumhuriyet'in temel bir belgesini hazırlamak için ayırmış gibidir. Temmuz başında, askerlik arkadaşları olan İsmet (İnönü) ve Kazım Özalp'le birlikte, ordudan resmen ayrılmaları kararlaştırılır. Üç yıl önce, Halk Fırkası (Partisi) adının Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştiği partinin III. Kurultayı'nda 15-20 Ekim arası okuduğu **"Büyük Nutuk"** nedeniyle, Mustafa Kemal'in 1927 yılını, Türk tarihinin bu parlak sayfalarını hazırlamak için ayırmış olması, tarihdeki yerini kendi bulan bir lider'den beklenen bir davranıştır.

Diğer taraftan, hükümet içinde ve devlet yönetiminde Latin harflerinin kabulü konusunda olumlu bir eğilim görmemesi de Mustafa Kemal'in kararını geciktiren unsurlar arasında yer almış olabilir. Zira, her zaman yanıbaşında olan İsmet Paşa dahi, Latin harflerinin kabul edilmesi konusunda, ara sıra da olsa, olumsuz tavrını ortaya koymaktadır. Hükümet'in başında bulunan İsmet Paşa'nın Latin harflerinin kabul edilmesi ile doğacak kargaşa ve bunun yönetime yansıyacak ters tepkilerini düşündüğü ve bu konuda yıllar sonra dahi **"Atatürk devrimleri içinde karar verilmesi en çok düşünülen konu"** idi tarzındaki ifadesi de, Mustafa Kemal'in etrafındakilerin dahi harf devrimine karşı açıkça tavır almamalarına rağmen, kısmen de olsa bunu

destekler bir tutum almadıklarını göstermektedir.

Buna rağmen, pek çok konuda olduğu gibi, karar verildikten sonra İsmet Paşa, bu sefer de olumsuz tavrını bir tarafa iterek, harf devrimini sonuna kadar destekleyecektir.

Bu arada, bir yazarın da belirttiği gibi, üniversitedeki öğretim üyeleri de, sanki eski **"ulema"** sınıfının baş kaldırması gibi **"Latin harfleri kabul edilirse protesto makamında bir tek satır yazı yazmayacaklarını, kalemlerini kıracaklarını"** bildirmekten geri kalmazlar.

Bir toplum'da en ileri görüş sahibi olması gereken üniversite öğretim üyelerinin bu ters tutumuna karşın, kişisel de olsa, bazı eli kalem tutanlar, Latin harfleri tartışmalarını sürdürürler ve yakılmış alevin söndürülmemesine çalışırlar. Bazı yazarlar, sırf kendi çalışmaları sonunda vardıkları sonuçları kitapçıklar içinde yayınlarlar. Bunlardan bazıları yeni Türk Alfabesi'nin 29 diğerleri ise 35 harfden oluşmasını ileri sürer. Bazı gazeteler de bu konulara sayfalarında yer verirler ve hatta yeni Alfabenin harflerini dahi okuyucularına tanıtmaya başlarlar. Alfabe konusunda, tam bir kargaşa ve bir kör döğüşü yaşanmaktadır. Latin harflerinin kabul edilmesini isteyenler arasında bir birlik yoktur. Ama, düğmeye basılması işi yine de bir otoriteye kalmıştır. O otorite, o karar makamı da, Mustafa Kemal'den başkası değildir.

Bu arada, Ağustos 1927'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan Yardımcısı Hasan Bey, Latin harflerinin kabul edilmesinin uygun olacağını bildirerek, hükümet'in bu konudaki tavrını, dolaylı da olsa açıklar. Bir kaç ay sonra, İsmet Paşa bir konuşmasında, tavrını değiştirdiğini göstererek, yazım devriminin düşünüldüğünü söyler. Bu durum, hükümet'in de ikna olduğunu gösterir. Mustafa Kemal, çeşitli konuşmalarında yakın arkadaşı İsmet'i de ikna etmiştir.

Ocak 1928'de ise, çarkın dişlileri artık dönmeye başlamıştır. Adalet Bakanı Mahmut Esat (Bozkurt) ve Başbakan İsmet Paşa, aynı gün yaptıkları konuşmalarda Latin harflerinin gerekliliğini savunurlar. İsmet Paşa, daha da ileri giderek, o gün dil konusundaki çalışmaları ile tanınan bazı kişilerle biraraya gelir. Bu arada, kurulan bir komisyon da Latin harfleri konusunu incelemeye koyulur.

Mustafa Kemal, büyük bir sabırla beklediği kamuoyu'nu oluşturma taktiğinin doruğa geldiğini anlamıştır. Ama, bundan önce yapılması gereken birkaç işi de kanunlaştırmaktan geri kalmaz. Anayasa'nın **"Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslamdır"** maddesi kaldırılır. Bu suretle, yeni Cumhuriyet'in laikleşme yolunda ilk adımı da atılmış olur. Bu arada, hutbenin Türkçe okunması da İstanbul'da gerçekleşir.

Mustafa Kemal, usta bir rejisör gibi hareket etmektedir. Afganistan Kralı Amanullah Han'ın Ankara'ya geldiğinde ziyaret ettiği Meclis toplantısında **"Uluslararası rakamların resmen kabulü"** hususundaki kanun tasarısı hızla kabul edilir. Kendi yaptığı devrimleri

komşu ülkelerle de paylaşmak isteyen Mustafa Kemal, sanki Amanullah Han'a bir ders vermek değil ama örnek göstermekte ve Türkiye'nin kendi tabiriyle **"muasır medeniyetlere yakınlaşması"** için nelerin nasıl yapıldığını anlatmak istemektedir.

Uluslararası rakamların kabulü sırasında Meclis'de söz alan ve en yaşlı olmasına ilaveten, "ulema" sınıfının da temsilcisi olan Hasan Fehmi Bey, oyunu uluslararası rakamların kabulü için vereceğini söyleyerek, kendinden pek beklenilmeyen bir tarzda, **"Acaba hükümetimiz beynelmilel** (uluslararası) **harflerin kabulünde ne mahzur görüyor? Bu cihet hakkında hükümet izahat versin"** diyerek, Meclis'deki havanın ne kadar değiştiğini de simgeler.

Hükümet adına konuşan Milli Eğitim Bakanı Necati Bey de, kürsüye çıkarak, çalışmaların başlatılmış olduğunu, dikkatle takip edildiğini ve geliştirilerek Meclis'in onayına sunulacağını anlatır.

Yabancı gözlemciler bu olayı, Latin harflerin kabulü için önemli bir adım olarak görmekle birlikte, yazım devriminin pek kolay olamayacağı ve epey uzak bir tarihde gerçekleşebileceğini ifade etmekten kaçınmazlar.

Kamuoyu'nun oluşması yanında Meclis'de de bu konunun ele alınması için soruların sorulduğu o günlerde, hükümetlerine durumu rapor eden bazı Batılı Büyükelçiler, Türkiye'deki bu değişimin, ülkenin geleceği için çok büyük bir adım olduğunu belirtirken, Latin harflerinin kabulü ile işin bitmeyeceğini ve Türk halkı'nın Latin harflerini öğrenme sürecinin 5-15 yıllık bir zaman dilimini kapsayacağını ve bunun dahi çok büyük bir aşama olduğunu bildirirler.

Meclis içinde ve dışında bu konuda büyük bir çalışma başlar ve 10 Haziran 1928 günü, zaman zaman **"Dil Heyeti"**, **"Dil Encümeni"** ve **"Dil Komisyonu"** diye adlandırılan bir kuruluşun faaliyete geçtiği haber verilir. Üç milletvekili, üç Milli Eğitim Bakanlığı görevlisi ve üç dil uzmanından oluşan, dokuz kişilik bu kurul çalışmalarına başlar.

Encümen, Latin harflerinin kabulüne uyumla bakan kişilerden kurulmuştur ve ilk iş olarak da Latin yazısı ile yazılmış 20 kadar değişik alfabeyi ele alır. Encümen üyelerinden Milletvekili ve yazar Falih Rıfkı, sonraları adı ***Ulus*** olarak değiştirilecek ***Hakimiyet-i Milliye***'de Latin harflerinin faydasına pek çok kişinin inanmasına rağmen, bundan çekindiklerini ve **"Hepimiz henüz yazıya başlayan çocuklar haline gelmekten ürküyoruz"** diyerek, toplum'daki çekingenliği dile getirir. Falih Rıfkı, o kendine özgü ifadesi ile Latin Harfleri İnkılabı'nı gelecek kuşakların huzur ve mutluluğu için yapmanın gerektiğini anlatır ve **"Diktiğimiz ağacın gölgesinde bizden sonraki nesillerin** (kuşakların) **başı serinleyecek, bizim ömrümüz bu fidanı sulamak, yetiştirmek ve hüsn-ü muhafaza** (iyi korumak) **etmekle geçecektir. İnkılap devirlerine rastgelmiş olanların mukadderatı** (alın yazıları) **ve şerefi budur"** der.

Komisyon üyeleri, işe canla başla sarılırlar. Esas tartışma harflerin seçiminde ortaya çıkar. Bazı üyeler sadece Türk kelimelerini esas tutarak harflerin seçimini öngörürken, diğerleri Osmanlıca'daki yabancı kelimelerin bütün söyleniş seslerini de verecek harflerin alınmasını ileri sürerler. Falih Rıfkı, bu konuda, **"Biz Türkçü ve Türkçeciler sade bir alfabe istiyorduk. Arap söyleyişinin de, eğer Arapça kelimeler Türkçe içinde kalacaksa, bu yeni kalıp içinde eriyip kaybolmasının doğru olduğunu iddia ediyorduk. 'Q' harfini bu sebeple reddetmiştik. Türkçe kelimeler için 'K' yetiyordu"** der.

Bu arada, bazı aşırı hevesliler, işi aceleye getirip, kendi buldukları alfabeyi kullanarak gazetelerde yazı yazmaya başlamışlardır bile. Arapça'daki **"kaf"** veya **"kef"** karşılığı **"k"** ve **"q"** harfleri, **"i"** yerine **"y"** ve **"ş"** yerine de **"x"** harflerini kullanarak hazırlanan bir alfabe ile yazılmış haber Milliyet gazetesinin 26 Haziran 1928 tarihli sayısında, gazetenin hem Fransızca hem de Türkçe baskılarında yayınlanır:

"EQMEQ UCUZLAJACAK

"Xehir emaneti unur-u iktisadyjje müirijjeti eqmegi ucuzlatacak cezi çareleri taharri ile mexgul olmaktadır. İktisad müdiri Qemal Onor Bey bunun için lazım gelen mütehassyslarla görüxmekqte oldugunu söjlemix ve xunları ilave etmixdir..."

Latin harflerinin kullanılması konusunda yeşil ışık yakılınca, ortaya bir başıbozukluk hakim olmaya başlar. Komisyon hemen bir bildiri ile çalışmaların sürdüğünü ve gazetelerde yayınlanan alfabelerin kabul edilecek örnekler olmadığını açıklamak gereğini duyar. Sabırsızlıkla beklenen haber 12 Temmuz günü açıklanır ve üzerinde karar kılınan alfabe'ye **"Türk Alfabesi"** adı verilir.

Mustafa Kemal, en azından 20 yıldır kafasında taşıdığı Latin harfleri ile donatılmış bir Türk Alfabesi'nin uygulanması için beklediği ortamı yaratmıştır. Latin Alfabesi'nin kullanımı konusunda kendine 1922 Eylül'ünde soru soran yazar Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey'e cevap dahi vermemiştir, Çankaya'daki kütüphanesinde, rafları dolduran kitapları göstererek, Yahya Kemal (Beyatlı) Bey'e **"Bu kitaplar güzel ama, bütün halkımıza okutmak, öğretmek güç bu harfleri. Onun için bazı yenilikler düşünülmeli ve Latin harflerini kabul etmeli"** anlamında bir öneri atar. Yahya Kemal ise, tüm geçmişimizi kültür hazinelerinin Arapça yazıldığını, bunlardan kopmanın imkansızlığını ileri sürerek, Latin harflerine karşı çıkar. Mustafa Kemal, Yahya Kemal'in tavrını anlar ve susar.

Ankara ve İstanbul'daki yabancı diplomatlar ve gazeteciler, 1928 yılı içinde birden alevlenen Latin Alfabesi konusunun bu kadar çabuk ele alınıp işlenmesi karşısında şaşırmışlardır. Türk Toplumu'nun yeni alfabe ile okuma-yazma öğrenme süreci konusunda, yabancılar türlü tarih kesimleri ile tahmin yürütürler. İngiliz Büyükelçisi, bunun için beş yıllık bir süreden bahsedildiğini hükümetine rapor ederken, The New York Times

gazetesine haber veren Amerikalı bir gazeteci, yeni alfabeye alışılması için 15 yıllık bir sürenin gerektiğini vurgular. Amerikan Büyükelçisi ise, bunun gerçekleşmesi için, okullarda yedi yıllık bir öğrenim gerektiğini ve tüm toplumun ise 15 yıl içinde yeni alfabeyi sökebileceğini rapor eder.

Dünyanın en tanınmış ve inanılır gazetelerinden biri olan The New York Times, daha Nisan ayı içinde, Türkiye'deki muhabirinden aldığı bir haberde, o günlerde Türkiye'de yaygın bir kanıyı dile getirerek, gazetelerin yan yanya Arap ve Latin harfleri ile çıkacağını, Latin harflerinin kesin olarak kullanımı için 15 yıllık bir süre tanınacağı ve bu süre sonunda zorunlu olarak yeni alfabenin kullanılacağını bildirir.

Latin harfleri ile donanmış yeni bir Türk Alfabesi'nin hazırlanmasında çalışan milletvekilleri, yazarlar ve dil uzmanları da, toplum'a uzun bir süre tanınması konusunda sanki ağız-birliği yapmış gibi davranmaktadırlar. Bu nedenle, 1 Ağustos günü Dolmabahçe Sarayı'ndaki Dil Encümeni'nden iki çalışma arkadaşı ile Mustafa Kemal'e durumu anlatmak için giden Falih Rıfkı da aynı fikirdedir. İşin ilginç tarafı, daha önceden kaleme aldığı için, 2 Ağustos günü **Hakimiyet-i Milliye** gazetesinde çıkan makalesinde dahi Falih Rıfkı, bu sürenin en azından beş yıllık bir zaman dilimini kapsaması gerektiğini iddia eder.

Ama, Mustafa Kemal, hesabını yapmıştır ve kafasına koyduğunu da uygulayacaktır. Falih Rıfkı'ya verdiği cevap, Mustafa Kemal'in nasıl bir lider, halkını ne kadar iyi bilen bir devlet adamı ve zamanı gayet iyi kullanmasını bilen bir inkılapçı olduğunu gösterir.

Ağustos ayı'nın ilk günü Mustafa Kemal, Falih Rıfkı'nın sunuşunu dinler ve yeni alfabe'nin uygulanması için kafasında oluşturduğu süreyi açıklar: **"Bu ya üç ayda olur, ya da hiç olmaz!"**

Falih Rıfkı, bu olayı anlattığı Çankaya kitabında, aldığı cevap karşısında neler düşündüğünü anlatmamış. Ama, onun da, 7/8 Temmuz 1919 gece yarısı, Erzurum'da Mustafa Kemal'in listesini duyduğunda şaşırıp kalan Mazhar Müfit kadar şaşırdığını düşünmek gerçeğe yakın bir varsayım olacaktır.

Mustafa Kemal kararını vermiştir ve uygulamaya geçilecektir. Ama, bazı ufak tefek noktalar hala askıdadır. Falih Rıfkı'nın tasarıyı Mustafa Kemal'e sunduğu günün akşamı, sofrada bulunan Kazım Paşa (Özalp), **"Ben adımı nasıl yazacağım? 'Q' harfi lazım"** der. Mustafa Kemal'in de **"Bir harften ne çıkar? Kabul edelim"** sözü ile konuşma kapanır. Ertesi gün, Mustafa Kemal'in yanına giren Falih Rıfkı, 'Q' harfinin gereksizliğini anlatır. Genelde, o günlerde yeni alfabede küçük harf kullanan Mustafa Kemal, imzasında kullandığı miniskül (küçük harf) 'q'yü beğenmez.

Falih Rıfkı, bu olayı aktardıktan sonra, ilave eder: **"Bu yüzden 'q' harfinden kurtulduk. Bereket Atatürk 'q'nün majiskülü (büyük harf) olan 'Q'yu bilmiyordu. Çünkü o, 'k'nın büyültülmüşünden daha gösterişli idi."**

Bu olay dahi alfabe'nin hazırlanmasındaki kişisel katkıların önemini ve etkisini açıklamaya yeter.

Savaş kazanmak kadar değerli bir inkılap

Vatandaşın kolayca okuyup-yazmayı öğrenmesi ve Türk Dili'nin gelişmesi temel amaçtı.

İlginçtir, Mustafa Kemal hakkında yazılan kitapların çoğunda, bu büyük adam'ın yaptıkları ve başarıları ele alınır. Hemen hemen hiçbirinde O'nun aldığı kararlar ve yaptıkları ardındaki etkenler konu edilmez. Kıbrıslı bir psikiyatrist **Vamık Volkan** ve Amerikalı bir tarihçi **Norman Itzkowitz**'in **"The Immortal Atatürk"** (Ölümsüz Atatürk) adlı kitabı Mustafa Kemal'i bir insan olarak ele almış ve O'nun tüm yaşamındaki tavrını yönlendiren etkenleri ortaya koymuştur.

Bu iki yazara göre, Mustafa Kemal'in hayatında hemen her kişi ve olay bir sembol ifade eder. Mustafa Kemal'in annesi **"tutucu"** ve babası **"ilerici"** olarak kendi belleğinde yer etmiştir. O kadar sevdiği ve 16 Mayıs 1919 günü ayrıldığı İstanbul'a sekiz yıl gibi çok uzun bir süre sonra dönmüştür. İstanbul, Mustafa Kemal için kafasında büyük bir sorun olarak kalmıştır. Tüm geri kalmışlığın sembolü, tüm güzelliği ve ihtişamına rağmen, bir bakıma kokuşmuşluğu -- sanki İstanbul üzerine çöken kötü bir sis bulutu gibidir. İstanbul bir bakıma hala Bizans'tır. İstiklal Savaşı sırasında, iç ve dış baskılar karşısında ve türlü sıkıntılarla mücadele ederken, İstanbul basınının olumsuz tavrı da Mustafa Kemal'in affetmeyeceği unsurlar olarak görülebilir. Belki de Mustafa Kemal, 1924 yılında, yanında karısı Latife Hanımla birlikte Boğaz'dan Hamidiye Kruvazörü ile geçmiş ve karaya

Servet-i-Fünûn

Haftalık resimli türk gazetesi

AHMED İHSAN - İstanbul

Gelecek numeromiz

Türkia İş Bankasina hasr edilecek-tir

30 parça resim ve muhim málûmat

OTTO WOLFF

EISENGROSSHANDLUNG

KŒLN Am. RHEIN

Berlin - Dusseldorf - Leipzig - Hamburg

çıkmadan devam etmişse, bunun da bir nedeni olması gerekir. Ancak, sekiz yıl sonra, bu kadar uzun bir süre cezalandırdığı İstanbul'a gelmesi, artık İstanbul'la barıştığını gösterir. Yazar **Şevket Süreyya (Aydemir)** bu konuyu, ***"Tek Adam"*** kitabında ayrıntısı ile ele almıştır.

Türk'ün kurduğu Osmanlı Devleti'nin, sonunda Türk'ün dışlandığı bir imparatorluk haline dönüşmesi Mustafa Kemal'i rahatsız etmiştir. Arap kültürü ve Arapça'nın etkisi altında olan ve sadece asker-din adamı-yönetici sınıfın okur-yazar olduğu ve bunların konuştuğu **Osmanlıca** ile halk'ın konuştuğu **Türkçe** arasındaki farkı, ayrılığı ve hatta aykırılığı görmüştür.

Yeni ve eski harflerle yazılmış reklamlar dergi sayfalarını doldurur.

Yeni Turk alfabesini suhulet ve istirahat ile ogrenmek istiyor-misiniz?

Memlekhetimizin en mukhemmel telsiz âhizeleri Bey oglunda No. 370

BEKER ŞIRKHETINDE DIR

Volkan ve Itzkowitz, Mustafa Kemal'in kendini bir **"Kurtarıcı"** olarak gördüğünü söylerler. İngiliz komutasındaki müttefik kuvvetlerinin Çanakkale'de durdurulması ve İstanbul'un kurtulması Mustafa Kemal için **"olağan"** bir olaydır. **Mustafa Kemal, asıl "Kurtarıcı" niteliğine, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastığı an kavuşmuştur. Bu tarih, O'nun için yeni doğum günüdür. Belki de bu nedenle, Büyük Britanya Kralı'nın kendisine bir doğum günü mesajı yollamak için hangi tarihte doğduğunu sorması üzerine "19 Mayıs" demesi de bunu kanıtlar.**

Tarihler de Mustafa Kemal için büyük sembolik anlamlar taşır. ***"Türk Yazı Devrimi"*** adı altında çok kıymetli bir kitabın yazarı Bilâl N. Şimşir de kitabında bunu vurgular ve Ağustos ayı'nın Türk tarihinde bir zafer ayı olarak anıldığını anımsar. Mustafa Kemal bunu 26 Ağustos 1928 günü yayınlanan bildirisinde **"Büyük Taarruz"** adı ile bilinen ve son zafere ulaşılan savaşın aynı gün başladığını hatırlatır ve **"Bugün yeni Türk harfleriyle cehalete karşı açtığımız mücadelenin yarın millet için 26 Ağustos Zaferi'nden daha yüksek ve geniş saadet getireceğini muhakkak görüyorum"** der. Mustafa Kemal'e göre, Harf İnkılabı bu kadar önemli ve kıymetlidir. İmrendiği askerlik mesleğini bir yaşam tarzı olarak kabul edip, 41 yaşında en büyük başarısını kazandıktan sonra ülke'nin yaralarını sarmak için kolları sıvayan Mustafa Kemal, şimdi sivil bir lider olarak, kafasındaki inkılapları uygulamaya dönüştürmektedir.

Mustafa Kemal konusunda, bilerek yazan ve konuşan herkesin inandığı ortak nokta, mutlaka O'nun, yapamayacağını konuşmayan ve konuştuğunu da kesinlikle yapan ve uygulayan bir kişiliğe sahip olmasıdır. Bazı yazarlara göre, Mustafa Kemal Latin harfleri konusundaki çalışmaların başlaması kararını verir vermez, Türkler için uğurlu ve hayırlı olan Ağustos ayını seçmesine ilaveten bu çalışmaların hem başlangıç hem de devamlılık noktasının İstanbul'da olmasına karar verirken de, gene o dengeli ve ileriyi düşünen mantığı yanında, kafasındaki bazı sembollerden de etkilenmiş olabilir.

İstanbul'a olan küskünlüğü, düş kırıklığı ve kızgınlığı, sekiz yıllık bir ayrılıktan sonra geri gelmesi ile Mustafa Kemal'in kafasından silinmiş olabilir. Buna ilaveten, o keskin stratejist davranışı ile Mustafa Kemal'in, adeta Türkiye'nin en büyük kültür merkezi olan İstanbul'da böyle bir hareketi başlatması da, kendi fikirlerine karşıt olan ve olabilecek kliklerle yakın bir döğüşe hazırlanması ve kendine yakın olanları da etrafında toplaması imkanını elde tutmak istemesinden de kaynaklanmış olabilir. Basın olarak bir avuç gazete ve çok sayıda derginin yayınlandığı ve hemen tüm yayın organlarında yazı yazanların yaşadığı İstanbul, Harf İnkılabı'nın da savaş alanı olacaktır.

İstanbul artık, Mustafa Kemal'in kafasında, kendi tarafından kurtarılmış, Bizans olmaktan çıkmış ve temizlenmiş bir yerdir. Ama, gene de Şevket Süreyya'nın da dediği gibi, **"O'nun ruhunda İstanbul, ta gençlik yıllarından beri masum (saf) bir kompleks olarak yaşamıştır."**

Daha bir hafta önce verdiği direktifle Harf İnkılabı ve süresi için yeşil ışığı yakmış olan bu muhteşem adam, Harf İnkılabı'nı başlatacak resmi olay için sadece İstanbul'u seçmekle kalmaz, bu konudaki ilk konuşmasını 9/10 Ağustos gecesi, Sarayburnu'ndaki Gülhane Parkı'nda yapar.

Gülhane adının, Türk tarihinde çok büyük bir anlamı vardır. Başka bir adı da **Tanzimat Fermanı** olan **Gülhane Hatt-ı Hümayunu,** Padişah Abdülmecid'in onayını alarak Topkapı Sarayı'nın Gülhane

Başlığı Latin harfleri, metin yazısı Arapça olan gazetede İstanbul da iki değişik şekilde yazılmış.

SERVETI FÜNÛN

Haftalık resimli türk gazetesi

AHMET IHSAN Matbaası

Köy Postası

Profesör Pittard

(İsviçreli büyük türk dostu)

Geneve Universitesi müderrisi İstambulda

Köşkü önünde 3 Kasım 1839 tarihinde, bir süre önce Londra Büyükelçiliğinden alınarak Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) olarak atanan 39 yaşındaki Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmuştur. Yönetim, vergilendirme, kişisel haklar ve ayrı dinlere inanan vatandaşların kanun karşısındaki eşitliği gibi hususları kapsayan bu belge, ülkenin sorunlarının Batılı önlemlerle çözüleceğini vaad etmiştir.

Mustafa Kemal de, sıcak bir Ağustos akşamı Gülhane Parkı'nda yapılan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin partili vatandaş ve halk için organize ettiği bir geceye katılarak, 89 yıl önce Osmanlı için çok önemli olan bir olayı güne uygun bir başka yenilikle tekrarlamak istemiştir.

Vakit gazetesinin ön yüzü ve....

Gazi, gece yarısından sonra, oturduğu yerden kalkar ve Harf İnkılabı'nın resmen başlangıç noktası olan meşhur konuşmasını yapar. Konuşmasına, **"Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz"** diye başlayan Mustafa Kemal, daha ilk cümlesinde, her kelimeyi yerinde kullanarak çok anlamlı konuşur. Herşeyden önce, etrafındakilere **"Arkadaşlar"** diye seslenmektedir. Onları da kendi düzeyinde görür. Diğer taraftan, Türkçe'yi **"güzel dilimiz"** diye tarif eder. Yeni yazım tarzını da **"Yeni Türk Harfleri"** diye tanımlar. Cümlenin son kısmı ise, kesinleşmiş bir kararı, **"kabul ediyoruz"** diyerek, itiraz edilemeyecek bir tarzda, ortaya koyar.

Aslında, Mustafa Kemal o akşam Boğaz'da bir gezintiye çıkmıştır. Belki, Gülhane Parkı'ndaki eğlenceye de uğramayı kafasına koymuş ve orada bir konuşma yapmayı düşünmüştür. Ama, Gülhane Parkı'ndaki kalabalığın saf, samimi, coşkulu ve candan davranışı ile kararını verir ve etrafındakilerden bir defter bulmalarını ister. Konuşmasını kaleme alacaktır. Ama, bu davranışı, yanında bulunan Falih Rıfkı'yı dahi şaşırtacaktır.

O anlamlı gecenin hikayesini, Falih Rıfkı, **"Çankaya"** kitabında gayet canlı ifadeleri ile anlatırken, parkdaki kalabalığın neşesi ile Mustafa Kemal'in de keyfinin arttığını ve **"Bu coşkunluğa, ara sıra, Arap musiki takımının biteviye** (aynı biçimde tekrarlanan), **ağlayışlı ve inleyişli melodileri sekte veriyordu"** der. Mustafa Kemal, **"Kimde bir defter var?"** diye sorar. Kendisine hizmet edenlerden biri, parmak büyüklüğünde bir cep defteri bulur, getirir.

Falih Rıfkı devam eder. **"Bu deftere birşeyler yazdığını görüyorduk. Bir müddet sonra beni yanına çağırdı, kulağıma 'Kimseye göstermeden bunlara göz gezdir, sana okutacağım' dedi. Yerime oturdum, baktım, yeni yazı ile 'Sarayburnu Nutku' diye Cumhuriyet tarihine geçen hitabenin ilk parçaları idi. Atatürk millete iki şey söylüyordu: Yazın, Arap yazısı değildir. Musikin, bu sahnedeki musiki değildir."**

Falih Rıfkı, tarihi bir olaya tanıklık etmiş ender şanslı kişilerden biridir. **Çankaya** kitabında olayın devamını anlatır.

"Yazdıkça birer birer bana geçirdiği kağıtları geri aldı, ayağa kalkarak halkı selamlayan kısa bir nutuk söyledi, sonra elinde tuttuğu defteri göstererek, bir şeyler not ettiğini ve bunları orada hazır bulunanlardan birine okutacağını haber verdi, kalabalıktan Türkçe okumayı bilen birini çağırdı. Bir genç koşup geldi, fakat Latince yazılı kağıtları görünce şaşaladı, Atatürk 'Bu arkadaşımız hakiki Türk yazısını bilmediği için şaşırmıştır. Arkadaşlarımdan birine okutayım' dedi. Beni yanına çağırdı. Nutku okudum.

"Halk, parkın içinde toplandığından beri bir müjde bekliyormuş da o müjde bu imiş gibi, dibinden kaynayarak coştu. Atatürk ayağa kalkarak halk şerefine içti. Halk onun şerefine o Ağustos gecesini donanma gecesine çevirdi."

Mustafa Kemal ve arkadaşları, **"Geç vakit iskeleye doğru güçlükle inerek motöre binip Büyükada Kulübü'ne"** yanışırlar. Kulüp'deki manzara, Sarayburnu kalabalığının tam tersidir. Falih Rıfkı, durumu çizer: **"Bahçede ana binaya doğru ilerlediğimiz sırada tuvaletli hanımlar ve fraklı erkekler bir grup halinde bize doğru geliyorlardı. Atatürk bana döndü, 'Çocuk' dedi, 'Orada yaptığımızı burada yapamazdık.' Bu bir Tanzimat**

...arka yüzü.

dekorudur. Garp medeniyetçisi ve Türk milliyetçisi Atatürk bu dekora bir türlü ısınamamıştır. O bir cilacı değil, bir yontmacı idi."

Kitabının başka bir sayfasında, Falih Rıfkı bu durumu anlatırken, "O bütün baltalamaları halktan değil, aydınlardan görmüştür" diyerek, inkılapların çoğunun, **"Aydın"** geçinen ufak bir kitlenin direncine rağmen yapıldığını söyler.

Milliyet

Türk Alfabesi ve Arapça yazım karışımı gazete sayfası.

Bir bakıma, Falih Rıfkı'nın da yazdığı gibi, **"İnkılap devri, eğer Cumhuriyet ilanını başlangıç olarak alırsak, 29 Ekim 1923'den 3 Kasım 1928'e kadar beş yıl bir ay sürmüştür."** Burada konu edilen 3 Kasım 1928 tarihi de, 1353 sayılı **"Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun"**'un yürürlüğe girme tarihidir. Yazar, inkılapların bu kısa süre içinde yapıldığını ve bundan sonra da **"Bütün işin, yeni düzeni bütün topluluğa sindirmek"** olduğunu vurgular.

Mustafa Kemal, her aldığı kararı ve her yaptığı işi, en ince detayına kadar düşünen bir liderdir. Saraybumu konuşmasının bir şenlik arasında yapılması yanında, 10 Ağustos tarihinin de Cuma gününe rastlaması bir tesadüf mü yoksa belli bir amaçla planlanan bir olay mı olduğu konusu da cevabı verilemeyecek bir soru olarak günümüze dek havada kalacaktır.

Bazı yazarlar, Anadolu Hareketi'nin halktan kaynaklanan bir tepki olduğunu ve Mustafa Kemal olmasa da başka birinin bu hareketin başına geçerek Mustafa Kemal'in yaptıklarını gerçekleştirebileceğini savunurlar. İzmir'de, 2 Mart 1923'de yapılan İktisat Kongresi'nde delegelerin **"Latin Harfleri'nin Kabulü"** konusundaki bir önergesi, Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa tarafından reddedilmiştir. İsmet Paşa dahi, o kendine mahsus tedbirli davranışı ile, ancak yıllar sonra Latin Alfabesi konusunda ikna olmuştur. Her birinin çeşitli kabiliyet ve birleştirici niteliklerine rağmen, İstiklal Savaşı sırası ve sonrasında ortaya çıkan isimlerin hiç biri, Mustafa Kemal'in sağduyusu, ileri görüşlülüğü, vizyonu, kararlılığı, azmi, cesareti ve liderlik yapısına sahip değillerdir.

Kendisinin dahi, **"En kıymetli inkılap"** diye adlandırdığı Harf İnkılabı için Mustafa Kemal düğmeye basmıştır ve tüm gücü ile işin başına geçer.

"Başöğretmen" Mustafa Kemal

Batılılaşma, Arap harfleri ile gerçekleşemezdi. Mustafa Kemal, karatahta başında Millet'e yeni yazıyı öğretti.

Mustafa Kemal, 10 Ağustos 1928 sabahından başlayarak, askerlerinin yanıbaşında savaşa katıldığı günleri hatırlatırcasına, önde yer alır. Zamanının çoğunu çeşitli kentlere giderek Türk Alfabesi'ni öğretmekle geçirir ve halk tarafından kendisine verilen **"Başöğretmen"** adına layık çalışmalar yaparken, diğer taraftan da, geri kalan zamanlarda Dolmabahçe Sarayı'ndaki çalışmalara katılır.

Gazi, fikir adamı olduğu kadar eylemcidir. Verilen kararın hemen uygulanmasını ister. Cumhurbaşkanlığı sofrasındaki yemek listeleri yeni harflerle basılır, Cumhurbaşkanlığı yatı **"Ertuğrul"**un adı da yeni yazıya dönüşür. Valiler, belediye başkanları, kaymakamlar kendi yörelerinde öğretmen olarak çalışırlar. Öğrencilerin yeni yazıya alışmasını kolaylaştırmak için, okullar bir ay geç açılır. İstanbul telefon rehberi yeni yazıyla basıma girer. Ülke nüfusu içinde okur-yazar olan bir milyon kişiye rağmen, en çok satan gazetenin tirajının 15.000'in altında olduğunu söyleyen Falih Rıfkı, yeni yazı seferberliğinin başladığını duyurur.

Mustafa Kemal, büyük bir inatla işin içindedir. Yeni yazıyla yazılmış kendi yazısı İstanbul gazetelerinde yayınlanır. Muhtarlık mühürleri yeni yazıyla kazınır. Devlet dairelerinde yeni yazı kursları açılır, tüm yazışma yeni yazıyla yapılır. Bu arada, Arap harfleri ile donanmış daktilo makinaları da bir tarafa itilir ve yeni yazı harfleri olan makinalar dışarıdan sipariş edilerek getirtilir.

Latin harfleri kullanılırsa, kalemlerini kıracaklarını açıklamış olan üniversite öğretim üyeleri, olayın coşkusu ve kudreti karşısında hemen yön değiştirirler ve yeni yazıyı desteklerler. Basın da devreye girer ve gazetelerde ***"Yeni Harflerimizle Türkçe Dersleri"*** adı altında diziler yayınlanmaya başlar.

O günlerin heyecanını anlatan yazarlar, hiç okuma-yazma bilmeyenlerin yeni yazıya olan yakınlığını ve sevgisini dile getirirler. Ülke nüfusunun çok büyük bir kısmını oluşturan bu kesim için okuma-yazma öğrenmek, bir bakıma cehaletten sıyrılmak fırsatını da getirmiştir.

Harf İnkılabı, tavandan tabana ulaşan bir olgudur. Dolmabahçe

Sarayı'nda, bir taraftan dil konusunda çalışılırken, diğer taraftan da milletvekillerine yeni yazının öğretilmesi için kurslar açılır. Her milletvekiline gönderilen davet mektubunda, hazırlıklı olarak gelinmesi de rica olunur. Bir bakıma, milletvekilleri sadece yeni yazıyı öğrenmeyecekler, aynı zamanda Başöğretmen Mustafa Kemal tarafından da imtihan edileceklerdir. İngilizler'in tanınmış gazetesi The Times'ın manşeti, o günlerin durumunu gayet güzel anlatır: **"Milletvekilleri Okul'a Gidiyor."**

Mustafa Kemal, işi oluruna bırakmamıştır. Yeni yazıyı öğrenen tüm milletvekilleri seçim bölgelerine, öğretmen olarak yollanır. Gazi, sanki yeniden üniforma giymiş ve askerlerinin önünde savaşmaktadır. Başbakan'dan tüm bakan ve milletvekillerine kadar, illerdeki tüm yöneticiler, öğretmenlerin hepsi O'nun arkasındadırlar. Kulağına gelen bir söylentiye cevap olarak Mustafa Kemal, Sinop'daki konuşmasında, bazılarının yeni yazıya alışmak için **"bir sene, üç sene gibi bir mühlet"** istediklerini söyler ve buna kesinlikle karşı olduğunu açıklar. **"Ankara'ya dönünce ve Yüksek Meclis açılınca, bir kanunla bunun hemen kabul edilmesine bütün kuvvetimle çalışacağım"** der.

Sivas da Gazi'nin yolu üstündedir. Hükümet Meydanı'nda toplanan Sivaslı'lara yeni yazıyı anlatan Mustafa Kemal, kurulan kara tahta'da, elinde tebeşir, halka yeni yazıyı öğretir. Kalabalık arasından seçtiği bir kasap vatandaş, 10 dakika gibi kısa bir sürede Türk Harfleri ile kendi adını yazar. Harf İnkılabı'nın 10. yıldönümünde PTT tarafından 1938'de çıkarılan bir seri pul üzerindeki meşhur resim, Sivas'da çekilmiştir.

Bu arada, yeni yazımla beraber gelen bazı kargaşalıklar görülür, bunlar düzeltilir. Dil Encümeni tarafından hazırlanan 25.000 sözcüğü kapsayan **İmla Lügatı** da tamamlanır. Askeri birliklerde yeni yazının, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitilecek öğretmenler tarafından öğretilmesi için çalışmalara başlanır. Basın için yeni harflerin dışardan getirtilmesi işlemine başlanır.

Tüm hazırlıklar yapılmıştır. Milletvekillerinin tatilden dönmesi ile toplanan Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1928 günü toplanır ve Mustafa Kemal açış konuşmasında hemen konuya girer ve **"Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma-yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk Alfabesi'dir. Basit bir tecrübe Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde, yaşı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıkları güneş gibi meydana çıkmıştır"** der.

Meclis, Başkan ve Başkanlık Divanı'nın seçilmesinden sonra **"Türk Harfleri Yasası"**'nı ele alır. Heyecan doruk noktasındadır. Meclis daha komisyonlarını dahi seçmemiştir. Seçimler ve görüşmeleri sonraya bırakılır. Yasa'yı incelemek üzere hemen bir komisyon kurulur. Onbeş kişiden oluşan komisyona, yasayı incelemek için 15 dakika verilir. Sürenin sonunda Başbakan İsmet Paşa bir konuşma yapar ve **"Bu kanun layihasiyle** (tasarı) **Türk milletinin fikrî hayatına yeni bir devre açıyorsunuz"** der. İki milletvekili de tasarıyı desteklerler. Ve böylece, 11 maddelik 1353 sayılı kanun, 3 Kasım 1928'den itibaren uygulanmak üzere, Meclis'in tüm üyeleri tarafından kabul edilir.

Yeni bir başlangıç için.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun

Kanun No: 1353
Kabul Tarihi: 1 Teşrinisani (Kasım) 1928
(Resmî gazete ile neşir ve ilânı: 3 Teşrinisani 1928)

"Madde 1- Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Lâtin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk Harfleri) ünvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

"Madde 2- Bu kanun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburîdir.

"Madde 3- Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelâtına tatbiki tarihi 1929 Kânunsanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilâmların ve matbu muamelât cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve cüzdanları 1929 Haziran iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

"Madde 4- Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziran'ının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kânunuevvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususî veya resmî levha, tabelâ, ilân ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususî, resmî bilcümle mevkut, gayri mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

"Madde 5- 1929 Kânunsani iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

"Madde 6- Resmî ve hususî bütün zabıtlarda 1930 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

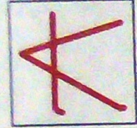
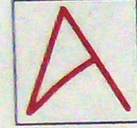
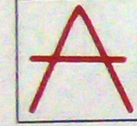
"Madde 7- Para ve hisse senetleri ve bonolar ve esham ve tahvilât ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukukî mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

"Madde 8- Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin bütün Türkçe muamelâtına Türk harflerinin tatbiki 1929 Kânunsanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, halk tarafından mezkûr müesseselere 1929 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerile müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harflerile basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

"Madde 9- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

"Madde 10- Bu kanun neşri tarihinden itibaren muteberdir.

"Madde 11- Bu kanun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur."

Bugün kullandığımız modern harfler, epey değişiklik geçirmişler.

Londrada, 15 Agostos 1928

"Ghazi Mustafa Kemal Pasha.
Hazretlerim,

Ajik gun var ki bir ei havadis bourada geldi shindi Turk lisani latinja harflerine yasajaklar.

Eyer shou havadis sai der bize en büyük eilik yapajak chunki eskiden frenkler ichinde en zor karshilik idi senin lisan arab harflerde ise yasmaag.

Chok ei yapiorsinus Pasham.

Tekmil dunia Turk lisanı orenmek istior fakat sho kadar eski yasesi ilan shonou hich kabil deylimish.

Turkia bir akilli adam boldu.
Yashasin MAARİF.
Yashasin sanaat.
Yashasin Kemal.
Aferin.
"Eski dost dushman olmas."

L. Morton

49, Cambridge Street,
Victoria

Eskiden Bakal Sokak, Bebek.

"Efendim,

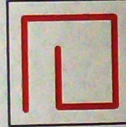
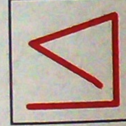
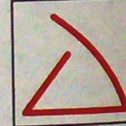
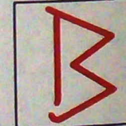
Türc lisanının yeni harfler ile yazılacağı havadisi doğru-dur.

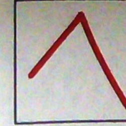
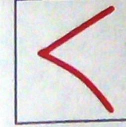
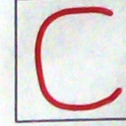
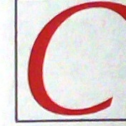
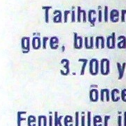
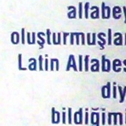
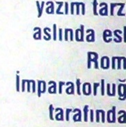
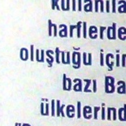
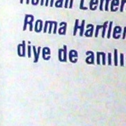
Mektubunuza teşekkür eder-im. Ümit eder-imki türkçeyi çok kolay, çok çabuk okuyacak, yazacaksınız.

Selam.

Türk Alfabesi sadece ülkede değil dışarıda da çok ilgi çekmişti. Bir süre İstanbul'da yaşadığı sanılan İngiliz vatandaşı L. Morton, yeni harfleri kullanarak Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak onu tebrik etmiş, Mustafa Kemal de aynı tarzda yazılmış bir mektupla cevap vermişti. Yeni harflerle yazılan mektupta Morton, Türkçedeki seslere Latin harfleri verirken Mustafa Kemal, o zaman kabul edilmiş imla koşullarına uyarak cevap vermişti.

(Mustafa Kemal'in "Doğru-dur" ve "eder-imki" kelimeleri o zaman kabul edilen ve sonraları vazgeçilen bir yazım kuralı örneğini göstermektedir.)

Tarihçilere göre, bundan 3.700 yıl önce, Fenikeliler ilk alfabeyi oluşturmuşlar. Latin Alfabesi diye bildiğimiz yazım tarzı, aslında eski Roma İmparatorluğu tarafından kullanılan harflerden oluştuğu için, bazı Batı ülkelerinde *"Roman Letters/ Roma Harfleri"* diye de anılır.

Bu arada, iki ek kanun daha kabul olunarak, yeni yazım için gereken masrafları karşılamak için bütçe aktarmaları yapılır, yeni matbaa harflerinin getirilmesinde gümrük kaldırılır ve bu paranın yarısının da, yeni harflere geçişde zarar görecek olan basına yardım için kullanılması kararlaştırılır. Tümüyle 400.000 lira olan bu ödenek, Türk Yazı Devrimi'ni gerçekleştirecektir!

Yıllardır üzerinde konuşulan ve tartışılan Latin harfleri ile hazırlanmış Türk Alfabesi olayı da, Mustafa Kemal'in kendi zamanlaması ve programlaması ile yasalaştırılmış olarak ortaya çıkar.

Bugün geriye baktığımızda, bu kadar kısa bir sürede gerçekleştirilen Harf İnkılabı'nın, yeni Türk Alfabesi'nin kabulü ile sonuçlanmayacağı rahatça sezilebilir. Yeni yazıyı öğrenenlerin okumaları için gereken gazete ve kitap olayı da, acele çözülmesi gereken bir sorun olarak ortadadır. Türkiye'de gazeteler 1 Aralık 1928 tarihinden itibaren yeni harflerle baskı yaparlar. Ama, aşağıdaki rakamlar, yeni harfleri hemen sökemeyen okuyucuların normal tepkisini gösterir:

Cumhuriyet gazetesi, 1 Aralık günü 11.500 gazete basmış ve 9.000 satmıştır. Bir gün sonra baskı 12.000 ve satış 9.650 olur. Ama, 7 Aralık günü Cumhuriyet 7.000 basar ve sadece 5.730 satılır. İlk gün 10.000 basan Milliyet de 8.500 satar, 7 Aralık'da baskı 8.000 ve satış 5.250'ye düşer. Bu duruma göre 2 Aralık'ta, toplam 44.000 gazete basan Cumhuriyet, Milliyet, İldam, Vakıt, Son Saat ve Akşam 33.820 gazete satarken, 7 Aralık günü basılan gazete sayısı 29.000 ve satılan gazete adedi de 19.720'ye düşer.

Şimşir'in, Amerikan Büyükelçiliği raporlarından alıntı yaparak aktardığı rakamlara göre, hükümet, basın'ın tiraj kaybetmesinde uğradığı zararı karşılamak için mali bir katkıda bulunmak ister. Yukarıda adı geçen gazeteler ve çeşitli dergilerin yardım olarak istedikleri 57.200 lira karşısında, ancak 9.600 lira verilir. Bu yardımın ne kadar sürdüğü ve toplam olarak hükümet tarafından basın'a ne kadar para ödediği konusunda elimizde güvenilir bilgi yoktur. Ama, hükümet, basın'ın yeni harfler ithal etmesi amacıyla, bunların gümrüksüz getirilmeleri için bütçeye 200.000 liralık bir fasıl koyar.

SEÇME YAZILAR

Bu kitap Dil Encümeninin kararı ile Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref Beyler tarafından tertip edilmiştir.

Yazılar matbaaya vürut sırası ile tab edilmiştir.

Devlet Matbaası
1928

Arapça'dan Türk Alfabesi'ne geçilince, okuma-yazma öğrenenlere yeni harflerle basılmış kitaplar gerekir. Hemen, tanınmış yazarlardan alınan seçme yazıların birarada toplandığı ilk kitaplardan biri de "Seçme Yazılar" adı ile yayınlanır.

Basın, bu sıkışık devreyi atlatır ve eski tirajlara yetişir. Ama, bu arada gazete yanında yeni harflerle yazılmış kitapların da eksikliği

25 تشرین اول 1928 پنجشنبه
64 نجی جلد
احمد احسان مطبعه‌سی
تلفون: استانبول 1402-1403

ثروت فنون

نومرو: 206—1680
اوتوز آلتنجی سنه
صاحب امتیازی: احمد احسان
تلغراف: استانبول ـ ثروت فنون

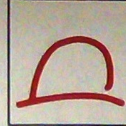
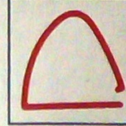
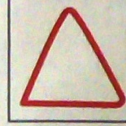
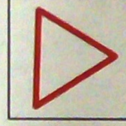

Bazı Kaynaklar, Mustafa Kemal'in karatahta başındaki meşhur fotoğrafının Kayseri'de, diğerleri de Sivas'da çekildiğini yazar. Ama, o günlerde yayınlanmış Serveti Fünun dergisinin 25 Ekim 1928 tarihli sayısında yer alan fotoğraf ve resimaltı yazısı, bunun Sivas'da çekildiğini belgeliyor. Resmin aslında İsmet Paşa, Mustafa Kemal'in solunda ve biraz gerisinde yer almış.

Reisicumhurumuz Gazi Hz. Istanbuldan Ankaraya avdet seyahetlerinde, Sivasda latin harflerinin talim ve tamimini teşvik için bizzat bu harflerle verilen bir derste hazır bulunurken.

رئیس جمهوریمز غازی حضرتلری استانبولدن آنقره‌یه عودت سیاحتلرنده، سیواسده لاتین حرفلرینک تعلم و تعمیمنی تشویق ایچون بالذات بو حرفلرله ویریلن بر درسده حاضر اولورکن.

[بو رسم فرانسزجه «ایلوستراسیون» ك ایلك صحیفه‌سنه انتشار ایتمشدر. 886 صحیفه‌ده‌کی مقاله‌یه مراجعت]

ortaya çıkar. Bu nedenle, pek çok tanınmış yazarın hikaye ve şiirleri yeni Türk harfleri ile basılır. Bunlardan biri, **"Dil Encümeni kararıyla Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref Bey tarafından tertip"** edilmesi kararlaştırılan ***"Seçme Yazılar"*** kitabı, 1928 tarihli olup, Devlet Matbaası tarafından bastırılır. Bu kitap'da, İsmet Paşa'nın Malatya'daki bir konuşması, **"Yeni Devlet"** başlığı altında, **"Bu nutuk, Başvekil ve büyük hatip İsmet Paşa tarafından Malatya'da söylenmiştir. Siyasi ve edebi kıymetinden başka, garp devlet adamlarının güzel bir adetinin bizde ilk misalidir"** ara başlığı ile yer alır.

Kitap içinde, **Mustafa Necati**'nin ***"Memet Onbaşı"*** hikayesi ve Taksim Abidesi'nin açılışındaki bir konuşması, **Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Halit Ziya, Cenap Şehabettin, Ahmet Hikmet, Ruşen Eşref, Va-Nu, Hamdullah Suphi, Ahmet Rasim, Reşat Nuri, Namık Kemal, Katip Çelebi, Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi, Muallim Naci** ve **Süleyman Nazif**'den fıkra, hikaye ve makaleler yanında **Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Nazım Hikmet, Ziya Gökalp, Ahmet Haşim, Celal Sahir, Abdülhak Hamit, Fazıl Ahmet, Necip Fazıl, Mehmet Akif, Cenap Şehabettin, Kemalettin Kami, Faruk Nafiz**'in şiirleri ve hatta ***"Kitab-ı Mukaddes"***'den dahi bir alıntı yer alır.

Bu arada, Türkçe yazımdaki düzeni bulmak amacıyla, **"Dil Encümeni tarafından tertip edilmiştir"** başlığı ile bir de ***"İmla Lügatı"*** yayınlanır. İşin ilginç tarafı, **"Türkçemizdeki kelimelerin muhtelif menşeleri** *(kaynakları)* **ve lüzumsuz ecnebi** *(yabancı)* **kelimelerden bazılarının lügattan**

İmlâ Lûgati

Dil Encümeni tarafından tertip edilmiştir.

İSTANBUL
DEVLET MATBAASI
1929

Fiatı 110 Kuruş

YENİ NEŞRİYAT

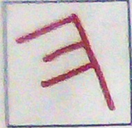
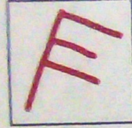
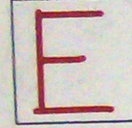
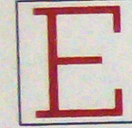
Seçme Yazılar
Fiatı 50 Kuruş

Edebiyat
Beher Cüzü 25 Kuruş

Köy Kıraati
Fiatı 15 Kuruş

Şehir Kıraati
Fiatı 15 Kuruş

Edebî Kıraat Nümuneleri
Beher Cüzü 20 Kuruş

çıkarılması -- Türk ve ecnebi aslından olan kelimelerin yazılışı -- Lügatta görülen bazı yanlışlık ve eksikliklerin tespiti" başlığı ile verilen bir giriş yazısının da bulunduğu kitap 1928'de basılmıştır ve bugünkü kitaplar gibi değil, eski Türkçe kitaplar gibi sağdan açılır.

Toplumda bazıları, olayı hafiften alırlar, hatta karşı çıkarlar. Dükkan tabelaları ve sokak adlarının da yeni harflerle yazılması konusunda gazetelerde yapılan uyarılara rağmen, buna karşın bir ceza hükmü de kanunlaştırılmadığı için, esnaf ve belediyeler işi ağırdan alırlar. Buna karşın, bazı inkılapçı belediyeler, bir gece içinde Arapça yazılı dükkan adları ve afişleri, siyah boya ile boyarlar. Bunun sonucu olarak da Ekim ortasında kabul edilen bir yasa ile, değişimi yapmayanlara ceza kesileceği duyurulur ve en kısa süre içinde bu konuda kanun da yürürlüğe girer. Aralık ayı sonunda hala Arapça harfleri kullanan dükkan sahipleri için de gazetelerde **"On dükkandan ikişer lira cezayi nakdi kesilmiştir. Bu levhaları kullanmakta ısrar edenlerden alınacak ceza artırılacaktır"** haberleri de yayınlanmaktadır.

Mustafa Kemal, mesleği olan askerlikten sonra belki de üstünde durduğu en önemli olgu olan Harf İnkılabı konusuna, diğerlerinden de derin bir ilgi gösterir. Arap harflerinin Türkçe Alfabe ile değişmesi, yayınların yeni harflerle yapılması ve yeni harfleri öğrenenlerin okuyacak gazete, dergi ve kitap bulmaları yanında, okuma-yazma öğrenenin de artması sorununa çözüm getirilmelidir. Bunun çözülmesi de **"Millet Mektepleri"** adı altında, okul dışı vatandaşa yeni Türkçe okuma-yazma öğretecek kurumların hayata geçirilmeleri ile gerçekleşir. Bu konuda yapılan araştırmalara göre, 1928-1933 yılları arasında 54.050 dershane açılmış, 2.305.924 kişi derslere kaydolmuş ve bunlardan 1.124.916'sı başarı ile mezun olmuştur.

Buna göre, 1928 başında bir milyon civarında Arapça okuma-yazma bilen karşısında, beş yıl içinde bir o kadar Türkçe okuma-yazma bilen kişi eğitilmiş demektir.

Tarihdeki ihtilaller, reformlar ve Türkiye'de olduğu gibi inkılaplar tek bir kişi veya ufak bir grup tarafından planlanır ve uygulanır. Ama, bütün bu yeniden doğuşun

NECMEDDİN SADIK

نجم الدين صادق

TÜRK ALFABESİ

تورك آلفابەسی

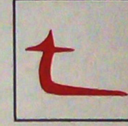
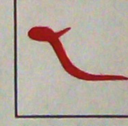
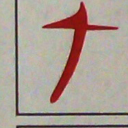
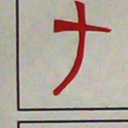
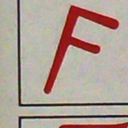
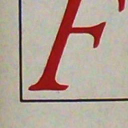
تورك حرفلريله اوقومەيی آز زمانده هركس اوكرەنير

Büyük taarruza karar verdiğim zaman İsmet paşaya : göreceksin neler olacak ! demiştim ; şimdi size söylüyorum : göreceksiniz, neler olacak !

Gâzi M. KEMAL

اك صوك تعديلاته كوره ترتيب ايدلمشدر

1928

devamı, arkadan gelen kuşakların becerisi düzeyinde oluşur, gelişir ve yerleşir. **Türkiye'de Latin kökenli harflerden oluşturulan Türkçe Alfabe ve bunun uygulanması tutmuştur.** Ortak sınırlarımız olan tüm komşularımız ise sadece kendilerinin okuyabildikleri yazı tarzları ile yaşamaktadırlar.

Asırlardır içiçe oldukları Grek Alfabesi'nden bir türlü kopamayan Yunanistan, Kril (Cyrillic) **yazı ile yaşayan Bulgaristan ve Rusya, kendilerine has alfabeleri ile gün geçiren Gürcistan ve Ermenistan ile bu yüzyıl içinde Arapça, Kril ve Latin Alfabesi'ni deneyen Azerbaycan ve Arap Alfabesi'ni kullanan İran, Irak ve Suriye yanında, Türk Alfabesi, modern Türk insanının gurur duyacağı bir simge olarak yaşamımızda yer almaktadır.**

Mustafa Kemal ve arkadaşları, modern bir alfabe yaratarak, Türkiye'yi çağdaş bir düzeye göre hazırlamışlardır. Toplum'un okuyup yazması, bilgili olması, kültür ve dünya ile olan ilişkisinin gelişmesi ise, bu inkilapçı adamların ardındaki kuşakların görevidir.

Bu konuda ne kadar başarılı olup olmadığımız tartışmasının devam ettiği günümüzde, gerçek olan şudur ki -- **Türkiye, artık geri dönmek istemediği bir çağdaşlık yolundadır ve bunu da kimse durduramayacaktır.**

Gazi ve O'nun etrafındaki arkadaşları **"Türk Alfabesi"** olarak adlandırdıkları yeni yazımla işin bitmeyeceğini bilirler. Amaç, yazıya yeni bir çehre vermek değil, aynı zamanda, Türkçe'nin, içinde kaybolduğu Osmanlıca ile de savaşmaktır. Bunun için, dildeki ağdalı Arapça ve Farsça kelimelerin atılması ve yerine yeni kelimeler bulma işine girişilir.

Çeşitli temel olgulara dayanarak dile yeni kelimeler bulmak ne kadar kolaysa, bunların dil içinde ve gündelik yaşamımız içinde kullanılmasını sağlamak da o kadar zor bir iş olmalı. Dil, yaşayan bir olgu ve bunu kullanan toplum, kullandığı kelimeleri kendi seçiyor veya bunları kendi kafasına göre değiştirirken, ortaya atılan bazı yeni kelimelere de sırt çevirebiliyor.

Cumhurbaşkanlığı Orkestra Şefi Zeki Bey tarafından "Harfler Marşı" 1928'de bestelenir ve okullara dağıtılır.

A O U I E Ö Ü İ

Teganni

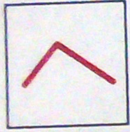
Piano

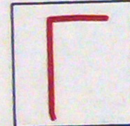
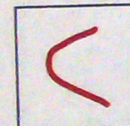
Be Ce Çe De Fe Ge He

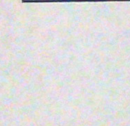
Je Ke Le Me Ne Pe Re Se

Şe Te Ve Ye Ze

Yeni kelimeler, toplum isterse yaşar, istemezse ölür

Türkçe'de yeni kelimeler üretirken, bunların Osmanlıca'daki karşılıklarının belirtilmesi amacıyla Türk Dili Araştırma Kurumu, Osmanlıca'dan Türkçe'ye ve Türkçe'den Osmanlıca'ya sözlükler yayınlar. Vatandaşa kolaylık olsun diye ***"Cep Klavuzu"*** adı ile 1935'de yayınlanan bu iki kitapçığa günümüzün ışığında bakılınca, yeni kelimeleri üretenlerin bazen çok ileri görüşlü oldukları görülüyor. Bazı kelimelerde ise, hakikaten toplumu ikna edememişler. Toplum, bunlardan bir kısmını kabul etmiş, bazılarını kabul etmemiş ve diğerlerini de değiştirerek kullanmış.

İşin ilginç tarafı, bundan 60 yılı aşkın bir süre önce ortaya atılan bu kelimeler, ne Tanzimat devrimcisi ne de Meşrutiyet yandaşı **"Aydınlar"** tarafından hiç de kabul edilemeyecek kadar ilerici bir düzeyde. Bu iki kitapçıktan ***"Türkçe'den Osmanlıca'ya"*** olanı 340 sayfadan oluşmuş ve her sayfada ortalama 20 ve toplam, yaklaşık 6.800 kelime var. Bunların hepsi de yeni türetilmiş kelimeler değil. İçlerinden ilginç olanlarını seçtiğimizde, bunları üç grupda toplayabiliriz. Bunlardan biri, günümüzde dahi rahatlıkla konuşulan kelimeler. İkinci kısım, toplum'un kabul etmediği kelimeler. Son kısımda ise, günümüzde değiştirerek kullandığımız kelimeler var. Bu son kısımdaki kelimeler, toplum'un kendi tarafından değiştirilmesi ile oluşabildiği gibi, Dil Kurumu tarafından da, zaman zaman yapılan ilavelerle oluşmuş olabilir.

"A" harfinden başlayarak kitapçığa baktığımızda **Abartmak**

T. D. K.

TÜRKÇEDEN OSMANLICAYA

CEP KILAVUZU

1935
İSTANBUL
DEVLET BASIMEVİ

ve **Aklanmak** kelimelerinin bugün de dilimizde olduğunu görüyoruz. **Amaç, Anı, Anlam, Araç, Artma, Armağan, Asalak, Atamak, Azınlık** gibi kelimeler tanıdık geliyor. Ama, dikkat anlamına gelen **Abay,** facia karşılığı olan **Acık,** kaşif için **Açan,** vaad için **Adanç,** cellat için **Alacı,** rüşvet için **Alımsa,** gökkuşağı için **Alkım,** fıkra için **Anlatık,** aile için **Arda,** muhalefet için **Ayrış,** gazeteye haber yazan muhabir için **Aytar,** ihtilal için **Azı** kelimeleri bulunmuş. Ama, bunları toplum benimsemediği için, bir tarafa itmiş ve sadece eski sözlüklerin sayfalarında bırakmış.

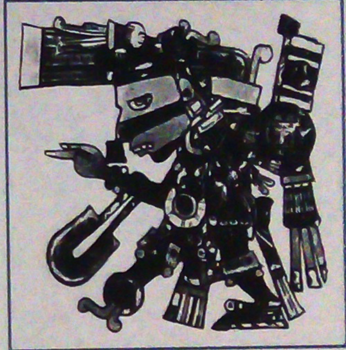
Toplum'un kabul ettiği kelimeler arasında **Bağlantı, Bayındır, Belge, Birey, Çağ, Çizelge, Dilekçe, Duruşma, Düzen, Erdem, Genelge, Gereç, Giriş, İl, İlçe** gibi kelimeler bugün rahatçı kullandığımız kelimeler.

Ama nikah için **Bağlanışma,** teftiş için **Bakı,** vakıf için **Bekit,** senet için **Belgit,** ilan için **Bilit,** gazete sayfasındaki sütun için **Böle,** casus için **Çaşıt,** ihracat için **Çıkat,** tatil için **Dursama** kelimeleri hiç mi hiç tutmamış.

Ama **Deneş,** zamanla **Deneyim** olmuş, **Evedi** ise **İvedi**'ye dönüşmüş, **Savaman Savcı** olmuş, **Kamoy** ise **Kamuoyu**'na dönmüş.

Toplum'un kabul etmediği kelimeler arasında memur yerine **İşyar,** miras yerine **Kalığ,** çeyiz yerine **Kalın,** iskonto yerine **Kırı** kabul edilmezken, birşeyin bedelini düşürmede kullandığımız **"fiyat kırmak"** kavramı da buradan çıkmış olabilir. Sinema'ya **Kinema** denmiş, cinayet **Kıya** olmuş, **Koşuk** ve **Koşukçu** şiir ve şair anlamında kullanılmış, ders karşılığı **Öğrem** halk dilinde kabul görmezken, **Öğrenim, Öğretmen** ve **Öğrenci** günlük konuşmamıza rahatça yerleşmiş.

Sağduyu, Sakınca, Soyut, Somut, Saydam, Salt, Savurgan, Tarım, Uğraş, Ulus, Uzman, Üretim, Verim, Yanıt ve **Yönetim** kelimeleri de bunca yıldır rahatlıkla

Orta Amerika yöresinden Aztekler, yazım dilinde çok detaylı resimler kullanmışlar.

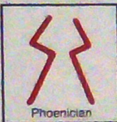
kullandığımız kelimeler olmuş. **Hakem** anlamında kullanılan **Yargıç** ise, zamanla hakim karşılığında kullanılmaya başlamış.

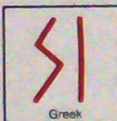
Türetilip de günümüzde kullanılmayan kelimeler arasında bağış yerine **Verit,** suikast yerine **Yağınç,** zabıta/polis yerine **Yasavul,** mevsim yerine **Yılçağ,** tüketim ve tüketici için **Yoğaltım** ve **Yoğaltman,** idam yerine **Yoğatım** ve tarikat/mezhep yerine **Yolak** kelimeleri tutmamış.

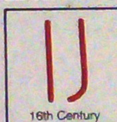
Bu arada **Yanat,** zamanla **Yandaş** olarak değişmiş, **Tekit** sonradan **Tekel** olarak kabul edilmiş. **Tutulga** ise **Tutanak** olmuş.

1 Milyardan fazla Çinli konuşuyor ama çok azı Çince okuyup yazıyor

Çinliler, yazım sorunlarını, ilkel çağlardan beri, harfler yerine kavramları anlatan çizimlerle çözmüşler. Bundan 3.000 yıl kadar önce kullanılmaya başlayan bu yazım tarzında 40.000 değişik çizim var. Basit bir romanı okumak için 3.000 tane "Karakter" denen ve birbirinden ayrı çizimleri bilmek gerekiyor. Biraz daha karmaşık bir eseri okumak için de, kişi, 10.000 üstünde karakteri belleğinde stok etmek zorunda. Bu nedenle de, bir milyar'ın üstünde bir nüfusa sahip Çin'de herkes Çince konuşuyor ama, yazıp/okuyanların sayısı bunun ufak bir parçasını oluşturuyor.

Çin karakterlerini kendi yazım tarzlarının temel unsurları olarak alan Japonlar ve Koreliler, aynı dili konuşmamalarına rağmen, bu yazım tarzı ile, birbirleri ile, kağıt üzerinde de olsa, anlaşabiliyorlar. Aynı Latin Alfabesi'ni kullanan Batı ülkeleri ise, yazılanları belki rahatça okuyabiliyorlar ama, okuduklarının anlamını pek çıkaramıyorlar.

Çinliler, 1957'den beri, genelde fonotik bir sisteme dayalı ve daha modernize edilmiş bir yazı tarzı ile ülkede okuma-yazma oranını artırma yolunu seçmişler.

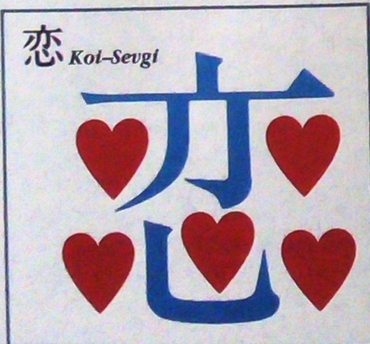
Japonlar, Çinliler'in bu yazı tarzına "Kanji" diyorlar ve son yıllarda, onlar da bu karakterlerin sayısını azaltıp, günlük yaşamda kullanılan tüm kavramları 2.000'in altında toplamışlar.

Çin ve Japon lügatlarında bir alfabe sıralaması da yok. Bu karakterler, kelimenin kaynağına göre, ayrı bölümlerde gruplaşmışlar. Kanji aslında, kavramı sembolize eden karakterdeki çizik adedine göre sınıflandırılmış durumda ve bir kavramdaki en çok çizik de 17'yi geçmiyor.

Grafiker, Dil Bilimci Olsaydı!

"İçki" anlamındaki çizgiler, modern bir ustanın elinde çok daha anlamlı olmuş.

"Sevgi" kelimesi de, renk ve kalplerle sanki başka bir dünya yaratmış.

Türk dili, Anadolu insanı gibi, canlı ve dinamik bir mozaiktir

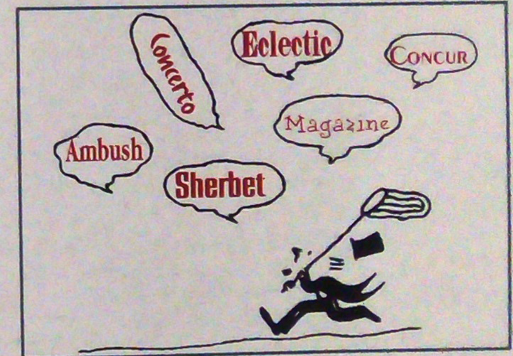
Toplumlar, kendileri kelime üretirken, bir çeşit ticaret gibi, diğer dillerle de kelime alış-verişi yaparlar.

Dil, canlı bir mekanizmadır. Kullanılmadıkça, işlenmedikçe ve diğer dillerle karışmadıkça kaybolur ve ölür. Harf İnkılabı ile başlayan hareket, kısa sürede, Osmanlı'daki elit zümre ile halk kitlelerini ayıran ağdalı **Arapça** ve **Farsça** kelimeleri ayıklamak, bunların karşılığı olan ve Türk kökenli kelimeler bulmak şekline dönüşmüştür.

Toplum, dil konusunda çok iyi bir seçicidir. Beğendiği kelimeleri bağrına basarken, istemediklerini de dışlar. Bundan 70 yıl önce başlayan ve dildeki eski ve bize uymayan Arapça ve Farsça kelimelerin dilimizden atılması olayı, bugün de, Batı dillerinden gelen kelimelerin çokluğu nedeniyle, tekrar ortaya çıkan bir problem olmuştur. Bazı yazarlar, bugün dünyada en çok konuşulan dillerin başında yer alan İngilizce'yi düşman ilan ederek, bir **"Batı Hegemonyası"** tehlikesinden korkmaktadırlar.

Aslında, İngilizce'de bugün olduğu tahmin edilen bir milyona yakın kelimenin belki de yarısından fazlası başka dillerden geçmiş kelimelerden oluşmaktadır. İngilizce, yabancı kelimeler konusunda gayet rahat hareket eden, kullanıldığı ve kabul edildiği sürece o kelimeleri bağrına basan bir dildir. Ve belki de -- bu nedenle bu kadar büyük bir kitle tarafından kullanılan dil haline gelmiştir.

Bu konuda, dünyaca ünlü The New York Times gazetesinin dili

İngilizce'yi bir kelebek koleksiyoncusuna benzeten bu karikatürde yer alan kelimeler, kaynak diller ve anlamları: Concur-Latince, ayni fikirde olma durumu, Eclectic-Yunanca, herhangi bir felsefi inanışa bağlı olmayan feylesof, titiz ve seçici kişi, Magazine-Arapça'daki dükkan ve depo anlamına gelen Mahzen'den türemiş, Concerto-İtalyanca, Konçerto, Sherbet-Türkçe, bildiğimiz şerbet. Ambush-Fransızca, baskın.

keskin ve çok başarılı politik yazarlığı yanında, her hafta dil konusunda yazdığı makalelerle de tanınan William Safire, geçen yıl bu noktaya değinerek İngilizce'nin, diğer dillerden ödünç kelime alan ve geri vermeyi unutan bir dil olduğunu anlatıyordu. Yazısının sonunda ise, gelecek yüzyılın bitiminde, İngilizce'nin, dünyanın üçte birinin ilk dili ve tüm dünyada da ikinci dil olarak kullanılacağını ve **"Durum böyle olunca da, torunlarımın torunları, rahatça böbürlenebileceklerdir"** demişti. İşin ilginç tarafı, Safire böbürlenmek karşılığında Türkçe **"şişmek"** kelimesini **"sismek"** olarak kullanmıştı. Safire, böylece, yüzyıl sonra İngilizce'ye girecek kelimeler arasında, makalesinde sözünü ettiği ve kimsenin bilemediğinden emin olduğu Türkçe **"şişmek"** kelimesini de kullanarak, İngilizce'nin temelindeki yabancı kelimelerin zenginliğini de vurguluyordu.

Türkçe'de ise, farkına varmadan kullandığımız, yabancı dillerden gelme, pek çok kelime bulunmaktadır. Arapça ve Farsça'dan arındırmak istediğimiz Türkçe'de mektep yerine okul, talebe yerine öğrenci derken hala mektup ve kitap günlük yaşamımız içinde. Sene yerine yıl'a alıştık, ayların adlarını değiştirdik ama Nisan ve Temmuz aylarının İbranice'den geldiğini bilmeden, fakat buna aldırmadan kullanabiliyoruz. Bu arada, Ekim ve Aralık gibi, kendi anlamlarını kendi sırtlarında taşıyan kelimeler de üretmişiz ve topluma mal etmişiz.

İsmet Zeki Eyüboğlu'nun yazdığı ***"Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü"*** ve Ali Püsküllüoğlu'nun kaleme aldığı ***"Türkçe'deki Yabancı Sözcükler Sözlüğü"*** kitaplarında yer alan kelimelere baktığımızda, dilimizde, günlük kullandığımız kelimelerin ne kadarının Türkçe kökenli olmadığını, hayretle görebiliyoruz.

Keskin dili ve kelimeleri kullanmadaki becerisi ile büyük ün kazanmış Amerikalı H. L. Mencken, dilde gelişme, hareket ve dışardan etkiyi mutlak bir unsur olarak gören bir düşünür, **"Yaşayan bir dil, birbiri ardına beyin kanaması geçirebilecek insana benzer. Bunu geçiştirmek için, gereken taze kan gibi, diğer dillerden daimi bir sızma olması gerekir. Kapılar kapandığında ise, hayat ölür"** sözü ile Türkiye'de olduğu kadar Fransa'da da kendini gösteren akıma karşı çıkmış.

Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca, Ermenice, Yunanca, Sankristçe, Moğolca ve daha pek çok dillerden alınma kelimeleri, rahatlıkla kullanıyor ve bunda da sıkıntı çekmiyoruz.

Türkçe'deki yabancı kelimeler konusunda Prof. Vural Ülkü, ***"Türk Dili"*** dergisinde, çok doğru bir çözüm yolu getirmiş, ve bu olguyu **yabancı kelimeler, yerleşmiş kelimeler** ve **uluslararası kelimeler** bölümleri ile birbirlerinden ayırmış. Prof. Ülkü, **"Başka dillerden kelime almamış hiçbir dil yoktur"** diyebiliyor.

Günlük yaşantımızda kullanılan binlerce kelimeden, rastgele yan sayfaya alınan kelimelerin hepsi yabancı kökenli. Bunlardan bazıları olduğu gibi, diğerleri ise ufak bazı değişikliklerle dilimize girmiş.

Türkçe'deki Yabancı Kelimelerin Ufak Bir Listesi

Abluka, Adam, Aday, Adres, Afiş, Ağa, Ağustos, Aile, Akademi, Aktör, Akü, Amfi, Amigo, Amorti, Yunanca'da "Doğu'daki ülke" anlamına gelen Anadolu, Anahtar, Anarşi, Angarya, Antika, Antrenman, Antrenör, Apandisit, Apse, Arak, Aranjman, Argo, Armağan, Arşiv, Artist, Asansör, Aseton, Asfalt, Asit, Astım, Asya, Atlet, Atom, Atölye, Avanak, Avanta, Avlu, Ayar, Ayna, Ayva, Bacanak, Badana, Bahar, Bahçe, Baklava, Bakraç, Bakır, Bal, Balçık, Balina, Balon, Balta, Balya, Banka, Banyo, Baraka, Barem, Barikat, Barut, Bavul, Beyaz, Beygir, Bezelye, Bızdık, Biber, Biblo, Bilanço, Bilye, Bodrum, Boru, Buğday, Bunak, Burçak, But, Büfe, Bülbül, Bütçe.

Cacık, Cadı, Can, Cennet, Cehennem, Cenk, Cesaret, Cetvel, Cevap, Ceylan, Cımbız, Cilt, Cimri, Cıva, Cirit, Civan, Civciv, Cumba, Cumhuriyet, Cunta, Çadır, Çağ, Çamur, Çanta, Çap, Çapa, Çapraz, Çarık, Çavdar, Çay, Çekiç, Çelenk, Çerez, Çete, Çiçek, Çift, Çinko, Çirkin, Çiroz, Çoban, Çorak, Çorap, Çorba, Çömez, Dağ, Daktilo, Dalavere, Dalya, Dam, Damacana, Damar, Dana, Dantel, Danışmak, Dara, Dayı, Dekor, Demet, Demokrasi, Dere, Desen, Detay, Dev, Dikkat, Dikta, Dinamik, Disiplin, Disko, Diyet, Dizel, Doçent, Doğma, Domates, Doping, Doz, Döviz, Duman, Duş, Düşman, Dümen, Dünya, Efe, Efendi, Ekonomi, Ekran, Emaye, Enflasyon, Enginar, Envanter, Eroin, Esans, Espri, Eşarp, Eşelmobil, Etap, Etiket.

Faks, Fakülte, Falso, Fanatik, Fanila, Fanus, Fasulye, Fatura, Fener, Festival, Fıçı, Fındık, Fırça, Fırtına, Fide, File, Filiz, Film, Fiske, Fiyasko, Formül, Fosil, Fren, Fuar, Fulya, Funda, Gam, Gar, Garaj, Garanti, Gargara, Garson, Gaz, Gazete, Gazino, Gazoz, General, Gerilla, Gişe, Gol, Gönder, Gram, Gramer, Grev, Gri, Grup, Gübre, Güğüm, Gümrük, Güverte, Haç, Halat, Holding, Hoyrat, Ihlamur, Irgat, Ispanak, Izgara, İmaj, İpotek, İskambil, İskemle, İskonto, İstif, İşporta, İzmarit.

Türkçe'de "J" sesi yok. Bu nedenle, dilimizdeki "J" ile başlayan veya içinde "J" olan tüm kelimeleri, çeşitli dillerden alıp, kendimize uydurmuşuz ve kullanıyoruz. Jandarma, Jet, ve Jilet bunların başında. Jale de Farsça'dan gelme.

Kadavra, Kadro, Kadırga, Kalas, Kalite, Kalori, Kalorifer, Kambiyo, Kamyon, Kanal, Kanarya, Kapasite, Kapital, Kaptan, Karakter, Karavana, Kare, Karikatür, Kariyer, Karne, Kart, Karyola, Kasa, Kasket, Kaşe, Kaşar, Kazak, Kenevir, Kerata (Yunanca'da karısı tarafından aldatılmış koca), Kestane, Kilit, Kilo, Kiraz, Kiremit, Klinik, Klip, Kodes, Koma, Komando, Komedi, Komiser, Kopya, Kral, Kravat, Kredi, Krem, Kulübe, Kuluçka, Kundak, Kültür, Küp, Kürdan.

Laçka, Lahana, Laik, Lamba, Lapa, Lastik, Lav, Lider, Lig, Liman, Limon, Lise, Liste, Lobi, Loca, Lodos, Lohusa, Lokanta, Lüks, Maç, Madalya, Makarna, Maket, Makine, Makyaj, Mandıra, Manevra, Manşet, Manga, Manken, Mantar, Manto, Marangoz, Marş, Marka, Market, Marul, Masa, Maske, Mayo, Mayın, Medya, Melodi, Mengene, Mermer, Metal, Mızıka, Midye, Mikrop, Mikser, Milyar, Milyon, Mine, Miting, Miyop, Mobilya, Moda, Model, Modern, Mola, Moloz, Moruk (Ermenice sakal demek. Bizde ise, yaşlı insan için pek de hoş olmayan bir kelime), Müzik.

Normal, Not, Nota, Noter, Numara, Okyanus, Olta, Orkestra, Oval, Paçavra, Paket, Palavra, Panayır, Panik, Pano, Pantolon, Papatya, Papağan, Paralel, Parola, Parsel, Parti, Pasaport, Pasta, Patron, Peruk, Pırasa, Pırlanta, Pide, Pijama, Pirzola, Piyango, Piyano, Piyasa, Plaj, Plan, Polis, Politika, Portakal, Poyraz, Poz, Pratik, Prensip, Prim, Prizma, Problem, Program, Propaganda, Protesto, Protokol, Prova, Rafine, Raket, Randevu, Rapor, Realist, Reçete, Reform, Rejim, Reklam, Repo, Resital, Restoran, Robot, Rol, Roman, Rota.

Sabotaj, Saka, Salaş, Salata, Salça, Salon, Sansür, Santim, Sekreter, Sembol, Semer, Seminer, Sempati, Senaryo, Sendika, Sera, Servis, Sigara, Sigorta, Sinema, Sistem, Sivil, Soba, Spor, Stok, Sünger, Şampiyon, Şans, Şantaj, Şapşal, Şapka, Şato, Şef, Şifre, Şok, Şov, Taksi, Takunya, Tank, Tavla, Temel, Tempo, Teras, Termos, Terör, Test, Tırpan, Tiraj, Tiyatro, Tombala, Ton, Torpil, Trafik, Tren, Tribün, Trilyon, Tur, Turizm, Tuvalet, Tuğla, Üniforma, Üniversite, Vagon, Valiz, Vals, Vanilya, Vapur, Varil, Vazo, Veto, Vida, Villa, Vinç, Viraj, Virgül, Vites, Vitrin, Vize, Voli, Yat, Zaping.

Harfler, kavramları sembolize eden kelimeleri oluştururlar

Kelimelerin de, kendilerine göre renkleri, kişilikleri ve gizemli anlamları vardır.

İnsanoğlu ile diğer yaratıklar arasındaki fark, insan'ın istediği sesleri çıkartabilmesi ve bunları sınır tanımayan bir katsayı ile birbirlerine bağlayarak kullanabilirliğidir.

İnsan, çıkardığı bu sesleri etrafında gördüğü şeylere, olaylara, kişilere, fikir ve düşüncelere uygulayarak -- hepsine ayrı birer sesli sembol vermiş. Bu sembolleri ana-babasından öğrenen her yeni kuşak hem bunları kulak, göz ve gırtlak-dil organlarının işbirliği ile kullanmasını bilmiş hem de, gene başka yaratıklarda olmayan, sadece gününü değil, geçmişini bildiği kadar geleceğini de düşünebilme ve konuşabilme olanağını devam ettirmiş.

Tüm bu olgulara verilen sesli semboller, başka bir deyimle kelimeler ve bunların topluluğu olan cümleler de dil denen olguyu yaratmış.

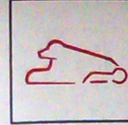
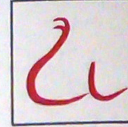
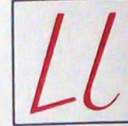
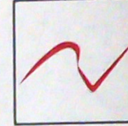
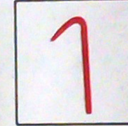
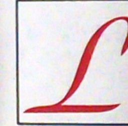
İnsanoğlu'nun kendi başına yarattığı en büyük bulgu olan dil -- düşünebilmemiz, düşündüklerimizi karşımızdakilere anlatmamız ve karşımızdakilerle anlaşabileceğimiz kavramları ortaya çıkarmamızın temelini oluşturmuş.

Bir düşünür, **"Dil, insanı hayvandan ayıran gayet kesin bir çizgidir"** diyor. Afrika'nın bazı kabilelerinde, konuşmasını daha öğrenemeyen küçük çocuğa **"şey"** anlamına gelen **"kuntu"** diyorlar. Çocuk, konuşmaya başlayınca onu, **"insan"** anlamında **"muntu"** diye çağırıyorlar.

Başka bir düşünür, **"Kafamın işleme ve yaratma gücü, bildiğim kelimelerle sınırlıdır"** demiş.

Academie Française'e göre bugün dünyada tam 2,796 çeşitli dil konuşuluyor. Ama, bunlardan sadece 10 tanesi, nüfusu 100 milyondan fazla olan ve bunu ana dili olarak kullanan gruplar tarafından kullanılıyor.

Bu kadar çok sayıda lisan ve bunun birkaç katı sayıda lehçesinin de birbirine karıştığı bu dünyada,

asırlardır konuşulan bir olay ve sürdürülen bir çekişme var. Dil konusunda söz sahibi kişiler, dünyada konuşulan dilleri ana bölümlere ayırmış ve hepsini de Indo-European adını verdikleri bir temele oturtmuş.

Dünyanın oluşumundan bugüne kadar geçen süreyi 24 saat olarak kabul edersek, insanoğlu bu sürenin hemen son dakikasında ortaya çıkmış bir varlık. Ve, dünya üzerinde bıraktığı izlere bakarsak, **"atalarımız"** diyebileceğimiz insan türünün dünya üzerindeki geçmişi de ancak **100.000 kuşağa sığıyor**. Ama, **İsa'nın doğuşundan bugüne kadar geçen süre içinde sadece 80 kuşağın yaşadığını** da hatırlayınca, İnsanoğlunun gelişmesi için -- dünyanın yaşına göre önemsiz fakat bizim kavramlarımıza göre çok uzun fakat gayet hızlı bir süre geçtiğini anlıyoruz.

Bu 100.000 kuşağa sığan insanoğlunun dünyadaki süreci içinde, ne zaman ağzını açıp etrafında gördüğü şeylere kendi olduğu kadar etrafındakilerin de anlayabileceği bir ad taktığını veya acı, sevinç ve üzüntüsünü anlatacak kelimeleri tekrarladığını tahmin etmemize dahi imkan yok.

Ama, her nedense, insanoğlu, bundan 30.000 yıl önce, birden büyük bir canlılık ve hareket göstererek, içinde yaşadığı mağarayı resimlerle süslemeye başlamış, ateşi bulmuş ve kontrol etmesini öğrenmiş, avlanmada ustalığını gösterecek aletler ortaya çıkarmış.

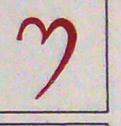
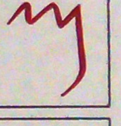
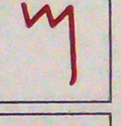
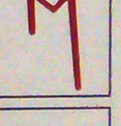
Günümüzün insanı için bir esrar ve sır perdesi içinde saklanan geçmişimiz konusunda merakımızı çeken en önemli husus mutlaka insanoğlunun konuşmayı nasıl öğrendiği olmalı. Bu asrın başına kadar, bu konuda kafa yoranlar, dil'in kültürel bir oluşum olduğunda ısrar etmişlerdi.

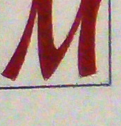
Fakat geçtiğimiz yıllarda ortaya atılan bir teori ile -- renk, ırk ve doğduğu yerin nerede olduğuna bakılmaksızın, insanoğlunun daha doğuştan itibaren, dünya üzerinde konuşulan her türlü lisana karşı büyük alışkanlığı olduğu iddia edildi. Sanki, insanın beynindeki tüm kıvrımlar arasında, geçmişin izleri kaynaşıp duruyordu.

Herodot tarihinden bir alıntı yapan İngiliz antropolog **Colin Renfrew**, zaten 1980'lerde daha da ileri gitmiş, dünya üstünde konuşulan dillerin kaynağının, tahılın ilk işlendiği ve geliştirildiği Anadolu'dan yayıldığını iddia etmişti.

Herodot'un anlattığına göre, M.Ö. VII. yüzyılda yaşayan Mısır Firavunlarından Psamtik, yeni doğmuş iki bebeğin birbirinden uzak iki ıssız yerde yetiştirilmesi ve ağızlarından çıkacak ilk kelimenin hemen kendisine bildirilmesini emretmişti. İki ayrı mahalde, bu iki bebeğin başında dilsizlerden oluşan bir grup, bebeklerin mırıldandıkları ilk kelimeyi duyar duymaz Firavun'a gitmişler ve haberi vermişlerdi. Her iki bebek de ilk kez konuştuklarında, Anadolu'nun lisanı olan Frigya dilinde ekmek anlamına gelen **"bekos"** kelimesini kullanmışlardı.

Yeni tarım alanları arayan ve geldikleri yörelerde yaşayan gruplarla kaynaşan kitlelerin aynı temele dayalı, değişik ve gelişen

diller meydana getirdiğini söyleyen Renfrew, M.Ö. 6.000'den daha da önce Anadolu'da yaşayan insanların **Proto-Indo European** dili kullandıklarını söylüyor.

Dil-lisan kavramını incelemeye aldığımızda, hemen herşeyden önce kelime ile başlamanın zorunluluğu ortaya çıkıyor. İnsanoğlu, ilk kez etrafındakileri anlatmada kendi uydurduğu kelimeleri kullanıyor. Bu kelimelerden de lisan-dil ortaya çıkıyor. İnsanoğlunun kaç yıldır konuştuğu konusunda karşıt teoriler ortaya atan bilim adamları, bu konuşulanların şekillerle sembolleştirilmesinin tarihi konusunda fikir birliğindeler.

Yapılan kazılarda ortaya çıkan ve ilk devrelerde kavramları anlatan sembollerin biraraya getirdikleri taş veya kil üzerine yazılmış yazıların başlangıcı bundan 6.000 yıl kadar öncesine uzanıyor.

Şekillerle sembolleştirilen kavramlar zamanla kelimelere dönüşüyor ve sonra da kelimeleri oluşturan harfler bulunuyor.

Dil, gayet canlı ve hareketli bir oluşum. Sanki, türlü nedenlerle oluşan göç, istila veya yayılma ile gelenlerin dili yerli halkın dili ile karışıyor ve yerinde duramıyor. Sürekli, yenilenmesi ve gelişmesi gerek. Ama, bu iş zorla olmuyor. Uydurma kelimeler bulmak veya dünyada herkesin kullandığı kelimeleri, sözde bir milliyetçilik anlayışı ile bir tarafa iterek, yenilerini uydurmakla iş yürümüyor.

Dilde yeni kelimeler bulma denince, akla hemen Shakespeare geliyor. Bazı araştırmacılar bu büyük yazarın tüm yazılarında 17.677 değişik kelime kullandığını söylerken, başkaları bu sayıyı 20.138 olarak kabul ediyorlar. **Ama, işin ilginç tarafı Shakespeare'in İngiliz diline 1.700'ü aşan yeni kelime kazandırması.** Başka bir anlatımla ifade etmek gerekirse, Shakespeare 1623 yılında İngilizce'de kullanılan tüm kelime sayısının %40'ına eserlerinde yer vermiş ve bunları az ve eksik bulup 1.700 tane yeni kelime de kendi eklemiş!

Konu **"dil"** olunca, insan kolay kolay dilini tutamıyor. Türkçede **"de"** ve **"da"** ekleri anlamına gelen **dahi** kelimesini, deha sahibi anlamına gelen **dâhi** kelimesi ile aynı tarz telaffuz eden ve bir yarışma veya savaşta kişinin karşısındakini anlatan **"rakip"** kelimesi ile **"binen"** anlamına gelen ve **"a"** üzerinde çekme yaparak söylenmesi gereken **"râkip"** kelimelerini karıştıran radyo ve TV konuşmacılarını duyunca, insan kendi kendine bir düşünürün başka bir konuda söylediği güzel bir sözü bu olaya adapte edip, **"Türkçe, dokuz canlı kediden de dayanıklı bir olgudur. Zira, bilmeyenlerin elinde Türkçe yıllardır, hergün öldürülüyor"** diyesi geliyor.

Dünyada konuşulan tüm dillerin ortak bir temeli olduğunu kabul etsek dahi, dört bucağa yayılmış değişik grupların kendi yaşayış tarzı, adet ve alışkanlıklarının etkisi ile dillerini kendilerine has bir tarzda geliştirdikleri ve kullandıkları da gözardı edilmeyecek bir olgu.

Sanki sadece şiir okumak için yaratılmış Fransızca yanında, müziksel bir enstrümanın sesini andıran İtalyanca ve bunların

hemen kapı komşusu Almanya'da konuşulan dilin bir **"başkalığı"** hemen kulağa çarpıyor. Aynı ülke sınırları içinde olmasına rağmen, birbirlerinden kesin ayrılıkları hemen farkedilen lehçeler de bu başkalıkları çoğaltıyor.

Biraz daha dikkatli dinleyince, kelimelerin de birbirlerinden sadece kavram ve anlam olarak değil, başka bakımlardan da ayrı oldukları anlaşılabiliyor.

Kelimelerin de kendilerine göre renkleri, boyutları, kokuları, sesleri -- kısaca, kendi kişilikleri var.

Örneğin -- **tombul, balon, tok, tosun** gibi kelimeler şişman kelimeler. Bunun yanında **boğa, horoz, futbol, sakal, reis, hoca** ve **pala** gibi kelimeler tam anlamı ile erkekçe kelimeler.

Ama -- **cazibe, ipek, peçe, Paris, kucak, moda, mücevher** gibi kelimeler de gerçekten dişi kelimeler.

Hemen hemen aynı anlama gelmesine rağmen erkek için **şaşı** derken kadın için **şehla** ve erkek için **yakışıklı** derken kadın için **endamlı** veya **zarif** demiyor muyuz?

Türkçe'de **cinsiyet** karşılığı olan **seks** kelimesi ise, söylendiğinde bambaşka bir renk kazanıyor ve söyleyenin kendi cinsiyetini, anlam ve amacını gayet güzel dile getirebiliyor.

Yalpa, kadeh, meze ve **küfelik** sarhoş kelimeler olarak akla gelirken, **mariz, derman** ve **nekahat** de hasta kelimeleri oluşturuyorlar.

Aynı canlı veya eşya için de kibar ve kaba kelimelerimiz var. **Hıyar** yerine **salatalık, kaynana** yerine **kayınvalide, sümüklüböcek** yerine **salyangoz** ve **sıçan** yerine, doğru kullanılmasa da, **fare** diyoruz.

Hem neşeli hem de hüzünlü kelimeler arasında da **şiir, içki, kafayı bulmak** ve **hatıralar** gibi, nereye isterseniz çekebileceğiniz kelimeler sıralanıyor.

Şarap hem neşe hem de keyifi akla getirirken **şampanya** pahalı bir kutlamanın simgesi olabiliyor.

Karmaşık kelimesi hakikaten bir karmaşayı ifade ederken **sarmaşık** ise nereye gideceği belli olmamasına rağmen yeşillik, canlılık ve dinamizmi hatırlatıyor.

Donuk, kıtlık ve **kuraklık** kuru kelimeler arasında yer alırken, **sırnaşık, yapışık, pişkin** ve **cıvık** ise yaş kelimeleri oluşturuyor.

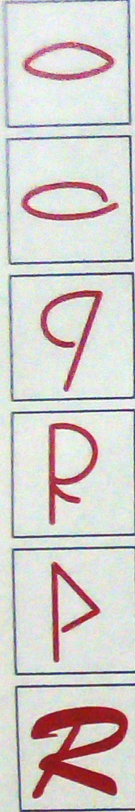
Emin ve güven dolu kelimeler arasında **mutlaka, kesinlikle, emir, kumandan** ve **derhal** kelimeleri yanında **ama, fakat, belki, herhalde** ve hatta **meteoroloji** de şaşkın ve kararsız kelimeler olarak akla geliyorlar.

Macera, aşk, düğün, bayram ve **kahkaha** renkli kelimeler ve **soluk, bezgin, somurtkan, pas, duman** ve **yavan** da renksiz kelimeler arasında.

Yol, tren ve **gazel** çok kısa kelimeler olmasına rağmen, anlamları uzun.

Nükte ince ise, **küfür** gibileri kalın kelimeler.

Kelimelerin renkleri de var. **Afrika** siyah, **Adana** beyaz, **Bursa** yeşil. **Çini, gök** ve **deniz** kelimeleri mavi ve **nefret, gaddar** ve **iflas** ise siyah ve hatta kara kelimeler. **Gelin** beyaz. **İhtiras, aşk, gül, cehennem** ve

savaş ise kırmızı kelimeler.

Tek hecelerin tekrarından doğan kelimeler ise başka bir alem. **Mızmız** ve **dırdır** olumsuz bir hava yaratırken **gırgır** içimizi rahatlatıyor.

Bazı kelimeler ise, söylendiğinde dahi seslerini duyar gibi oluyor ve rahatsız oluyoruz. **Zırıltı, hırıltı, horultu** gibi.

İstanbul'un semtleri bile değişik anlamlar taşıyor. **Beyoğlu** neşeli, **Üsküdar** eski, **Nişantaşı** havalı, **Yedikule** zindanlı, **Kanlıca** yoğurtlu, **Kandilli** semavi, **Dolmabahçe** ihtişamlı, **Sirkeci** hareketli, **Perşembepazarı** hummalı, **Sultanahmet** esrarlı, **Beykoz** camlı, **Taksim** abideli, **Emirgan** çaylı ve çınarlı, **Kumkapı** biraz alkollü, **Çengelköy** hıyarlı, **Arnavutköy** çilekli ve **Eyüp** ilahi.

İnsanoğlu, bildiği kelimeleri çoğaltarak ve bunların gayet akıllıca kullanılmasını sağlayarak, etrafına fikir, düşünce ve bulgularını anlatmak isteyen bir varlık.

Ama, ünlü Fransız düşünürü Voltaire'e atfedilen bir söz bu amaca biraz olumsuz bir gözle bakıyor. **"İnsan"**, Voltaire göre, **"kelimeleri meramını anlatmak için değil, kafasından geçenleri saklamak için kullanır."**

Meşhur Alman yazarı Hermann Hesse de, Voltaire'in yolundan giderek, **"Kelimeler, asıl anlamlarını ifade etmek yerine, onları saklayan birer maskedir"** demiş.

Gene bir Fransız'ın söylediği bir söz ise, hakikaten daha da ürpertici. **"Bana, herhangi birinin söylediği bir paragrafı getirin, onu sehpada sallandıracak kısımları ben bulurum"** demiş Kardinal Richelieu. Kraliyet Konseyi'nin başına geçen Richelieu, XVII. yüzyılın Avrupa'da en etkili ve korkulan adamı haline gelmiş. Buna rağmen de, bugün büyük bir ün'e sahip Academie Française'i de o kurmuş.

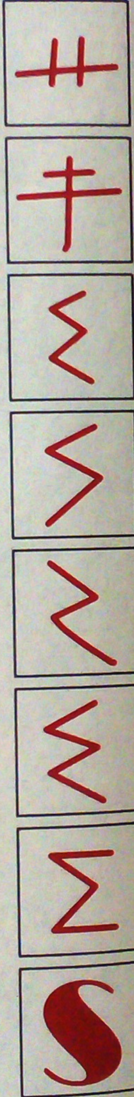
Eserlerini hem İngilizce hem de Fransızca yazabilen, Godot'un İrlanda doğumlu yaratıcısı Samuel Backett, kelimelerin kıymetini bildiğinden **"Tüm varlığımız kelimelerdir"** demiş. Diğer taraftan, sanatını, kelimeleri kullanmasına rağmen, sahnede sürdüren Sir Ralph Richardson ise, olaya bambaşka bir açıdan bakmış ve **"Konuşma sırasında en kıymetli unsur, kelimeler arasındaki duraklamalardır"** diyerek kelimelerin sadece bir alet olduğunu anlatmaya çalışmış.

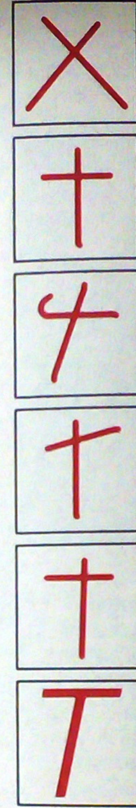
Kendi içindeki çarpışmaları belki de yazıları ile dile getirmekte usta Fransız düşünürü Jean-Paul Sartre ise **"Kelimeler, dolu bir tabancadır"** demiş.

Bizdeki **"Az ve öz konuş"** gibi gayet kısa fakat hedefine hemen varan bir deyim, Almanca ve İbranice'nin karışımı olan Yiddish denen lisanda **"Kelimeler sayılmamalı ama tartılmalıdır"** tarzında ifade edilmiş.

Bir Amerikalı iş-adamı Andrew S. Grove da, bir dialog'da en önemli unsurun söylemek istediğimiz hususları en mükemmel tarzda söylediğimizden de öte, karşımızdaki tarafından nasıl anlaşıldığımız olduğunu vurgulamış.

Bu hususda, kitleleri harekete geçirmede, onları coşturmada ve sonunda yaptıklarından da utanacakları işleri başarmada(!) hakikaten bir üstad olan Adolf Hitler ise, daha Almanya'nın başına

geçmeden ve tutuklu olduğu sıralarda yazdığı **Mein Kampf** (Kavgam) adlı kitabında, bu tür etkilemenin prensiplerini açıkça ortaya koymuş. **"Yapılacak tüm propagandanın düzeyi, ulaşılması istenen kitlelerin içindeki en düşük zeka sahibi kişinin anlayacağı gibi olmalıdır"** demiş ve bunu da, günümüzden geriye baktığımızda hayretler içinde kalmamıza rağmen, gayet de güzel ve başarılı uygulamış!

M.Ö. I. yüzyılda yaşayan Yunanlı Horace, **"Konuşulan sözler hiçbir zaman geri alınmaz"** demiş ve biz Türkler bunu daha da kısaltarak, **"Söz, ağızdan çıkar"** diyerek, gayet nefis, anlaşılır ve üstünde düşünmeye değer bir vecize olarak kullanmışız.

Başka bir düşünür de bundan yola çıkarak, **"Söylediklerinizin esiri, söylemediklerinizin ise hakimisiniz"** diyerek, insanları uyarmış.

Voltaire'in **"Söylediklerinizle aynı fikirde değilim ama, bunları söylemek hürriyetiniz için canımı dahi feda ederim"** sözüne cevap olsun diye olacak, Amerikalı devlet adamı Hubert Horatio Humphrey, konuşma hakkının, otomatik olarak konuşmanın ciddiye alınması olayını yaratmayacağını, ele alınan konunun ve anlatım kalitesinin ciddiye alınmanın tek unsuru olduğunu hatırlatmış.

Belki de, bu konuda en doğrusunu Nobel Edebiyat Ödülü sahibi İngiliz Rudyard Kipling, **"Kelimeler insanlar tarafından kullanılan en etken ilaçtır"** diye tarif etmiş.

İlaç için, İngilizce'deki **"drug"** kelimesini kullanan Kipling, mutlaka o keskin zekasını burada da göstermiş olmalı. **Zira, "drug" kelimesi İyileştirici ilaç olduğu kadar uyuşturucu anlamına da gelen bir kelime.**

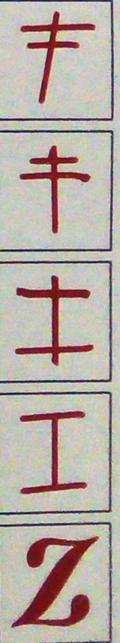
Hitler'in meşhur kitabını yazmasından 13 ve başa geçmesinden üç yıl sonra, 71 yaşında ölen bu akıllı İngiliz, bu sözleri söylerken, tüm Alman halkını peşinden sürükleyen ve hemen tüm dünyayı aldatmasını bilen bu zalim diktatörü mü düşünüyordu dersiniz?

Konuştuğunu veya konuşmasını bilenle bilmeyenin birbirine karıştığı dünyamızda, bu kargaşayı Amerikalı üstad Robert Frost, **"Dünyadaki insanların yarısı, söylenmesi gereken önemli hususları olup da konuşamayan, diğer yarısı da söyleyecek konuları olmamasına rağmen konuşan insanlardır"** diyerek dile getirmiş.

Kelime hazinesinin bilgi ve anlayışla olan ilişkisini ele alan Goethe ise gene döktürmüş: **"Herkes anlayabildiği kadar duyar."**

Kelimelerin kudreti ve onları akıllıca veya şeytanca kullananın elinde nasıl değiştiklerini gösteren bir söz de Amerikalı yazar Nathaniel Hawthorne tarafından **"Lügat sayfalarında masum bir şekilde sıralanan kelimeler, kullanmasını bilenin elinde iyilik ve kötülük için büyük güç kazanırlar"** diye ifade edilmiş.

Dil'in düşünce ile olan ilişkisini ise, üstad Plato, **"Beyin düşünürken, insan kendi kendine konuşur"** diyerek, farkına varmadığımız bir olguyu hatırlatmış.

1930'ların başında çekilen bu resimde de Mustafa Kemal'in azimli ve kendinden emin kişiliği görülüyor.

Yapılması gerekenleri bilen bu büyük inkılapçının getirdiği yenilikler, tarihte bir eşi olmayan hız ve boyutta gerçekleşti.

M.S. I. yüzyılda yaşamış ve felsefe ve drama yazarlığı yanında devlet adamlığı ile de tanınmış Romalı Seneca ise, günümüzde pek çok kişinin bilmediği, anlamadığı ve hatta uygulamadığı önemli bir noktaya dokunarak **"Yapılan bir iş veya söylenen bir söz kadar bunun nasıl yapıldığı da önemlidir"** diyerek, yapılan her hareketin ve söylenen her sözün kendine özgün stili ile uygulanması gerektiğini vurgulamış. Bundan 40 yıl kadar önce, 1952 ve 1956 yıllarında Amerika'da Eisenhower'e karşı başkanlık seçimine girerek kaybetmiş ve kendisi için **"Amerikan Cumhurbaşkanlığı makamına uymayacak derecede kıymetli"** diye tanımlanan Adlai Stevenson ise, politikacıların hergün değişen ağızlarını gayet ince bir hicivle ortaya koyarak, bizdeki **"tükürdüğünü yalamak"** anlamına yakın bir ifade ile **"Bazen kişi söylediği sözleri yemek durumuna düşmesine rağmen, insan sadece kelimelerle yaşamaz"** demiş.

Politikacılığı ve devlet adamlığı yanında konuşmaya başladığında etrafındakileri etkisi altına almayı bir sanat haline getirmiş Amerikalı Daniel Webster ise, insandaki konuşma yeteneğinin herşeyden üstün olduğunu **"Konuşma yeteneğimin dışında elimdeki tüm varlığımı alsınlar, aldırmam. Konuşma yeteneğimle, benden alınanları nasıl olsa geri alırım"** diyerek sadece kendisi için değil, dili ve kelimeleri kullanmasını bilenlerin üstünlüğünü açıkça dile getirmiş.

Amerikalı yazar John Ciardi, ülkenin kendine mahsus dili ile milli kişiliğinin kaynaştığını belirterek, **"Bir ülkenin kendi dilini ne kadar bildiğini söyleyin, size bu ülkenin kendi kimliğine ne kadar sahip olduğunu söyleyeyim"** demiş.

Buna karşın, saygın Alman düşünür Johann von Goethe ise, bunu biraz aşarak, **"Dil, kendi içine almadığı kelimelerle değil, kendi varlığına uydurarak, kendine mal ettiği kelimelerle canlanır"** demiş.

Viyana'da doğmasına rağmen, İngilizce yazı ve konuşma teknikleri konusunda büyük isim yapmış Rudolf Flesch, eski bir Çin atasözüne, **"Bir resim, 1.000 kelimeye bedeldir sözü doğru değildir"** diye karşı çıkmış ve **"İnsanoğluna bir resimle eğitim vermeye kalkın bakalım. Resmin neresine ve niçin bakması gerektiğini anlatmak için 1.000 kelime kullanmanız gerekir"** demiş.

Confucius ise bir bakıma son sözü, **"Konuşmanın asıl amacı anlaşılmaktır"** diyerek bağlamış ve olayı noktalamış.

AaBbCcÇçDdEeFfGgĞğHhIıİiJjKkLlMmNnOoÖöPpRrSsŞşTtUuÜüVvYyZz

AaBbCcÇçDdEeFfGgĞğHhIıİiJjKkLlMmNnOoÖöPpRrSsŞşTtUuÜüVvYyZz

AaBbCcÇçDdEeFfGgĞğHhIıİiJjKkLlMmNnOoÖöPpRrSsŞşTtUuÜüVvYyZz

AaBbCcÇçDdEeFfGgĞğHhIıİiJjKkLlMmNnOoÖöPpRrSsŞşTtUuÜüVvYyZz

Yeni Türk Alfabesi -- Türkiye için kesinlikle bir *"Batı Taklitçiliği"* değildir. Mustafa Kemal ve arkadaşları, düşündüklerimizi rahatça yazıp, başkalarının yazdıklarını çok daha kolay okumamız imkanını veren bir yazım sistemi yaratmışlardır. Bunun doğal bir uzantısı olarak da, Türk Dili, tarihte görülmeyen bir hız ve boyutta gelişme imkanına kavuşmuştur.

Türk Ulusu, tüm iç ve dış kışkırtma ve yaratılan yapay engellere karşın, Çağdaş Uygarlık yolunda, Mustafa Kemal'in gösterdiği yönde ilerlemektedir.

Buna da, kimse engel olamayacaktır.

Sonsöz

Her ülkenin tarihinde başarılar ve yenilgiler, yanyana yer alır. Tarih, bir bakıma, ülkelerin olduğu kadar, o ülkelerin başındaki liderlerin de hayat hikayelerini dile getirir. I. Dünya Savaşı sonunda çöken Alman, Avusturya-Macaristan, Rus ve Osmanlı gibi dört büyük imparatorluğun enkazından yepyeni bir devlet olarak çıkan, kendi kişiliğini bulan ve Barış Anlaşması'nda kendi çıkarını koruyarak pazarlık edebilen tek ülke olan **Türkiye**, kim ne derse desin – bugün geçirdiği tüm sıkıntı ve zorluklara rağmen, gelecek için çok büyük ve parlak olanaklar vaad eden bir varlık olarak, **Mustafa Kemal**'in arzuladığı "**Çağdaş Uygarlık**" düzeyine ulaşmanın yolunda ilerliyor.

Üniversite yıllarımda Amerikalı bir sınıf arkadaşım, "**Bir türlü dilinden düşürmediğin şu Atatürk'ü bana bir anlatsana**" demişti. Ben de kendisine, Atatürk'ü anlayabilmesi için bir karşılaştırma yapmam gerektiğini söyleyerek, "**Sizin ilk Cumhurbaşkanınız Washington, hür düşünce ve insan hakları konusunda ilerici görüşleri ile tanınan Jefferson, Amerika'yı bölünmekten kurtaran Lincoln ve 1930'larda ülkenizi büyük kaostan çıkartan Roosevelt'i bir araya topla, hepsinin toplamı Atatürk eder**" demiştim. "**Bu kadar mı büyük bir adam Atatürk?**" dediğinde ise, "**Sizde aklıma gelen başka büyük adam olsa, onları da hesabın içine koyardım**" diye büyük bir gururla cevap vermiştim.

Geriye baktığımda ne kadar doğru bir benzetme yaptığımı ve Mustafa Kemal'in bizler için ne kadar değerli bir varlık olduğunu bugün çok daha iyi anlıyorum.

Anafartalar'dan Afyon yoluyla İzmir'e uzanan yedi yıl içinde asker olarak ve neşeli bir Ekim gününden, kasvetli bir Kasım sabahına kadar süren 15 yıllık sivil hayatta, Mustafa Kemal'in bizler için yaptıklarına baktığımda, bir Türk olarak büyük gurur duyuyorum. Bu kadar kısa süre içinde, bu kadar "**Çok ve Büyük İşler**" yapabilen ve milletini, gitmesi gereken yere yönlendiren başka bir lideri, koskoca dünya tarihi içinde göremiyorum.

Mustafa Kemal, kendinden önce pekçok kişinin yapılmasını düşlediği hemen tüm yenilikleri ülkesine getiren, gereken "**inkılapları**" yasalarla gerçekleştiren ve Doğu Akdeniz'den Pasifik Okyanusu sahillerine kadar parmakla gösterilebilen "**Örnek Ülke**" olarak yarattığı Türkiye'yi bizlere emanet eden gerçek bir devlet adamı.

Eskinin hepsine "**kötü**", yeninin tümüne "**iyi**" demeyen ve "**Çağdaş**" dendiğinde sadece "**Batı**" ile kendini sınırlamayan bir düşünce tarzı ile Mustafa Kemal, çeşitli konulardaki, kendi tabiri ile, "**inkılapları**" birbiri ardına sıralarken, bundan tam 70 yıl önce Latin Harfleri ile yazılan Türk Alfabesi'nin hazırlanmasındaki önderliği ile **Türk Toplumu'nu Çağdaş Uygarlığa götürecek** yolu da açmıştı.

"**Harf İnkılabı**" olarak bilinen bu atılım, Türk Dili'nin sadeleşmesi, zenginleşmesi ve gelişmesinin de ilk adımı oldu.

Son iki yıldır, önemli bir konuyu ele alıp, bunu Yıllık Masa Takvimi ile birlikte dostlarına dağıtma prensibini uygulayan **Arçelik**, Cumhuriyet'in 75. yılı olan 1998'de Harf İnkılabı'nın 70. yıldönümünü işlemek istedi.

Bundan önceki yıllarda olduğu gibi, bu çalışmayı da benim hazırlamam kararlaştırılınca, konu üzerinde epey derinlemesine bir araştırmaya koyuldum. Harf İnkılabı günlerinde yayınlanan gazete, dergi ve kitapları buldum. Bu arada, konu dil'den açılmışken, Harf İnkılabı sırasınca kabul edilmiş bazı kelimelerin nasıl toplum tarafından tutulmadığını ve kabul edilmediğini gördüm. Bunları, ayrı bir kısımda ele aldım. Diğer taraftan, kelimelerin de bir kişilikleri olduğunu gösteren ve okuyana da eline kalem kağıt alıp, ilaveler yaptıracak bir bölümü de kitabın içine kattım.

Yaklaşık 1.000 yıldır kullanılan alfabe'yi bir tarafa iterek, çok büyük ileri bir görüşle, Latin harfleri ile yapılan alfabe'yi çok kısa sürede uygulayabilen Mustafa Kemal'in inanılmaz başarısının öykusünü elinizdeki bu ufak kitapçığa sığdırmanın imkansızlığını biliyorum.

Dilbilimci olmadığım gibi, akademik bir yaklaşım ve düzen içinde çalıştığımı da iddia edemem. Dil'in temeli olan kelimelere karşı duyduğum ilgi nedeni ile oluşan birikimimi bu çalışma için daha da artırmak amacıyla okuduğum kitap, bildiri ve makaleler arasında olayı en kapsamlı ve detaylı bir tarzda ele alan, dil ve tarih araştırmacısı ve günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin Canberra'daki Büyükelçisi olan **Sayın Bilâ N. Şimşir**'in, başta **"Yazı Dili Devrimi"** olmak üzere, tüm çalışmaları beni aydınlatırken aynı zamanda diğer bilgi kaynaklarına da yöneltti.

Bu kitabın hazırlanması yükü ve şerefini bana veren **Arçelik Genel Müdürü Mehmet Ali Berkman** ve **arkadaşlarına** sonsuz teşekkürlerimi de burada, bir kez daha, tekrarlamak isterim.

Tüm çalışmalarımda bana her türlü destek ve hatta dürtüleri ile güç veren **Delta Ajans**'daki çalışma arkadaşlarıma da teşekkür ederken bundan sonraki yıllarda da beraber çalışacağımızı bilmenin kıvancı ile "**Sağ Olsunlar**" diyorum. Stil Matbaası'ndan gördüğümüz yakınlıktan dolayı da kendilerine teşekkür ederim.

Bu arada, her aklıma geldiğinde üzüldüğüm bir olguya da parmak basmak isterim. Yaşamımda hiç kimseye veya hiç bir şeye kıskançlık ve özenti ile bakmadım. Tek içimi kemiren olay, bu yüzyılın başında doğmuş olmamam ve 1923-1935 yılları arasında **Mustafa Kemal**'in inkılaplarını günü gününe yaşayamamam ve o müthiş hızlı ve harika gelişime tanık olamamam. Zira **O**'nun zamanında yaşamanın ve yakınında bulunmanın ne olabileceğini biliyor ve dünya'ya epey geç geldiğime de üzülüyorum!

Cüneyt E. Koryürek